

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

Рябчук Оксана Володимирівна

(група ГФз-320 м)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**АНГЛОМОВНА ФІТОМОРФНА ІДІОМАТИКА: СПЕЦИФІКА
ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ**

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), основна мова – англійська
Кваліфікація	магістр філології

Науковий керівник –
к.філол.н., доцент І. В. Кузнецова

Запоріжжя – 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
(повне найменування закладу вищої освіти)

Інститут, факультет ЕГІ, гуманітарний факультет
Кафедра теорії та практики перекладу
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 035 «Філологія»
(код і найменування)
Освітня програма (спеціалізація) 035.041 «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), перша – англійська»
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
проф. Приходько А. М.
«__» грудня 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА

Рябчук Оксани Володимирівни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) Англомовна фітоморфна ідіоматика: специфіка функціонування та перекладу
керівник проекту (роботи) Кузнєцова Ірина Володимирівна, к. ф. н., доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом закладу вищої освіти від « 17 » листопада 2021 року № 451
2. Строк подання студентом проекту (роботи) 16 грудня 2021 р.
3. Вихідні дані до проекту (роботи): теоретичні та критичні праці вітчизняних та зарубіжних вчених: Н. Д. Арутюнова, В. М. Телія, М. М. Фещенко, Е. Ф. Арсентьєва, Ш. Баллі, Г. Суїт та ін.; фразеологічні словники: Л. Т. Баранцев, І. С. Олійник, М. М. Сидоренко, К. Гаролд, М. Уїтфорд та ін.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначення сутності термінів «ідіоматика», «фразеологічна одиниця», «метафора», «фітонім» як об'єктів лінгвістичного дослідження та характеристика їх структури й семантичних ознак; дослідження особливостей утворення та використання англомовних фітонімів у різноманітних текстах та їх зв'язок з певними історичними, економічними, культурними явищами й подіями; розкриття особливостей вживання фітонімів у складі фразеологічного словосполучення та зіставлення їх в англійській та українській мовах, розглядаючи різні типи перекладу фразеологізмів у контексті.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Кузнецова І. В., к. філол. н., доцент		
II	Кузнецова І. В., к. філол. н., доцент		
III	Кузнецова І. В., к. філол. н., доцент		
Нормоконтроль	Підгорна А. Б., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання «7» вересня 2021 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Вибір теми дипломної роботи	вересень 2021	виконано
2.	Розробка завдання на дипломну роботу	вересень 2021	виконано
3.	Складання календарного плану роботи	вересень 2021	виконано
4.	Збирання матеріалу для написання 1 та 2 розділів	вересень – жовтень 2021	виконано
5.	Підготовка розділу 1	жовтень 2021	виконано
6.	Підготовка розділу 2	листопад 2021	виконано
7.	Підготовка розділу 3	листопад 2021	виконано
8.	Підготовка розділу 4		
9.	Написання вступу і загальних висновків роботи	листопад – грудень 2021	виконано
10.	Оформлення дипломної роботи	грудень 2021	виконано
11.	Нормоконтроль	1-10 грудня 2021	виконано
12.	Рецензування дипломної роботи	10-12 грудня 2021	виконано
13.	Захист дипломної роботи	21 грудня 2021	виконано

Студент

(підпис) Рябчук О. В.
(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

(підпис) Кузнецова І. В.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

КР: 151 с., 6 додатків, 176 джерел.

Об'єкт дослідження – специфіка функціонування та перекладу англословної фітоморфної ідіоматики.

Мета роботи – розгляд англословної фітоморфної ідіоматики як фрагмента національної картини світу для виявлення національної та індивідуально-авторської специфіки її репрезентації та перекладу українською мовою.

Методи дослідження: метод словникових дефініцій; порівняльно-типологічний метод; метод класифікації та структурного аналізу; метод фразеологічного аналізу; метод фразеологічного опису; методика визначення типів міжмовних семантичних відповідностей; метод порівняльного аналізу; метод класифікаційного аналізу.

У першому розділі кваліфікаційної роботи викладено теоретичні основи визначення сутності понять «ідіома», «фразеологічна одиниця» (ФО), «метафора», «фітонім» та їх властивостей. Другий розділ присвячено дослідженню структурно-семантичних особливостей англословних фітонімів, розглянуто структуру фітоніма, окреслено національно-культурну специфіку цих одиниць та створено лексико-семантичні групи (ЛСГ), які засновані на мотиваційно-номінативних ознаках фітонімів. У третьому розділі проаналізовано флористичні символи та виділено конкретні групи слів з найменуванням рослин (дерева, кущі, квіти, трав'янисті рослини, плоди), проаналізовано їх ідіоматику та етимологічне походження в утворенні мовної картини світу та вивчено їх переклад.

ІДІОМА, ФРАЗЕОЛОГІЧНА ОДИНИЦЯ, МЕТАФОРА, ФІТОНІМ, НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА, КОНОТАЦІЯ, СИМВОЛ, ЕКВІВАЛЕНТ, АНАЛОГ, БЕЗЕКВІВАЛЕНТНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ

ЗМІСТ

Завдання на роботу	
Реферат	
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ	
ФІТОМОРФНА ІДІОМА В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ	11
1.1. Поняття ідіома та її властивості.....	11
1.2. Роль метафори у процесі фразеологізації.....	19
1.3. Фітоніми як складова частина мовної картини світу.....	24
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ	
АНГЛОМОВНИХ ФІТОМОРФНИХ МЕТАФОР	32
2.1. Словотворча структура англomовної фітонімічної лексики.....	32
2.2. Семантичні ознаки англomовних фітонімів.....	37
РОЗДІЛ 3. ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНОЇ	
ФІТОМОРФНОЇ ІДІОМАТИКИ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ	44
3.1. Фітоморфна ідіоматика у формуванні мовної картини світу	44
3.1.1. Символ дерева в мовній картині світу англійців.....	46
3.1.2. Квіти як символ мовної картини світу англійців.....	53
3.1.3. Трав'янисті рослини в мовній картині світу англійців	58
3.1.4. Плоди рослин як символи мовної картини світу англійців.....	60
3.2. Специфіка перекладу англomовної фітоморфної ідіоматики	71
3.2.1. Фразеологічні еквіваленти	75
3.2.2. Фразеологічні аналоги	77
3.2.3. Переклад безеквівалентних фразеологізмів	80
ВИСНОВКИ.....	83
SUMMARY	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
Додаток А. Приклади вживання англomовних фітонімів у реченнях.....	107

Додаток Б. Приклади вживання англомовних фітонімів (слова, словосполучення)	111
Додаток В. Глосарій фітонімів.....	116
Додаток Г. Глосарій ідіом з компонентом фітонімом.....	124
Додаток Д. Діаграми	138
Додаток Е. Публікації	141

ВСТУП

Відповідно до нової антропоцентричної парадигми, яка склалася в науці за останні десятиліття, у сучасній лінгвістиці вчені, раніше орієнтовані на вивчення «мови в середині самої себе та для себе», стали вивчати мову як окремий випадок прояву антропоцентризму. З новим підходом відкрилися нові можливості для досліджень міждисциплінарного характеру, оформилися такі перспективні галузі антропоцентричної лінгвістики, як лінгвокультурологія. Подібні дослідження (Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова, Ю. Н. Караулов, В. В. Колесов, Е. В. Падучева, Ю. С. Степанов, В. М. Телія тощо) дозволяють виявити взаємозв'язок мови та культури, особливості менталітету того чи іншого етносу, стереотипи національної свідомості, які закріплені в мові. Національно-культурна специфіка мови та універсальних закономірностей, що виявляються в мові, особливо яскраво представлена в лексичному та фразеологічному фонді. Історія фразеологічного складу мови – це не лише історія її формування, а й історія світобачення та світорозуміння народу, оскільки відбір образів та їх «омовлення» – це результат культурної інтерпретації самих фрагментів дійсності. Проблема взаємодії змісту лінгвістичних одиниць із пізнанням та культурою посідає особливе місце у відображенні концептуальної та мовної картини світу, де головну роль відіграє ідіоматика. Вивчення ж ідіом, що функціонують у мові, дозволяє отримати відомості про ментальні особливості нації (Ш. Баллі, О. О. Шахматов, О. О. Потебня, Ф. І. Буслаєв, О. О. Селіванова, С. Н. Денисенко тощо). Одним із феноменальних явищ у системі лексики мови є фітоніми: одиниці, що мають у своєму складі елемент, пов'язаний з рослинним світом, тобто це не лише назви рослин, але найменування частин рослин, їх поєднань. Розгляд ФО із компонентом-фітонімом як автономної складової одиниці лексичної системи англійської мови розкриває комунікативний аспект мови та здатність до метафоричного осмислення дійсності. Проблемою вивчення фітоморфної метафори як нового

напрямку лінгвістики почали займатися в 80-ті – 90-і рр. ХХ ст. (Л. Б. Воробйова, Т. В. Цой, А. Г. Дементьєва тощо). Праці М. Фещенка [107], А. Капської [49] посідають одне з ключових місць у лінгвокультурознавстві, де «рослинні» образи привертають особливу увагу лінгвістів та відіграють надзвичайно важливу роль у житті людини.

Відповідно до вищевикладеного **актуальність роботи** пов'язана з необхідністю аналізу структурно-семантичних особливостей та типологічного опису як загальних, так і національно-специфічних закономірностей функціонування фітонімів у ФО англійської мови, транслуючих відомості про менталітет нації. **Актуальним** також вважається аналіз зібраного матеріалу з позицій антропологічного підходу з використанням принципів лінгвокультурології, що дозволить надати об'єктивні результати дослідження. Особливий інтерес становить проблема пошуку міжмовних відповідностей та врахування національної специфіки при перекладі ФО з однієї мови на іншу.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми кафедри теорії та практики перекладу Національного університету «Запорізька політехніка» № 06121 «Когнітивно-дискурсивна організація текстового простору міжкультурної (кроскультурної) комунікації». Тема роботи затверджена наказом ректора № 451 від 17.11.2021 р.

Об'єкт дослідження – специфіка функціонування та перекладу англомовної фітоморфної ідіоматики.

Предмет роботи – функціонально-семантичні особливості та переклад англомовних ідіоматичних виразів, що містять у своєму складі фітонім.

Мета роботи полягає в розгляді англомовної фітоморфної ідіоматики як фрагмента національної картини світу для виявлення національної та індивідуально-авторської специфіки її репрезентації та перекладу українською мовою.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі завдання:

- визначити сутність термінів «ідіоматика», «фразеологічна одиниця», «метафора», «фітонім» як об'єктів лінгвістичного дослідження та охарактеризувати їх структуру й семантичні ознаки;

- дослідити особливості утворення та використання англомовних фітонімів та простежити їх зв'язок з певними історичними, економічними, культурними явищами й подіями;

- розкрити особливості вживання фітонімів у складі фразеологічного словосполучення та зіставити їх в англійській та українській мовах, розглядаючи різні типи перекладу фразеологізмів у контексті.

Дослідження виконано на матеріалі нових слів, словосполучень, відібраних зі словників, а також сайтів мережі Інтернет, присвячених мовним інноваціям, й автентичних періодичних видань.

У роботі були використані такі **методи дослідження**: *метод словникових дефініцій*, за допомогою якого було відібрано фразеологічний матеріал; *порівняльно-типологічний метод* виявлення типів міжмовних фразеологічних відповідностей; *метод класифікації та структурного аналізу* – для встановлення шляхів та способів утворення фітоморфних метафор та ідіом, їх структурних типів та підтипів; *метод фразеологічного аналізу* з метою вивчення фразеологічної семантики; *метод фразеологічного опису*, однією з процедур якого є компонентний аналіз фразеологізмів; *методика визначення типів міжмовних семантичних відповідностей* на основі компонентної теорії тотожності / відмінності семної організації фразеологічного значення ФО різних мов; *метод порівняльного аналізу* – зіставлення схожих та відмінних рис понять мови оригіналу й мови перекладу та *метод класифікаційного аналізу*.

Наукова новизна дослідження зумовлена недостатньою вивченістю ФО з компонентом-фітонімом у сучасній лінгвістиці на матеріалі англійської мови, проаналізовано структуру фразеологічного значення ФО із компонентом-фітонімом, визначено національно-культурну специфіку цих одиниць, створено ЛСГ, які засновані на мотиваційно-номінативних ознаках

фітонімів з національно-культурним маркуванням, вивчено їх ідіоматику, етимологічне походження у створенні мовної картини світу та проаналізовано їх переклад.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що вона є певним внеском у розроблення проблем вивчення фітонімічної ідіоматики з урахуванням національного світобачення, що може сприяти вирішенню питань співвідношення мови і культури, мови і мислення.

Практичне значення роботи полягає в набутті навичок перекладу англійської фітоморфної ідіоматики. У практиці вищівського викладання робота може бути корисна при розробленні спецкурсів з лексикології, термінології, проведенні семінарів із проблем сучасної англійської мови, теорії мовознавства, міжкультурних комунікацій, складанні методичних вказівок з теорії та практики перекладу ФО і для подальшого дослідження проблем у теорії мови.

Робота пройшла апробацію на науково-практичній конференції «Тиждень науки». За результатами дослідження було опубліковано тези «Визначення поняття фітонім та його особливості в сучасній лінгвістиці» [94] та фахову публікацію «Англійська фітоморфна метафора: проблеми визначення й уживання» [93].

Структуру роботи зумовлено науковою логікою дослідження, його метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (176 найменувань). Загальний обсяг роботи 151 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ФІТОМОРФНА ІДІОМА В МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

1.1. Поняття ідіома та її властивості

На етапі розвитку лінгвістичної науки не виникає сумнівів, що фразеологія сформувалася як самостійна наукова дисципліна. Фразеологічний фонд мови є сприятливим матеріалом як для вивчення в межах лінгвокультурології, когнітивістики, так і в міждисциплінарних дослідженнях. Хоча про проблеми фразеології написано багато і з різних позицій, досі вчені не приходять до спільної думки щодо певних питань. Незважаючи на тривале використання поняття «ідіома» в лінгвістичних працях, проблема її визначення до цього часу не вирішена однозначно. Зміст та обсяг зазначеного поняття все ще не набули чіткої та єдиної дефініції і як і раніше залишаються предметом дискусій. Немає єдиного підходу і щодо термінологічної фіксації одиниць, які називаються у різних концепціях «ідіомами», «ідіоматизмами», «фразеологічними єдностями», «(власне) фразеологізмами», «фразеологічними зворотами», «фразеолексемами», «фраземами», «фразеосполученнями» тощо. Відповідно до наявних традицій та трактувань, поняття «ідіома» може охоплювати як відносно невеликі частини одиниць мови, так і доволі значні мовні пласти. Використання терміна «ідіома» для позначення всього фразеологічного об'єкта в основному вважається недоцільним через його багатозначність і застосовність не тільки до ФО, але також до слів із різними граматичними конструкціями. Поняття «ідіоматичність» більшість учених тісно пов'язує з поняттям «ідіома», що часто спричиняє цілком закономірні дискусії щодо того, які саме одиниці належать до ідіом на основі критерію «ідіоматичності». Відносячи ідіоматичність до понять, що впливають не тільки на фразеологію, а й на

мову в цілому, вони розмежовують їх і, внаслідок цього, дотримуються традиційного розуміння ідіом як центрального класу фразеологізмів.

Етимологія слів «ідіома» та «ідіоматичність» дозволяє нам поставити під сумнів прийнятність висновку А. Н. Баранова та Д. О. Добровольського про «випадковість» збігу коренів у словах «ідіома» та «ідіоматичність». Обидва терміни походять від норвезького *idiōma* – «своєрідний вираз» [15, с. 57]. Повний словник Вебстера демонструє зв'язки слова «ідіома» з однокорінними словами французької: *idios* і *idiot*, що мають спільну етимологію – «свій, жорстокий, своєрідний». Як синонім вживався також французький термін *idiom* (для позначення «своєрідних рис і особливостей тієї чи іншої мови»), витіснивши згодом поняття «ідіотизм», яке «вульгарно звучало» [98, с. 10]. Розгляд питання про уточнення співвідношення понять «ідіома», «ідіоматичність» та «фразеологізм» неможливе без врахування напрацьованого матеріалу різними напрямками лінгвістичних шкіл XIX – XX ст. Згідно з цим В. М. Савицький умовно виділяє англо-американські та європейські континентальні традиції [95, с. 171].

В англо-американській традиції теоретичне вивчення ідіом було розпочато Г. Суїта [146, с. 26]. Проблеми ідіом, тобто «особливих речень», які, на відміну від «звичайних», де значення цілого може бути виведено із значень складових елементів (наприклад: *I cannot help it. How do you do?*), розглядаються ним у граматиці. Проте, обсяг поняття «ідіома» у його трактуванні обмежений лише реченнями. Надалі, протягом майже 60 років, дослідження ідіом пов'язане в основному зі створенням практичних посібників, словників та довідників для вивчення англійської мови. Головною характеристикою цього періоду для англо-американської традиції вивчення ідіом є досить широке охоплення мовного матеріалу. Критерієм виділення ідіом служить насамперед національна своєрідність [140, с. 67], хоча в пізніших виданнях з'являється вузьке розуміння ідіоми як виразу, значення якого не вивпливає із значення частин [143, с. 132].

Середина 50-х років ХХ ст. в англо-американській лінгвістиці охарактеризована початком становлення граматики, що з'явилася в працях Н. Хомського [111] та його послідовників. У зв'язку з «аномальністю» семантики, неможливо було вивчати ідіоми теоретично, а пропонувалося лише описувати їх «простим перерахуванням у словнику» [65, с. 190]. Таким чином, в англо-американській традиції під ідіомою на практиці стали розуміти будь-який образний вираз, що має національну своєрідність (словосполучення, прислів'я, приказки, вигуки тощо). Теоретичне визначення ідіоми в підручниках з лексичної семантики зводиться до такого: ідіома – вираз, значення якого не відтворюється із значень складових його частин [139, с. 304; 127, с. 37; 144, с. 55]. На підставі цього, ми можемо зробити висновок, що в англо-американській традиції широке трактування поняття «ідіома» в лексикографії та практиці викладання протиставлено вузькому трактуванню в теорії.

Більш широку картину досліджень з ідіоматики можна простежити в європейській континентальній традиції, пов'язаної насамперед із вченням Ш. Баллі [14] та ранніми працями інших науковців, у яких можна знайти перші спроби намітити проблематику дослідження ідіом (А. А. Потебня [86], І. І. Срезневський [99], Ф. Ф. Фортунатов [108], В. К. Поржезінський [85], В. Л. Архангельський [12], А. В. Кунін [63]).

Прийнято вважати, що Ш. Баллі вперше в історії мовознавства теоретично осмислив стійкі поєднання, заклавши підґрунтя сучасної фразеології. В роботі 1909 року Ш. Баллі вказав на недосконалість низки положень власної теорії стійких сполучень [14, с. 100]. І все-таки саме праці Ш. Баллі стали відправною точкою у формуванні тієї науки фразеології, яка складалася протягом кількох десятиліть у французькому, радянському та німецькому мовознавстві. У цей період у лексикології була створена нова галузь лінгвістичних досліджень – фразеологія, що вивчає стійкі переосмислені сполучення. На відміну від розрізнених досліджень з ідіоматики в межах англо-американської традиції, фразеологія як напрямок

характеризується високим рівнем теоретичного розроблення проблематики, системністю, власним понятійним апаратом та класифікаціями, ретельністю структурування матеріалу, що вивчається, і великою практичною (лексикографічною, перекладацькою, навчально-методичною) цінністю. У європейській традиції чітко визначено об'єкт дослідження – ФО, на яких зосереджено увагу, а вчення про ідіоми входить до складу фразеології. У той же час проблематика ідіоматичних мовних одиниць нефразеологічного характеру розроблена меншою мірою. Незважаючи на те, що деякі вчені (А. І. Смирницький [97], В. Л. Архангельський [12], О. О. Реформатський [89], С. Г. Гаврін [29], В. М. Телія [102] тощо) розглядають такого роду одиниці, їх вивчення, на відміну від вивчення фразеологізмів, не визначається систематичністю. Тим не менш, їх роботи становлять безсумнівний інтерес для нашого дослідження. Л. А. Булаховський [22] та О. О. Реформатський [89] пропонували використання терміна «ідіома» щодо всіх стійких словосполучень. Більше того, О. О. Реформатський висунув концепцію, згідно з якою «ідіомами можуть бути не тільки лексикалізовані сполучення, ... а й окремі слова, що вживаються в переносних значеннях» [89, с. 127]. При цьому, під фразеологією він розуміє зовсім іншу галузь дослідження, а саме «слова та словосполучення, специфічні для різного мовлення груп населення, за класовою чи професійною ознакою, для літературного спрямування чи окремого автора» [89, с. 128]. Крім зазначених напрямів, І. О. Мелічук [67], М. М. Копиленко та З. Д. Попова [59] створили вчення про міжмовну ідіоматичність (специфіку лексичної сполучуваності), яка властива не лише ФО [59; 67]. Тим не менш, окремі дослідження в галузі ідіоматичності, що виходять за межі фразеології, не склалися в єдину теорію, в якій фразеологія могла стати складовою ідіоматики. Навпаки, саме фразеологія, а не ідіоматика стала науковою галуззю. Починаючи з 60-х рр. минулого століття, ідіоматична фразеологія вивчається переважно як мовна система.

З кінця 70-х рр. в наукових роботах вітчизняних учених змінився акцент від опису ідіом у мові до досліджень їх функціонування в англійській художній літературі XIX і XX століть, науковій прозі та англійській рекламі [46; 60; 66; 117]. Визнаючи великі заслуги дослідників у галузі фразеології, ми все ж таки вважаємо, що ця галузь характеризується певною вузькістю, оскільки в ній вивчається відносно невелика частина одиниць, які мають ідіоматичність. Такий стан справ відзначено І. І. Чернишевою, яка наголошувала, що часто так звана «сувора» науковість, вступаючи в протиріччя з багатством лексики, призводила «до штучного звуження галузі фразеології». Тим не менш, визначаючи перспективність вивчення синтезу та взаємодії лексичної та фразеологічної систем, вона все ж не виходить за межі останньої [116, с. 67].

Вузькість рамок теорії фразеології призвела до того, що до середини 90-х почали вважати, що ця наука себе вичерпала у зв'язку з вузькістю об'єкта дослідження. Саме вихід за межі фразеології відкрив нові напрямки дослідження ідіоматичності та уможливив вивчення образних сценаріїв та лінгвокультурних кодів в ідіоматиці в науковій школі В. М. Савицького [95]. При цьому, поняття «ідіома» та «ідіоматичність» отримує дедалі більшу актуальність у зв'язку з підвищенням міжнародних контактів, розширенням публікацій за кордоном (особливо в англійських країнах), і, як наслідок, потреб уніфікувати термінологію в цій сфері. У зв'язку з цим необхідно усунути деякі суперечності, що існують між обсягами понять «фразеологізм», «ідіома» та «ідіоматичність». Окреслені нами раніше відмінності та особливості вивчення ідіоматики в межах англо-американської та європейської шкіл значною мірою вплинули на становлення понятійного апарату в цій сфері. У деяких дослідників поняття «фразеологізм» та «ідіома» рівнозначні, виступають як синоніми (О. С. Ахманова [152], А. В. Кунін [63], Т. З. Черданцева [115]). У той же час, багато дослідників дотримуються вузького трактування поняття, коли ідіомою називають один з розрядів ФО (В. В. Виноградов [27], Н. М. Амосова [6], Р. А. Будагов [19], В. М. Телія

[102], Д. О. Добровольський [38], М. М. Шанський [119] тощо). Те саме спостерігається в працях французьких (Р. Guiraud [133]) та німецьких (W. Fleischer [130], Н. Burger [123]) лінгвістів. З іншого боку, для деяких дослідників характерне надто широке тлумачення поняття «ідіома» (І. Є. Аніжков [9], О. О. Реформатський [89], Ch. Hockett [136], W. McMordie [140]), і таким чином, поняття ідіоми штучно розширюється аж до того, що всі одиниці мови можуть бути визнані ідіоматичними.

Поняття «ФО», що існує у вітчизняній лінгвістичній школі, тлумачать в більшості випадків як: ФО – це (відносно) стійке, відтворюване поєднання слів, що має (як правило) цілісне значення [69, с. 5]. Під семантичною цілісністю значення слідом за О. І. Смирницьким розуміється невідтворюваність значення цілого із значень складових, що інакше має назву «ідіоматичність» [97, с. 209]. Учений проводив розмежування між ФО, які «входять в основну тканину мови, є її невід'ємною і абсолютно необхідною частиною, позбавлені будь-якої образності, метафоричності (*to get up, to fall in love*)», і власне ідіомами, які «є ідіоматичними словосполученнями, заснованими на перенесенні значень, на метафорі, які усвідомлюються мовами (*to wash one's dirty linen in public*)» [99, с. 210]. Відмінною особливістю власне ідіом є їх «яскраве стилістичне забарвлення, емоційна насиченість, відхід від звичайного нейтрального стилю». Для класифікації О. І. Смирницького істотне значення має поняття ідіоматичності – «невідтворюваність значення цілого мовного утворення із сукупності значень назв частин» [97, с. 209]. Характерними ознаками ідіом є цілісність номінації і нарізнооформленість компонентів. Структурно-семантична класифікація професора О. І. Смирницького охоплює одновершинні, які мають один семантично повнозначний елемент (*sum up, in terms of, in conclusion*); двовершинні і багатoverшинні ФО, які мають два і більше семантично повнозначних компоненти (*black art, son-in-law, now or never, to take for granted*) [97, с. 209]. Щодо власне ідіом, О. І. Смирницький звертає увагу на три різновиди метафор: метафори, засновані на зверненні до

звичайних, природничих предметів (*To fish in troubled water – ловити рибу в каламутній воді*); метафори, засновані на зверненні до специфічних, відомим чином обмежених і локалізованих предметів (*City of brotherly love – Філадельфія*); метафори, засновані на перенесенні виразів з однієї сфери вживання в іншу (*acid test – серйозне випробування*) [97, с. 209].

У сучасній вітчизняній лінгвістиці закріпилося два підходи до терміна «ідіоматика». Частина дослідників розглядає це поняття широко, тобто як науку, що вивчає поєднання слів взагалі (Т. Анічкіна [8], О. С. Ахманова [152], М. М. Копиленко [59], З. Д. Попова [59] тощо). Інші лінгвісти розуміють під ідіоматикою сукупність стійких словосполучень (М. М. Амосова [6], В. В. Виноградов [27], F. Fleischer [130] тощо). Але навіть серед представників однієї групи немає спільної думки щодо меж ідіоматики та її природи. Слідом за В. М. Савицьким [95] ми вважаємо нераціональним називати ідіомами ті одиниці мови, які мають лише міжмовну, а не внутрішньомовну ідіоматичність, оскільки одна й та сама одиниця не може вважатися одночасно ідіомою (у міжмовному плані щодо іншої мови) і неідіомою (у внутрішньомовному плані щодо своєї мови). Повертаючись до проблеми співвідношення понять «ідіома» та «ідіоматичність», відзначимо, що прийняте більшістю дослідників розуміння ідіоматичності як невідтворюваність значення цілого із сукупності значень частин відповідає визначенню внутрішньомовної ідіоматичності, тому в роботі ми розглядаємо поняття ідіоматичність як внутрішньомовну категорію.

У зв'язку з вищесказаним необхідно також визначити, як концепція ідіоматики співвідноситься з фразеологією. Зазначається, що ідіоматичність виявляється на всіх рівнях структури мови, а ідіоматичність ФО є лише її окремим випадком [102, с. 67]. Наявність ідіоматичності в традиційному розумінні як невідтворюваність значення її цілого із суми значень складових визнано також за одиницями, що не входять до традиційної галузі фразеології (Н. Sweet [146], О. І. Смирницький [97], Є. С. Кубрякова [63],

Т. З. Черданцева [118], А. Н. Баранов [16], Д. О. Добровольський [38]). Подібний розподіл ідіоматичних одиниць та ідіом простежується до цього часу. Так, дисертаційні дослідження О. Є. Афоненкової [13] та О. В. Зінченко [45] підтверджують, що структурно-семантичні властивості ідіоматичних слів та фразеологізмів аналогічні. Тим не менш, їх об'єднання в межах одного терміна немає. У наявності протиріччя: ідіоматична лексична одиниця й ідіома (у значенні «фразеологізм») мають однакову властивість невідтворюваності значення цілого із значень компонентів, але при цьому позначаються різними термінами. Ми вважаємо, що таким чином поняття ідіоми штучно звужується, і, у зв'язку з цим, до нього не входить досить широке коло ідіоматичних одиниць, які вивчаються в морфології. Ми згодні з тими дослідниками, які вважають «вкрай непереконливим» об'єднання різних видів ідіоматичності та їх розгляд у вигляді лексико-фразеологічного явища (Д. Жоржоліані [43]). Чинником, що перешкоджає такому об'єднанню, з'явилися б, на наш погляд, міркування термінологічного характеру.

Таким чином, окреслений багатьма вченими тісний зв'язок поняття «ідіоматичності» з поняттям «ідіома» дозволяє значно розширити той матеріал, який традиційно охоплюється зазначеним терміном. Буде логічним та послідовним вважати ідіомами не тільки стійкі поєднання слів (нарізнооформлені ідіоми), але й слова з граматично непротиставленим десигнатором (ціліснооформлені ідіоми), оскільки вони мають обидві вищезгадані категоріальні ознаки ідіоми (стійкість та семантична цілісність). Оскільки ідіоматичність є загальною властивістю ряду мовних одиниць, що належать до різних рівнів і підрівнів мови, це дає підставу для їх об'єднання в один структурно-семантичний клас та вивчення їх спільними методами.

1.2. Роль метафори у процесі фразеологізації

Метафора – одна з найбільш сконденсованих специфічних форм художнього відображення об'єктивного світу шляхом застосування назви одного предмета до іншого, підкреслюючи важливу рису іншого [23, с. 35]. Значення цього стилістичного прийому в художньому мовленні важко переоцінити. Завдяки метафорі образ може реалізувати себе й розширити смислове поле художнього тексту. Водночас, метафору можна розуміти як різновид вторинної лексичної номінації. Він передбачає створення значення зіставленням двох предметів за спільною ознакою, виникнення якої забезпечується єдністю всіх аспектів діяльності людини, а звідси, єдністю процесів у її свідомості. Метафора є, таким чином, одним із засобів образного відображення дійсності [7, с. 47]. У ширшому значенні метафора (гр. *metafora* – «перенесення») – один з найбільш уживаних тропів, що характеризується перенесенням ознак, особливостей та характеристик з одного предмета, особи, явища на інші за принципом схожості [8, с. 54].

Необхідно підкреслити, що метафора є реальна семантико-синтаксична одиниця в мові. Таким чином, слід зазначити такі ознаки метафори: ознака семантичної двоплановості, яку необхідно досліджувати з точки зору тлумачення прямого і переносного значення; ознака абстрактності, коли семантична структура слова змінюється в процесі метафоризації, і в результаті значення цього слова стає узагальненим і таким чином менш певним; ознака експресивності, таким чином, вважаємо, що якість оцінки є ознакою метафори; синтаксична ознака, яка є синтаксичними умовами процесу метафоризації слова; морфологічна ознака, яка є числовою характеристикою іменників-метафор [102, с. 36]. При використанні метафори два образи різних предметів взаємодіють один з одним у межах одного слова або виразу, унаслідок чого змінюється його зміст, що і є метою даної взаємодії. В утворенні метафори беруть участь чотири складові: дві групи об'єктів і характеристики двох категорій. При утворенні метафор ознаки

однієї групи об'єктів застосовуються до іншої групи – головного суб'єкта метафори. Головна ознака подвійності метафори бере початок у результаті взаємодії з різними групами та їх якостями. У своїй роботі Дж. Лакофф [137] говорить про способи творення метафори та її структуру. Згідно з його теорією, метафора виступає як прозовий або поетичний вираз, в якому слово або група слів є концептом і застосовується в переносному значенні для вираження концепту, подібного до першого. Спираючись на роботу Майкла Редді «The Conduit Metaphor» [142], в якій ідеться про те, що метафора існує не тільки в художніх творах, а й у повсякденній мові, Лакофф повідомляє нам, що в прозовому або поетичному мовленні метафора існує поза мовою, в думці і в уяві [138, с. 116].

Як відомо, структура метафори включає в себе основний суб'єкт метафори, метафоризатор, тобто її допоміжний суб'єкт, деякі властивості основного суб'єкта та деякі властивості допоміжного суб'єкта. Метафора створюється «шляхом предикації основному суб'єкту ознак допоміжного суб'єкта» [10, с. 7]. Ці ознаки далеко не завжди є сутнісними – зазвичай метафора створюється на основі асоціацій, які являють собою культурно-історичне явище, внаслідок чого вони не збігаються в різних народів, а можуть змінюватися з часом і в одного народу. Однак у будь-який період розвитку мови наявність у свідомості його носіїв знання явищ навколишньої дійсності, що утворюють етнокультурну надприродну свідомість, сприяє вибору правильного напрямку пошуку необхідних ознак. У тих випадках, коли асоціації збігаються в мовній свідомості різних народів, можуть збігатися і метафори, це відкриває можливість утворення фразеологічних еквівалентів. У даному випадку спостерігається збіг у свідомості носіїв української та англійської мов еталонів – носіїв конотатів, тобто закріплених у вигляді стійких кваліфікаційних ознак будь-яких об'єктів (функціональних, параметричних, психологічних та інших), понятійноподібних аналогів певних предикатних змістів. У зв'язку з вищевикладеним значення будь-якої

метафоричної одиниці спочатку мотивовано [42, с. 93]: воно мотивоване властивостями метафоризатора, відомого носіям цієї лінгвокультури.

Роль метафори в процесі фразеологізації неоднакова: у різних типах ФО, виділених В. В. Виноградовим [27], вона створює неоднаковий ступінь ідіоматичності їх значень. На першому ступені ідіоматизації вільних словосполучень формуються фразеологічні сполучення. Їх значення – результат часткової трансформації, тобто зсуву в значенні одного з його лексичних компонентів. Напрямок та результати цього зсуву зумовлюються багатозначністю цієї лексичної одиниці. У зв'язку з тим, що зв'язок значень багатозначного слова можна представити у вигляді семантичної мережі, що є «синтезом матеріалу, що запам'ятовується і конструюється» [87, с. 267], значення знову утвореного фразеологічного сполучення в результаті виявляється мотивованим. Вирішальну роль у трансформаціях значень початкового словосполучення можуть відігравати міжрівневі та внутрішньофразеологічні зв'язки та відношення, які визначають «основні напрямки та характер формування фраземи та перехід потенційних властивостей її дериваційної бази від віртуальної до реальної об'єктивації» [5, с. 29–30]. Так, експресивні значення ФО *be in a flood of tears* – *обливатися сльозами і невішно плакати, плакати над будь-ким або над будь-чим; struggle with the cold sweats* – *обливатись холодним потом, відчувати почуття сильного страху; stream with sweats and blood* – *обливатися потом і кров'ю, терпіти нестерпні страждання, муки; bite more than one can chew* – *знемагати від непосильної праці; one's heart is bleeding* – *обливатися кров'ю (про серце), комусь нестерпно важко від почуття нестерпного душевного болю, страху, тривоги* формуються за єдиною семантичною моделлю «*ззнавати найсильнішого (фізіологічного або морального) почуття негативної властивості*». Крайній ступінь прояву почуття позначається дієсловом *обливатися* (у прямому значенні *покриватися з усіх боків або згоричимось рідким*). У поєднанні з назвами фізіологічних рідин метафора разом із гіперболою створює гіпотетичний образ, який визначає підсилювальне

значення ФО та її експресивний характер. У фразеологічних сполученнях один компонент виступає в прямому вільному значенні, а інше слово вживається в невольному, пов'язаному значенні, не цілком самостійно [27, с. 120]. Такими в цьому випадку лексеми *піт*, *кров* та *сльози*. Ці ФО належать до соматичних, оскільки вони називають (і одночасно характеризують) природну реакцію організму на почуття, що відчувається (сльози, піт, а при нестерпних стражданнях ще й кров; зокрема, зберігся переказ про те, що саме кров виступила на тілі розп'ятого Христа). І тільки з цими іменниками відбувається переосмислення семантики дієслова в цьому напрямку. Обмеження на сполучуваність можна пояснити також втратою звичних дериваційних зв'язків. У сполученні *get nose smashed* – *розквасити носа* компонент з метафоричним значенням *розквасити* втрачає зв'язки з лексемами *заквасити*, *квас* (словники відзначають лише значення *розбити*, *розбити до крові*), але ще зберігає зв'язок з лексемами *розкваситися* у значенні *розріджуватися*, *ставати в'язким*, *рідким* і *розквасити* в значенні *розріджувати*, *робити в'язким*. Це пояснюється тим, що у свідомості людей ще збереглися знання про властивості можливого допоміжного суб'єкта метафори – *квашеної капусти*, наприклад, яка від спеки стає рідкою та в'язкою. Таким чином, початковий процес фразеологізації характеризується трансформацією змісту поняття вихідного (мовного) значення будь-якого лексичного компонента та актуалізацією його структури певної ознаки, тобто тих ознак, які відбивають стійкі асоціації, пов'язані з допоміжним суб'єктом метафори, і в цьому полягає її роль в утворенні фразеологічного сполучення загалом.

На другому етапі фразеологізації, представленій в різних мовах фразеологічними єдностями, роль метафори зростає. Єдності є «скам'янілими слідами живих образних виразів, які досить вільно групувалися навколо одного метафоричного центру... слова, підпорядковані єдності загального образу чи єдності реального значення» [27, с. 125], внаслідок чого цілісне, нерозкладне значення є «утворенням, що виникає зі злиття значень

лексичних компонентів» і разом з тим «до певної міри від них незалежним» [27, с. 126]. Подібна парадоксальність їхньої семантики пояснюється тим, що денотатом фразеологічних єдностей (неважливо, чи містять вони дієслівний компонент або тільки його імплікують) є ситуація – реальна чи гіпотетична. У процесі утворення єдності відображається наша здатність думати про одну ментальну галузь через призму іншої та виявляти подібне. При цьому з галузі-джерела (уявлення про реальну ситуацію) в галузь-мішень переносяться ті когнітивні структури, в термінах яких видаються наші знання, що відносяться до галузі-джерела. У галузь-мішень переносяться не конкретні їх елементи або характеристики, а різні концептуальні відношення (типи цих відношень та правила їх відтворення в порядку «зменшення очікуваної інваріантності» докладно описані в роботі У. У. Петрова [80, с. 135–146]). Порівняємо різні способи визначення смертельно небезпечної ситуації при подібності відношень між її елементами в різних мовах, наприклад: український вираз *між двома вогнями*; англійський – *between the devil and deep blue sea* – *між чортом і глибоким синім морем*. Саме тому в різних мовах існують фразеологічні аналоги – образні ФО, близькі чи тотожні за змістом, які мають різне підґрунтя. Навіть зовнішнє вираження почуттів, зумовлене, здавалося б, психологією людини, має етнокультурну специфіку, і чим далі одна культура від іншої, тим помітніше ці відмінності. У семантиці фразеологічних єдностей відбиваються історія, моральні та релігійні погляди народу, його побут, традиції, звичаї тощо [24, с. 167], знання яких «служать не лише основою формування актуального значення ідіоми, але успадковуються й існують (часто як згорнуті концептуальні структури) як його частина...» [38, с. 93].

Таким чином, фразеологічний матеріал переконливо показує, що «мова є не самодостатнім, а допоміжним інструментом, що забезпечує розумову діяльність. Мова й розумова діяльність існують узгоджено й паралельно, внаслідок чого надмовна когнітивна структура й елементи лінеаризованої озвученої вербальної структури, що її символізують, утворюють нерозривну

єдність» [50, с. 37]. Метафора дозволяє усвідомити, зрозуміти сутність явищ, закарбованих в одиницях вторинної номінації – ФО. Метафора у фразеології розкриває певні відношення навколишнього світу, ґрунтується на подібності до різних побутових деталей і в той же час свідчить про розвиток асоціативних зв'язків і художньої уяви мовців, а тому може представляти одне і те саме поняття (відповідно поле) широким спектром зворотів, де співіснують активно вживані, літературні елементи з периферійними – архаїчними, діалектними, просторічними елементами.

1.3. Фітоніми як складова частина мовної картини світу

Як відомо, лінгвістичні дослідження останніх десятиліть здійснюються в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю і мисленням відповідно до антропоцентризму сучасної науки. Велика увага приділяється вивченню мовної картини світу, яка є сукупністю зафіксованих у мові уявлень народу про навколишню дійсність на певному етапі його розвитку. Мова, з одного боку, формуючи цю картину, одночасно з цим висловлює і пояснює інші картини світу людини, які за допомогою спеціальної лексики, входячи в мову, відображають в ній риси людини, її культури. Особливий інтерес з цієї точки зору викликає фітонімічна лексика, оскільки в номінації природних об'єктів, які фіксують життєвий досвід людини, систему цінностей народу, процес пізнання й освоєння світу флори, проявляються специфічні риси національного менталітету. З найдавніших часів людина відчувала себе частиною природи, на початкових етапах свого розвитку перебувала в повній залежності від існування флори, яка формувала зовнішні умови її буття.

Можна сміливо стверджувати, що і в наш час природа, зокрема рослини, сприймаються як значуща для людини сфера [13, с. 16]. Наші предки цінували і поважали природу: вважалося, що, порушуючи первозданність флори (викорчовуючи дерева, зриваючи рослини), ми повинні

вимолити прощення в матінки-природи [13, с. 16]. Взаємодіючи з природою, людина давала рослинам назви, під внутрішньою формою яких фіксуються уявлення про рослини, відображаються важливі для пізнання об'єкта ознаки [41, с. 74]. У свою чергу, ці назви утворюють особливу лексико-семантичну групу – фітонімічну лексику, яка, за твердженням Н. І. Коновалової, виконує не тільки номінативну, але й прагматичну, оцінну, експресивну та інші функції [57, с. 57]. На думку З. І. Комарової та Г. В. Хасаншин [55, с. 29], ця семантична єдність лексем є найдавнішим пластом лексики, який заслуговує на пильну увагу. Як частина навколишньої природи, фітонімічна лексика відображає досвід практичного і культурно-міфологічного освоєння світу рослин, містить у собі етнокультурну інформацію, яка відбиває народне сприйняття рослинних реалій.

Перші приклади вживання рослинних образів знаходимо в стародавніх писаннях. У цьому відношенні особливий інтерес викликає дослідження Т. Стордалена [145], який виділив кілька метафоричних моделей, що використовуються в тексті Старого Завіту, розділивши їх при цьому на позитивні і негативні. Перші з них «Люди – це рослини». Рослинні метафори Старого Завіту, які стосуються людей, настільки часті, що перетворюються в конвенційні. Наприклад, народ, люди можуть порівнюватися з травою, сіном, очеретом, колючками. Автор відносить ці слововживання до таких метафоричних моделей: «Люди – це трава», «Люди – це очерет» [145, с. 76]. Негативне забарвлення нерідко супроводжує такі метафори в біблійних текстах, пов'язуючи їх з коротким циклом життя цих рослин, їх призначення – зобразити все смертне, минуще. Оранка й збір врожаю, жнива є метафорами руйнування, вони позначають винищення народів, царств. Позитивні риси несуть метафори, що описують зростання, становлення людини (див. Додаток А, реч. 1-2). Родина в цілому може бути представлена за допомогою метафори декількох дерев, що проростають. Крім трави та очерету, окремі люди в давньоєврейській літературі ототожнюються і з деревами, переважно з оливою й виноградною лозою. А народ, нація

асоціюються з садом. Метафори саду і дерев в біблійних текстах часто неподільні. Дерев, що гинуть або зрубані, метафорично позначають руйнування, знищення, вбивство. Так, метафора всохлого дуба може посилюватися метафорою бідно политого саду. Або образ винищеного народу, царства створюється за допомогою метафори саду, дерева в якому безплідні, хворі, а їх коріння висохло. При цьому згадуються найбільш значущі для цієї мовної єдності рослини: виноградна лоза, фігове дерево: *«each man under his vine and fig»* тощо [145, с. 85].

Такі лексичні утворення називали по-різному, оскільки в мовознавстві немає єдиного визначення назв на позначення об'єктів рослинного світу. Наприклад, О. Абакумова [1], О. Блінова [18], С. Бутко [20], Н. Єгорова [41], Г. Каліткіна [47], Л. Оліфіренко [76], Н. Панасенко [78], І. Підгородецька [81], С. Шестакова [120] називали їх фітонімами, а В. Пітель [82] – флороназвою. Проте деякі дослідники у своїх розвідках послуговуються не якимось одним терміном, а використовують паралельні найменування: фітонім, фітонімний іменник (І. Клімас [51]), фітонім, флорема, флористична одиниця (К. Акулініна [3]), фітонім, флористична лексема (С. Камаль) [48], фітонім, фітонімічна лексема (Ю. Дьяченко [39]), флоролексема, флоризм, флороназва, флористична одиниця (Т. Цой [113]), флоролексема, флористичне найменування (В. Коломієць [52], Д. Уманець [103]). У цьому дослідженні ми кваліфікуємо лексеми аналізованого різновиду як фітоніми (терміни флороназва, флоролексема вживаємо як синонімічні). Однак Н. В. Подільська вважає, що термін «фітонім» треба розглядати в ономастиці [157, с. 158], і в цьому ж значенні фітонім вживають О. Суперанська [101], В. Фещенко [107]. В. В. Фещенко, поряд з іншими розділами семіотики, пропонує ввести розділ фітосеміотики для позначення досліджень фітонайменувань як знаків, істотних для культури в цілому і мовних – зокрема [107, с. 82]. Однак деякі автори, наприклад, О. П. Рябко [92], Л. П. Леонова [45] і М. Є. Плетньова [83], що займаються дослідженням лексем зазначеної тематичної групи в англійській мові, використовують для їх

позначення термін «флороніми». Ним же користується і Т. Д. Баришнікова [17], надаючи йому найбільш широке значення. Спираючись на думки В. В. Копчевої [58] та інших фахівців, ми вважаємо доцільним розмежовувати науково-термінологічні одиниці, позначивши їх як фітотерміни й одиниці когнітивної / народної ботанічної номенклатури, тобто власне фітоніми. У цей термінологічний ряд можна включити такі позначення, як фітосоматизми (тобто терміни рослинної анатомії – найменування частин рослини, її тканин тощо) і фітохарактеристики (терміни, які характеризують рослини, що розглядаються в тому чи іншому аспекті – з точки зору умов і способу їх зростання, розмноження і плодоношення, зовнішнього вигляду тощо, але при цьому не є назвами таксономічних класів). Всю сукупність лексичних одиниць – фітонімів, фітотермінів, фітосоматизмів і фітохарактеристик ми позначимо загальним терміном «фітолексика».

У 70-х роках ХХ століття з'явився термін «фітонім» як неологізм [79, с. 38], саме з цього періоду дане поняття почало активно використовуватися в лінгвістиці. З одного боку, його внутрішня форма (гр. φυτόν «рослина») відсилає до більш загального денотата, ніж внутрішня форма терміна «флоронім» (лат. flos «квітка»). З іншого боку, саме термін «фітонім» є загальноновживаним в європейській і американській лінгвістичній науці (phytonym, phytonyme). На думку Ю. А. Дьяченко, у науці оформилося як вузьке, так і широке тлумачення позначеного терміна [39, с. 11–12].

Так, у роботі О. В. Суперанської «фітонім» використовується як власна індивідуальна назва окремої рослини, а «фітоніміка» (у автора – «фітонімія») розглядається як частина ономастики – науки, що вивчає власні імена [101, с. 173–189]. Варто зазначити, що вже в цій роботі наголошується на тому, що слова, якими номінуються рослини, фіксують процес пізнання людини, відображають її картину світу. Автор вказує на те, що об'єкти рослинного світу слід виділяти в самостійну галузь дослідження, оскільки вони тісно пов'язані з традиціями і віруваннями різних епох [101, с. 186]. У

тому ж обсязі розглядає поняття «фітонім» Н. В. Подольська [157]. У результаті активного вживання терміна «фітонім» в 1990-х роках він був закріплений в етимологічних словниках і представлений як «споконвічне утворення грец. *phyton* «рослина» і *опута* «ім'я, назва», «назва рослини». Перший масштабний досвід систематизації фітонімів був здійснений Т. В. Анікіною [8], так у ботанічному словнику під її редакцією зустрічаються коментарі причин виникнення фітонімів. Наприклад, походження діалектної назви «Христовий спис» вчена пояснює формою листа з розрізними частками, немов поколоті списом, «яким жиди кололи Христа». При вивченні фітонімної лексики Ф. І. Буслаєв, який перший почав вивчати фітоніми з точки зору культурології, стверджував, що «... сама номенклатура народної ботаніки веде нас в період міфологічний» [23, с. 17], позначивши зв'язок між найменуваннями рослинного світу і духовною культурою народу. Дослідження в тому ж аспекті було продовжено в роботі М. Забіліна [44, с. 477–478].

В. А. Меркулова досліджує фітоніми в етимологічному аспекті, тобто з позицій словотвірної структури, семантичної мотивованості, закономірностей смислових і формальних зв'язків, що пояснюють походження слова [68, с. 5]. Автор підкреслює, що один і той же фітонім може мати різні позначувальні предмети, у чому проявляється особливість народних назв рослин, які не володіють ознакою однозначності як у лінгвістичному, так і в лінгвогеографічному плані. В. В. Копчева, досліджуючи фітоніми в мотиваційному аспекті у своїй роботі [59], виділяє об'єктивні й умовні ознаки мотивації, при цьому перші поділяє на власне об'єктивні (форма, колір, розмір тощо) і відносні (час активності рослини, її вплив на людину і тварин) [58, с. 54]. У номінативному аспекті з аксіологічних позицій дано аналіз фітонімів (а також лексики, яка номінує тваринний світ) у роботі Т. І. Вендіної [25]. Не можна не погодитися з дослідником, що вивчення фактів словотвору з цього погляду дозволяє проникнути в глибинну систему цінностей того чи іншого народу, осмислити

значимість званих реалій для носіїв мови, дає ключ до розуміння етнічної психології того чи іншого народу [14, с. 9–10]. Таке активне дослідження фітоніміки з різних аспектів свідчить про значущість фітонімічної лексики як однієї з перших найдавніших лексичних мікросистем. З назв наукових робіт, присвячених дослідженню рослин, випливає висновок, що вони розрізняються не тільки аспектом вивчення фітонімічної лексики, а й географічним охопленням відбирання фітонімів. Наприклад, Н. І. Коновалова [57] проводить аналіз принципів номінації рослин на матеріалі діалектів, робить акцент на культурній конотації в семантиці фітонімічних одиниць, відображається зв'язок з історією народу [57].

Порівняльний напрямок у вивченні фітонімічної лексики стає одним з найбільш перспективних на даному етапі розвитку мовознавства, дозволяючи виявити національні специфічні риси мовної картини світу народу. У цьому аспекті ми згодні з точкою зору багатьох дослідників, які вважають, що фітонімічна лексика є багатим джерелом інформації про світогляд народу. Але, незважаючи на весь широкий перелік вітчизняних робіт з дослідження, багатоаспектного аналізу фітонімічної лексики, ми не можемо стверджувати, що фітоніміка (особливо – англійської мови) досить описана. У цьому контексті ми повністю поділяємо думку В. Б. Колосової, що «якщо найменування дерев і чагарників проаналізовані досить добре, то трав'янисті рослини – дещо менше» [53, с. 80]. Саме той факт, що фітоніми містять не тільки інформацію енциклопедичного характеру, а й транслюють інформацію про морально-етичні норми, ціннісні уявлення, менталітет, особливості художньої творчості народу, а також є основою для виникнення образних засобів мови (епітетів, стійких порівнянь, метафор, ідіом) свідчить про те, що закладена в них національно-культурна інформація не лежить на поверхні мови, а закодована в складному конотативному змісті слова. Саме ця обставина дозволяє дослідникам говорити про існування особливого вегетативного, або рослинного, коду культури. Такий код є одним з універсальних способів пізнання світу та його фрагментів, зумовлений

важливою роллю дикорослих і культурних рослин, що сприяє міфологізації всього, що з ними пов'язано, починаючи з природних, біологічних властивостей і закінчуючи категоріями екзистенціального характеру (наприклад, любов, життя, смерть).

Дослідження фітометафор широко представлено як у вітчизняному, так і в зарубіжному мовознавстві. Безсумнівно, однаково цікаві і корисні роботи були виконані на різному матеріалі, будь-то об'ємний корпус текстів чи окремих сонет. Так, дослідження рослинних метафор у 94-му сонеті Шекспіра провела проф. Х. Вендлер [26]. Вона зазначає, що основним стилістичним прийомом даного сонета є протиставлення. Але протиставлення здійснюється на двох рівнях: буквальному і метафоричному, «соціальному» і «флористичному». Цей «відхід з царства соціального в царство рослинне» потрібен був Шекспіру для того, щоб без наслідків показати брехливість свого опонента, підкреслити свою перевагу над ним. З цією метою використовуються метафори зараження квітки хворобою (аморальності), псування аромату.

Фітоніми, що є багатим джерелом інформації про світогляд народу, виступають ефективним інструментом для лінгвокультурологічного зіставлення. Метафорична модель «Емоції – це рослини» в англійській і китайській мовах була розглянута О. Єсеновою [128]. Як зауважив дослідник, концептосфера «Рослини» є ідеальним способом для відображення людських емоцій, оскільки емоції – дуже рухливі процеси. У результаті, О. Єсенова називає шість етапів життєвого циклу рослин, які структурують сферу-мішень «Емоції» в англійській мові: *seed* (насіння), *germination* (проростання), *budding* (поява паростків, бруньок), *flowering* (цвітіння), *fruition* (плодоносіння), *withering* (зів'янення). Інші фітонімні метафоричні моделі, що відповідають за опис емоцій, які виділяє О. Єсенова в англійській мові – «Посилюється емоція – це зростаюча рослина», «Серце – це рослина», «Сильна емоція – це глибоко вкопана рослина», «Емоційний біль – це фізичний біль, заподіяний колючками» [128]. У наш час спектр вивчення

фітонімів досить широкий. Вони розглядаються в різних видах дискурсу; на матеріалі однієї мови і в зіставленні. Незважаючи на різноманіття методик, використовуваних авторами, їх об'єднує думка про те, що рослинний код – це універсалія, що дає можливість розглянути один з найдавніших способів моделювання дійсності.

Отже, фітоніми як один з видів семантичної лексики, втілюючи в собі певні характеристики рослин, відображають духовний світ людей. Їх дослідження в лінгвокультурологічному аспекті дозволяє отримати певне уявлення про різноманітні мовні явища того чи іншого народу, а також простежити, як позамовна дійсність відображається в мові. Особливості функціонування фітонімів у тексті репрезентують національну картину світу, яка розкривається в семантиці мовних одиниць через систему значень і асоціацій слова з особливими культурно-специфічними значеннями.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ФІТОМОРФНИХ МЕТАФОР

2.1. Словотворча структура англомовної фітонімічної лексики

При словотвірному аналізі фітонімічної лексики нашої роботи, який був здійснений методом суцільної вибірки, усі фітоніми, враховуючи їх структурні особливості, були розділені на дві групи: однослівні, які становлять 60,3% лексем (прості – 18,1% і складні – 42,2%) і складні найменування (словосполучення) – 39,7%. До групи однослівних номінацій нами були віднесені фітоніми, утворені шляхом запозичення і словотвору, до групи словосполучень (складних найменувань-фітонімів), ті, що складаються з двох і більше лексичних компонентів. Прості поділяються на кореневі та похідні. Односкладними кореневими є *peach* – персик, *oak* – дуб, *pine* – сосна тощо, а прості похідні представлені такими прикладами: *reony* – півонія, *suclaten* – цикламен тощо. Корпус простих англійських похідних фітонімів репрезентований запозиченнями і такими типами словотворення: афіксальним словотвором (а саме суфіксація), субстантивація та скорочення. У простих фітонімах, утворених за допомогою суфіксації, в яких похідні афікси представлені суфіксами: – *ain* (*plantain* – подорожник), –*age* (*cabbage* – капуста, *lovage* – любисток), –*en* (*aspen* – осика, *linden* – липа), –*et* (*mignonette* – резеда, *burnet* – кровохлебка), –*er* (*lavender* – лаванда, *juniper* – ялівець) і –*у* (*chicory* – цикорій, *barley* – ячмінь). Вони є непродуктивними, на частку суфіксальних фітонімічних одиниць припадає лише 1,3%. Ще меншою продуктивністю характеризується субстантивація (*pink* – гвоздика, *everlasting* – цмин) і скорочення (*lily* < *lilium* – лілія, *elder* < *elder berry tree* – бузина), на частку кожного доводиться по 1,0% від загальної кількості числа фітонімів, відібраних методом суцільної вибірки.

Щодо запозичень, то вони є досить широким пластом лексики (порівняно з похідними однослівними фітонімами), у відсотковому відношенні вони становлять 28,5% слів. У ролі мов-джерел запозичень фітонімічної лексики в ході дослідження виступають: латинська: *palm* (*palm*) – пальма – лат. «*palma*»; *pere* (*pear*) – груша лат. *pirum*; *gladiolus* – гладіолус – лат. «*Gladiolus*» – дикий ірис, *mimosa* «Мімоза» – нов.-лат. «*Mimus*», *rose* «троянда» – лат. «*Rosa*» тощо. Наприклад, *gladiolus* отримав назву, яку дав римський учений в першому столітті нашої ери. Його вразила подібність листя цих квітів зі зброєю (*weapon*), якою воювали римські воїни, «*gladius*», що позначає «меч»; грецька: *basil* – базилік – грец. «*basileus*» – «король»; *chamomile* – ромашка – ст.-фр. «*Camemile*» <лат. «*Camomilla*» <лат. «*Chamomilla*» <грец. «*Chamaimelon*»; *narcissus* – нарцис – лат. «*Narcissus*» <грец. «*Narkissos*»; *acacia* – акація – лат. «*Acacia*» <грец. «*Akakia*»; *Aster* – айстра. Назва квітки *айстра* походить від давньогрецького слова *aster* – зірка. Таке ім'я квітка отримала завдяки своїй формі. *Orchid* – орхідея – назва квітки має грецьке походження *orchis* – чоловічі сім'яні залози. При виборі назви для квітки стародавні греки виходили з подібності коренів квітки з чоловічими сім'яні залозами; французька: *dandelion* – кульбаба – франц. *dent de lion* = *lion's tooth*. Запозичення відбулося за формою через порізані у формі ікла краї листа. Назва зумовлена тим, що обірване стебло кульбаби, коли діти беруть його в рот (примовляючи при цьому «кульбабо, розвернися»), розривається в кінці на три або чотири поздовжні частини, які при цьому закручуються (загинаються) назовні; перська: *jasmine* – жасмин – фр. «*Jasmine*» <араб. «*Yas (a) min*» <перс. «*Yasmin*» тощо. В Україні спочатку вживалося слово «ясмин», яке є не що інше, як давнє жіноче арабське ім'я (використовувалося у формі «Ясаман»). У переносному значенні ім'я Жасмин також перекладають як «подарунок богів» і «запашна», тому що ця квітка має аромат, який ще не навчилися відтворювати в парфумерії; турецька: *tulip* – тюльпан – нім. «*Tulpe*» <фр. «*Tulipe*», «*a tulip*» <тур. «*Tülbent*» тощо. Запозичення з італійської, де

tulipano, мабуть, утворено від турецького запозичення *tulent* – «чалма». Форма квітки і чалми схожі; італійська: *belladonna* – «беладона» – *it.* «*Belladonna*» (букв. *чудова дама*) тощо. Краплі соку беладони застосовувалися для збільшення зіниць для додання блиску очам, що і дало назву рослині.

Запозичення найменувань рослини, як правило, проходять кілька ступенів, запозичені фітоніми в основному мають грецькі і латинські корені. Деякі фітоніми мають споконвічне англійське походження: *yellowcup*, *buttercup* – *жовтець* – англійська назва базується на кольорі рослини; *gerbera* – *гербера* – один з найбільш популярних кольорів разом з трояндою, тюльпаном і гвоздикою, родом з Південної Африки. Назву квітка отримала на честь німецького вченого, на прізвище *Gerber*; *dahlia* – *жоржина*. Незважаючи на те, що жоржина родом з Центральної Америки, вона була названа на честь шведського вченого-ботаніка Андерса Дахла (*Anders Dahl*), який жив у 18 столітті. *Iris* – *ірис*. У давньогрецькій міфології Ірис – богиня веселки і вісниця богів. Ірис має три великих пелюстки, які символізують *viru* – *faith*, *безстрашність* – *valor* і *мудрість* – *wisdom*. Ці назви, як правило, однокореневі прості.

До складних однослівних фітонімів відносимо лексеми, утворені за допомогою словоскладання. У корпусі однослівних фітонімів цей спосіб номінації є найбільш продуктивним: за допомогою нього утворено 61,2% найменувань рослин. Дослідження показало, що серед всіх можливих типів словоскладання (просте словоскладання, словоскладання зі сполучною голосною, словоскладання зі з'єднувальним елементом у вигляді прийменника / сполучника, похідне словоскладання) для номінації англійських фітонімів використовуються тільки два. Так, простим словоскладанням утворено 37,5% лексем: *henbane* – *блекота* («курка» + «отрута») (див. Додаток Б, прик. 1). Решта 3,7% складних лексем утворені словоскладанням із з'єднувальним елементом у вигляді прийменника: *lily-of-the-valley* – *конвалія* (букв. *лілія-в-долині*); *Jack-in-the-pulpit* – *аризема*

трилиста (букв. *Джек-за-кафедрою*) тощо. Композитні фітоніми складаються з найменувань, які пишуться разом, через дефіс та окремо. І складаються з двох або трьох компонентів. Наприклад, *goose-foot* – *гусяча лапка*, *hazelnut* – *фундук* (див. Додаток Б, прик. 2). Англійським композитним фітонімам властива дуже розгалужена система морфологічних структур $N - N$: *goose-foot* – *гусяча лапка*, *hazelnut* – *фундук*, *cedar of Lebanon* – *кедр Лівану* (див. Додаток Б, прик. 3). Серед складних двокореневих фітонімів відзначено збереження давньої основи *-wort-*, яка є давньоанглійською *root* – *корінь* (*dropwort* – *маволга*, *hazewort* – *копитник*, *glasswort* – *солянка* тощо).

Фітоніми, що становлять групу складних найменувань, включають 55,7% лексичних одиниць від загальної кількості фітонімів. Взавши за основу семантичну цілісність, усередині даної групи виділяємо складові найменування, які семантично членуються (або вільні) і семантично неподільні (або зв'язані), при цьому, якщо перші при розподілі складової лексеми на частини зберігають семантику «рослина», то інші це значення втрачають). Фітонімічні лексеми, які семантично членуються, становлять 14,2%: наприклад, *evening primrose* – *ослинник* (букв. *вечірня примула*) (див. Додаток Б, прик. 4). До семантично неподільних (або зв'язаних) складових найменувань відносимо 23,5% фітонімів: *sweet gale* – *мирт болотний* (букв. *запахна буря*) (див. Додаток Б, прик. 5).

Морфологія відповідних монологемних і складних найменувань певною мірою детермінована тією когнітивною моделлю предметної галузі (флори), яка культурно-історично склалася в межах британської культури. Зокрема, морфологічні характеристики фітонімів визначаються тим, як носії англійської мови і культури осмислюють цю сферу буття: чи розглядають вони цю рослину як безліч окремих представників свого класу або як загальну масу, вважають вони їх деревами або плодами, травами декоративними або травами-спеціями. Ця когнітивна особливість знаходить відображення в категорії числа: більшість англійських фітонімів є обчислювальними іменниками і відповідно мають два граматичних числа.

Виняток становлять найменування трав – *sage* – шавлія, *rosemary* – розмарин, *thyme* – чебрець, *parsley* – петрушка, які розглядаються як речовина, тобто компонент ліків, інгредієнт страви. Такого роду морфологічні обмеження не поширюються на назви представників квіткової та деревної флори: *a (the) oak* – *oaks* – *oak (uncount.)*, *a (the) daisy* – *daisies* – *daisy (uncount)*, *a (the) birch* – *birches* – *birch (uncount)*. Бурхливий розвиток споживчого ринку підштовхує до розширення географії пошуку джерел додаткового доходу. У результаті, англійська мова поповнюється екзотичними назвами дерев, трав, фруктів і ягід, «поглинає» їх і привласнює морфологічні характеристики англійських іменників: *guava/s* – гуава, *feijoa/s* – фейхоа, *persimmon/s* – хурма. Однак деякі з південноамериканських і південноазіатських запозичень залишаються поза морфологічною системою англійської мови: *jojoba* – жожоба, *acai* – *acai* (див. Додаток Б, прик. 6).

Дослідження показало, що англійські фітоніми-словосполучення є двокомпонентними. Словосполучення з іменником – це складне найменування, що складається з кількох компонентів, наприклад: *african gillyflower* – африканська гіліфлора (див. Додаток Б, прик. 7). У словосполученнях зафіксована в основному симетрія морфологічних структур *N – N*: *ash tree* – ясен (див. Додаток Б, прик. 8); *Adj – N*: *red-hot pokes* – кніфофія ягідна (див. Додаток Б, прик. 9); *N's – N*: *goat's rue* – козлятник (див. Додаток Б, прик. 10); *N's – N+N*: *venus's looking glass* (*Legousia* – легузія, спекулярит, дівоче дзеркало, дзеркало Венери); *N – Prep – N*: *love-in-idleness* – братки, *son-before-father* – мати й мачуха; *N – Prep – Art – N*: *love-in-a-mist* (*Nigella damascena* – нігелла, чорнушка) тощо.

Отже, можна стверджувати, що для англійської мови характерне переважання складних фітонімів над простими і неподільних складних найменувань над подільними. Однокомпонентних фітонімів вживається більше ніж багатокомпонентних. Більшість двокомпонентних фітонімів представлено словосполученнями з іменником та прикметником.

Найчастотнішим способом номінації є запозичення, що можна пояснити екстралінгвістичними причинами.

2.2. Семантичні ознаки англомовних фітонімів

Незважаючи на те, що технічні прийоми номінації (утворення слів з наявних у мові засобів за прийнятими в даній мовній системі моделями; запозичення звукової форми слова з іншої мови; використання готових мовних засобів у вторинній для них функції позначення) є спільними для всіх мов світу, на характер прийомів номінації впливають як особливості мовного типу, так і сформована в мові лексична система. Мовна техніка вторинної номінації, при якій відбувається створення нових найменувань з наявних у мові номінативних одиниць, широко використовується і в словотворенні, і в лексичній сфері англійської мови. Так, часто при номінації екзотичної рослини використовується назва схожої рослини, що має подібні ознаки. Крім того, не можна не згадати метафору і метонімію як основні способи переосмислення. Перетин істотних для називання ознак номінованого об'єкта і денотативних ознак слова, які використовуються у вторинній для нього функції означування, утворює так звану внутрішню форму нового словесного позначення. Якщо більш детально розглядати принципи науково-ботанічної номенклатури і «побутові» назви рослин, то легко помітити, що англійській мові (на відміну від української) властива велика образність, тому в ній частіше зустрічаються назви, утворені метафоричним способом номінації: *milk-vetch* – *солодколистий астрогал* (див. Додаток Б, прик. 11). Це можна пояснити багатоміковою історією садівництва у Великобританії і любов'ю англійців до світу природи, їх уважним ставленням до навколишніх рослин і як наслідок – уособлення, порівняння, антропоцентричність і яскрава образність.

Однією з особливостей типологічного характеру в лексиці флори є різноманітність і численність принципів номінації. Звідси їх слабо виражений «модельний» характер. Різноманітність назв показує, що вибір мотивувальних ознак при номінації регламентований незначною мірою, і у того, хто говорить, завжди є можливість використовувати різні мотиви при назві одного і того ж виду. Таке явище пов'язане з багатством змісту реалій, що позначаються – видів флори, різноманітністю, непостійністю їх відносин з носіями мови, і, як наслідок цього, з труднощами виділення в реалії будь-яких окремих домінуючих ознак.

При аналізі англійської фітонімічної лексики, представленої у вибірці, було виявлено, що деякі лексичні одиниці поєднують у собі кілька способів номінації: словотвірну номінацію, метафору і утворення складних найменувань з одночасним метафоричним перенесенням. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне розділити всі похідні фітоніми (крім запозичень) на дві групи: утворені чистими способами номінації та ті, що поєднують різні способи номінації. Так, до утворених чистими способами номінації було віднесено 42,8% фітонімів: *milk-vetch* – солодколистий астрогол, *needlegrass* – ковила (див. Додаток Б, прик. 12).

Згідно з вищезазначеним та використовуючи погляди на номінацію В. В. Копчової [58, с. 67], була зроблена класифікація ознак номінації, які поділяються на об'єктні (власні та відносні) та умовні (меморіальні та власне-умовні). Під власне-об'єктними мають на увазі морфологічні (забарвлення, форма, розмір, структура, загальний вигляд, запах, смак): *yellow lady's slipper* – черевичок справжній), *spotted lady's slipper* – черевичок плямистий, *large-flowered lady's slipper* – черевичок з великою квіткою; хімічні (запах, смак), інші (особливості життєдіяльності, звук) ознаки: *annual meadow grass* – тонконіг присадкуватий. Відношення між об'єктами (місце проживання, географія, час активності, номенклатурні ознаки), відношення між об'єктом і людиною (прагматичні ознаки, вплив внутрішній, вплив зовнішній (при дотику), відношення між об'єктом і тваринами (використання рослини

тваринами, вплив рослини на тварин) утворюють відносні об'єктні ознаки номінації: *touch-me-not*, *jewelweed*, *balsam*, *snapweed* – *недоторка звичайна*, *бальзамін* (див. Додаток Б, прик. 13). Застосовуючи погляди В. Г. Ар'янової [151, с. 54], можна виділити такі принципи: 1) перенесення найменування на рослини з інших предметів: *aster* – *астра*, *ash tree* – *ясен*, *bluebell* – *дзвіночок* (див. Додаток Б, прик. 14); 2) виділення якихось ознак самих рослин: *red-hot pokes* – *кніфофія ягідна*, *golden rod* – *золотарник* (див. Додаток Б, прик. 15).

Проаналізувавши погляди І. П. Гришиної [33, с. 240], пропонуємо чергувати назви рослин за їх властивостями з назвами за властивостями людей, тварин тощо: *crowfoot* – *жовтець* (див. Додаток Б, прик. 16). Досить часто принципи номінації змішуються із загальним типом значення, що містять основи. Так, можна поставити в один ряд назви рослин за кольором листа, за місцем зростання тощо і назви за власними назвами. Метафоричний спосіб номінації набагато більшою мірою пов'язаний з назвами за зовнішнім виглядом реалії, ніж з назвами, скажімо, за способом життя: *forget-me-not* – *незабудка*, *nightshade* – *наслінь*, *sweet sultan* – *волошка мускусна* (див. Додаток Б, прик. 17). Метафоричні і метонімічні номінації також є найбільш прототипово виділеними. Вони характеризують образне мислення людини, тому не випадково на першому місці виявляється мотиваційна ознака «форма», яка на рівні глибинної номінації відображає багатство й різноманітність асоціативних зв'язків людини [3, с. 166].

Романтичні назви даються особливо яскравим квіткам, що викликають відповідні емоції, наприклад, *love-in-a-mist* – *нігелла*, *чорнушка*, *love-lies-bleeding* – *амарант*. Особливо промовистою є «неофіційна» назва для *братків* – *love-in-idleness* або *jump-up-and-kiss-me*. Таким чином, суто лінгвістичними аспектами вивчення принципів номінації обмежувати не можна, оскільки безпосередньо визначальними для них є позамовні чинники.

Саме виділення принципів номінації та їх класифікація заснована на цих факторах – властивості та ознаки самих реалій. Наприклад, багато квітів нагадують англійцю тих чи інших тварин. Найчастіше це собаки і змії:

hound's tongue – собаче ікло, собачник, чорнокорінь, еритроніум європейський (див. Додаток Б, прик. 18). Колись люди були набагато ближче до природи, тому навіть у нешкідливій квітці змогли розгледіти голову змії, яка пофарбована у яскраво-синій кольор, що відлякує тим самим ворогів. «Собака» в назві означає, що рослина дика, некультурна, тобто в даному випадку не має нічого спільного з «другом людини». У назві *dogwood* – *депен* «dog» є спотворенням від «dag» – *шип*. Зустрічаються назви з компонентом «кінь»: *horsetail, mare's tail* – *сосонка польова, horse chestnut tree, colt's foot* – *мати-й-мачуха*. Латинська назва вказує на те, що ця рослина застосовувалася і в медицині для лікування кашлю – «*tussis*». Згадаймо ще одну лікувальну траву – *foxglove* – *наперстянка*, яку також застосовували для лікування запаленого горла. *Digitus* – *лат.* «палець». І дійсно, ззовні дуже нагадує рукавички для пальців. Є думка, що *foxglove* – спотворення від *folk's glove*, що позначає «казкова рукавичка». У вікторіанську епоху на мові квітів ця рослина позначала «нещирість», часто асоціюється з казковою вигадкою.

У мовній картині світу найважливішу системотвірну функцію виконують семантичні ознаки. Саме за цими ознаками, спільними для ряду значень, лексичні одиниці утворюють ряди, групи і парадигми, тобто лексичну систему мови. Вони відіграють істотну роль у структурі значення як тип семантичних ознак. Емоційний компонент не може з'явитися в слові без оцінки, бо будь-яка емоція носить оцінний характер, хоча не всяка оцінка обов'язково емоційна. Конотативні семи вносять додатковий щодо денотації сенс у значення [16, с. 185]. У народній фітоніміці фіксуються насамперед ті властивості рослин, які мають пізнавально-оцінну орієнтацію. Цілющі та отруйні властивості рослин, наявність у них приємного або неприємного запаху, як правило, реалізуються в оцінних номінаціях [17, с. 33]: модель оцінної ідентифікації позитивних або негативних властивостей рослини через сакральні словесні «образи» (бог, богородиця), багато англійських назв рослин стосується до Діви Марії: *Our Lady's bedstraw* – *підмаренник* (див. Додаток Б, прик. 19); назви, що відображають повір'я, пов'язані з народним

календарем природи (фітоніми, які утворені за такою моделлю, найчастіше представляють собою похідні від імен святих): *herb Archangel* – *зеленчук*, *Saint John's wort* – *зіперікум*, *звіробій* (див. Додаток Б, прик. 20); в Уельсі нарцис називається *Saint Peter's bell* – *дзвін святого Петра*, а *Saint Peter's herb* – *трава святого Петра* є назвою для примули в деяких частинах Англії [17, с. 33]; принципи номінації, пов'язані з язичницькими уявленнями й віруваннями, і «образи нечистої сили» (відьма, диявол): *witch panic grass* – *просо волосовидне*, *devil grass* – *турій повзучий* (див. Додаток Б, прик. 21). Таким чином, можна стверджувати, що культурно-міфологічні уявлення в народній фітоніміці орієнтовані на відображення об'єктивних, притаманних рослинам, властивостей.

Проаналізувавши вищезазначене, були виявлені такі ЛСГ (ЛСГ, які засновані на мотиваційно-номінативних ознаках фітонімів) з національно-культурним маркуванням: ЛСГ ознаки «релігійно-міфологічного походження» (фітоніми, що мають релігійно-міфологічне походження); ЛСГ ознаки «власної назви» (фітоніми, які сформовані на основі власних назв); ЛСГ ознаки «артефакту» (фітоніми, які пов'язані зі специфічними предметами або артефактами національного життя). Розглянемо кожну групу детальніше.

ЛСГ ознаки «релігійно-міфологічного походження». Відомо, що англійці й українці в основному сповідують християнську релігію, і тому загальною специфікою англійських та українських фітонімів є те, що багато з них пов'язані з персонажами з Біблії, християнської міфології або різноманітними поняттями, що містять у собі елементи релігійної культури. Так, наприклад, у фітонімів обох мов мотиваційною основою виступають імена святих або духовних наставників. Така асоціація в багатьох випадках пов'язана з лікувальними властивостями або незвичайною формою рослини. Наприклад, *Saint-Mary-thistle* (букв. «Чертополох св. Марії» – *розторонша плямиста*) рослина використовувалася для лікування хвороби легенів, ця лікувальна властивість рослини асоціюється зі святою Марією; *Jacob's-ladder*

(букв. «драбина Іакова» – синюха блакитна) – основою для номінації є лікувальна властивість (рослина використовувалася для лікування дизентерії) і драбиноподібна форма листа, яка асоціюється зі сходами зі сну святого Якова; *Saint-Andrew's-cross* (букв. «Хрест св. Андрія» – асцирум звіробійний) – розташування листа й квітки дуже нагадують форму хреста. Отже, дослідження такого роду фітонімів в англійській мові показало, що фітоніми, які входять до ЛСГ ознаки «релігійно-міфологічного походження», численні. На наш погляд, факт наявності великої кількості подібних назв в англійській фітоніміці може свідчити про більш стійкі християнські традиції в історії та культурі англійців.

ЛСГ ознаки «власної назви» є також дуже продуктивними в англійській мові. Наприклад, дуже популярне чоловіче ім'я John зустрічається в складі більше ніж 10 фітонімів. Наприклад, *pink-eyed-John* (букв. «Джон з рожевими очима» – фіалка триколірна) форма квітки нагадує очі, а колір рожево-фіолетовий пояснює мотив назви; *kiss-me-John at the garden-gate* (букв. «поцілуй мене, Джоне, біля воріт саду» – персикарія східна) – продовгуватим і звисаючим суцвіттям цієї рослини зазвичай прикрашають ворота садів, звідси походить назва рослини тощо. У багатьох подібних назвах компонент John позначає певні властивості рослин, що асоціюються з людиною.

ЛСГ ознаки «артефакту» в англійській мові репрезентує фітоніми, утворені на основі артефактів, багато в чому ґрунтується на схожості форм частин рослин і різних речей у повсякденному житті англійців. Наприклад: *cup-and-saucer* («Чашки і блюдця» – первоцвіт високий) – квітки рослини нагадують чашки з блюдцями; *necklaceweed* («трава намисто» – воронець білий) – плоди рослини схожі на намисто з білими намистинами; *policeman'shelmet* (букв. «шолом поліцейського» – борець кlobучковий) – форма квітки асоціюється з шоломом поліцейського. Також у цьому плані можна виділити національно-специфічні особливості мотивації найменувань рослин, де фітоніми згруповані в особливу групу, сформовану на основі

словотвору: *lady's* (жіночий) + *артефакт*. В англійській мові таких фітонімів налічується близько 20 (*lady's-mantle* («Жіноча мантія» – манжетка звичайна) (див. Додаток Б, прик. 22), і всі вони утворені на основі схожості частин рослин з певними артефактами. Але є й інші фітоніми, такі як *lady-in-the-bath* («Леді у ванні» – *дицентра чудова*), які не сформовані на основі вищевказаної формули. Така кількість фітонімів, що асоціюється з жіночими артефактами, свідчить про особливий соціальний статус жінки в англійському менталітеті і культурі. Крім того, є припущення, що компонент *lady* у всіх цих фітонімах уособлює Діву Марію, тобто певні властивості рослин асоціюються з Дівою Марією, а їх форма виражається в назвах артефактів.

Проведений аналіз вищевказаних фітонімів свідчить про те, що подібне вивчення фітонімів у лінгвокультурному і певною мірою в етимологічному аспекті сприяє відображенню національної картини світу мов. У даному випадку в центрі мовної картини світу виступають фітоніми, які репрезентують особливі культурно-специфічні значення (релігія, людські властивості або артефакти повсякденного життя людини). Таким чином, наведені класифікації фітонімів, з одного боку, адекватно відображають екстралінгвальну типологію рослин на рівні буденної свідомості пересічного носія мови, а з іншого боку, вони придатні для власне лінгвістичного використання.

РОЗДІЛ 3

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНОЇ ФІТОМОРФНОЇ ІДІОМАТИКИ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

3.1. Фітоморфна ідіоматика у формуванні мовної картини світу

Як відомо, у всіх культурах світу рослини є невід'ємною частиною життя людей. У кожній культурі рослини мають особливе значення, пов'язане з тими або іншими повір'ями, подіями або лікувальними властивостями, якими вони володіють. Як правило, рослини символізують життєву силу, життєвий цикл, харчування, достаток. Символізм рослин, що склався в ході розвитку суспільства і мови, закріпився в значеннях багатьох мовних одиниць. Кожна рослина в древніх народів мала особливу ауру, яка може впливати на людей, місця і речі. Вважалося, що кожен вид рослин належить до певного сузір'я і кожна рослина є посередником між Богом і людиною [91, с. 2]. Тому склалося безліч міфів, легенд та історій, присвячених травам, квітам і деревам. Деякі рослини й дерева стали символами, талісманами й оберегами. Їм приписувалася магічна сила, здатна очищати від зла і притягувати добро. Таким чином, зустрічаючи той чи інший вираз з компонентом фітонімом, ми повинні звертати увагу на його вкорінене значення в мові і символізм даної рослини для того чи іншого народу. Символ – це знак дійсності, що має крім предметно-образного значення інше, культурне, більш цінне – зміст. Рослини можуть втілювати міфологічні уявлення про навколишній світ, конкретизувати його, що дозволяє вважати їх архетипічними символами [90, с. 17]. Ці символи дозволяють досліджувати особливості культури народу, його цінності, традиції, реалії. Наприклад, дерево є одним з центральних традиційних символів у багатьох культурах. Дерева були об'єктом поклоніння у всіх стародавніх народів. Вважалося, що в певних деревах живуть боги. Дуб вважався священним у кельтів, ясьень – у скандинавських народів, липа – у

Німеччині, фігове дерево – в Індії [90, с. 6]. Символізм дерева є в позначенні процесу зародження і відродження, що представляє невичерпне життя, а тому воно еквівалентне символу безсмертя. Квітучі дерева символізують нескінченність, юність і бадьорість [160, с. 165]. Квіти зазвичай є символом краси, духовної досконалості, природної цноти, весни та молодості. У християнстві фіалка, наприклад, символізує смиренність і скромність. Лілія символізує чистоту, спокій, воскресіння і царственість. На Заході лілія має ту ж символіку, що і лотос на Сході. Кілька лілій на одному стеблі означає цноту, відродження та безсмертя. Маргаритка також є символом цноти і чистоти. У багатьох релігіях квіти є також духовним символом. У християнській символіці відкрита догори чашечка квітки вказує на отримання Божих дарів, дитячу радість, а також на мінливість будь-якої земної краси, яка може бути довговічною лише в небесних садах [90, с. 6]. Квіти втілюють крихкість дитинства і скороминущість життя. Дитина, що піднімається з квітки, уособлює народження дня, світанок, нове життя. У Біблії квітка є вказівкою на богоугодність. Суха палиця, на якій зав'язуються квіткові бруньки, є також у деяких легендах і переказах символом божественного розташування і надії [75, с. 23]. Крім того, велика роль відводиться травам і плодово-ягідним культурам. Стародавні цілителі й знахарі присвячували своє життя вивченню рослин, передаючи цінні знання нащадкам. Наприклад, вважається, що алое може захистити від хвороб і допомагає перенести самотність. Банан і апельсин символізують родючість і добробут, а зерно є символом оновлення життя [160, с. 169]. Таким чином, розглядаючи флористичні символи, які володіють універсальним значенням у багатьох культурах, можемо констатувати, що ці символи можуть бути однаково зрозумілі представниками різних культур. Розглянемо більш детально ці символи, проаналізуємо їх ідіоматику та етимологічне походження у створенні мовної картини світу.

3.1.1. Символ дерева в мовній картині світу англійців

Дерево – унікальний феномен, чий великий метафоричний потенціал пояснюється його проміжним становищем між живою природою і неживою, між верхнім і нижнім світом. Дерево характеризується одночасно силою і слабкістю, природою і структурою, сезонністю і циклічністю, здатне стояти, будучи померлим. Дерево як головний представник лісової екосистеми не тільки приносить користь іншим живим організмам, але й становить небезпеку. Ступінь корисності, активне застосування дерева в господарстві визначалося його якостями: розміром, щільністю / м'якістю деревини, гнучкістю стовбура, здатністю протистояти погодним умовам, наявністю соковитих і смачних їстівних плодів, реальними або уявними лікувальними або токсичними властивостями. Дерева є універсальним об'єктом обожнювання й поклоніння, що пояснюється раціонально, оскільки деревина – унікальний матеріал для обігріву, будівництва будівель і споруд, а також возів, музичних інструментів, корзин і релігійних предметів. Фітоніми, які позначають назви деревовидних рослин, дерев і чагарників (іноді їх називають дендроніми), представляють собою древній шар лексики, який відображає зміни в часі навколишнього світу, клімату та екології [110, с. 15].

Через фітоніми, з одного боку, відбивається розуміння людиною природи, її ставлення до флори і фауни своїх пращурів, з іншого боку, наступні покоління отримують багатогранну інформацію про природні об'єкти, зокрема, про дерева, перш ніж зіткнутися з ними та їх властивостями в реальності. Тому, за вказаними вище причинами фітоніми досліджуються переважно як фрагменти національної мовної картини світу. Лінгвістичний аналіз дозволяє виявити деякі особливості, наприклад, способи номінації та вмотивованість фітонімів, походження і поширення деяких видів дерев у певній місцевості. Етимологія фітоніма виявляє первинне значення слова, цінність якого у відображенні способу мислення пращурів при зіткненні з природним об'єктом. Частота і інтенсивність використання денотата

впливали на лексичну продуктивність фітоніма, тому деякі з них стали основою для групи складносурядних слів і нині є великим словотвірним гніздом, є складовими одиницями стійких словосполучень і виступають в ролі стилістичних засобів. Відзначається семантична потенція фітонімів, оскільки їх предметний зміст зіставляється з їх вторинними символічними значеннями й конотативними компонентами змісту. Символіка дерева в Британії має спільне індоєвропейське коріння. Дерево, чиї гілки тягнуться високо в небо, а коріння сягає глибоко в землю, розглядалося як посередник між світами. Птахи, які живуть на деревах, легко переміщуються між світами. Дерево – символ тривалого, здорового і вічного життя [135, с. 141]. Символіка дерев була пов'язана з символікою тварин, що живуть за ритмом дерев і харчуються їх плодами. Наступна ідіома *barking up the wrong tree* означає, що людина дотримується думки або ходу дій, які є помилковими (див. Додаток А, реч. 3). Це висловлення пов'язане із собакою, що гавкає біля підніжжя дерева, думаючи, що на дереві сидить здобич. Так, фраза вперше почала використовуватись на полюванні на початку 19 століття. До ідіом, в яких дерево співвідноситься з життєвим циклом, належить група ідіом, яка позначає професійний ріст людини: *at the top of the tree – досягати найвищого рівня у своїй кар'єрі чи житті*», *every/a monkey knows what tree to climb* – «як професіонал, здатний зрозуміти ситуацію». Метафоричний вислів *tree hugger* – «деревний еколог» означає дбайливе ставлення людей до лісів та дерев. Походження фрази *a partridge in a pear tree* пов'язане з уявленнями про християнство. Прислів'я *As the twig is bent, so is the tree inclined* метафорично означає людину, істоту (дерево) та їх здатність бути гнучкими, як маленька гілочка. Фізична конфігурація квітучого зеленого дерева свідчить про його здоров'я і силу, що вербалізовано в ідіомі *flourish like a green bay tree* «процвітати». Тим часом ідіома *Christmas tree* має на увазі п'яну людину, яка привертає загальну увагу своїм зовнішнім виглядом і поведінкою, і таким чином людина порівнюється з яскравою ялинкою.

Листя є найбільш привабливою, домінантною і декоративною частиною дерева, тому мають достатньо матеріалу для метафоризації. Форма, розмір і колір листя, функції листя, рух листя в тиху і вітряну погоду, їх прецедентну роль можна знайти в різних ідіомах, які описують людину, її особистість та поведінку. Основою для метафоризації є паралель між деревом і маленьким світом, де людина (лист) живе. Лист також служить метафорою як етапи в житті людини і зразки її поведінки, які можна спостерігати, що приховано в таких ідіомах: «*start a new period in life*» – *перевернути новий аркуш*, «*imitate smb's behaviour*» – *вийняти аркуш з чиеїсь книги*. Ці ідіоми складають потрійний метафоричний ланцюг: дерево та його лист, які схожі на книгу (папір з дерева) та її сторінки, які перенесені в життя людини. Рух листя на вітру є метафорою поведінки людини у важкій ситуації: *quake / shake like a leaf, or quake / shake like an aspen leaf* – *тремтить / трясеться, як лист, або трясеться, як осиковий лист*.

Здебільшого ФО англійської мови є споконвічно англійськими зворотами, автори яких невідомі. Такі ФО пов'язані із звичаями і традиціями англійського народу або з реаліями та історичними фактами. Так, ідіома *touch wood, knock on wood* – *постукати по дереву* бере свій початок з життєвого досвіду і забобонів людини. Ці вирази використовуються, коли хочуть побажати удачі в будь-якій справі (див. Додаток А, реч. 4–5). Вирази *can not see the forest / the wood for its trees* доречні в ситуації, коли хто-небудь надає дуже великого значення деталям, настільки велике, що втрачається загальний зміст. Наприклад, коли, розповідаючи історію, оповідач наводить стільки подробиць і деталей, що в результаті неможливо зрозуміти і згадати про що, власне, він розповідав (див. Додаток А, реч. 6–7). Вираз *be out of the wood* перекладається як *виплутатися зі скрути; подолати кризу*. Як відомо, у казках ліс завжди асоціюється з чимось страшним, небезпечним, з вовками і подібними неприємностями. І коли головний герой казок вибирається з лісу, він зазвичай позбавляється від труднощів, знаходиться в безпеці. Ось так і в цій ідіомі: *поза лісом – поза небезпекою* (див. Додаток А, реч. 8–9). *Dead*

wood має буквальне значення – сухе дерево. У переносному сенсі – це щось, що втратило свою корисність, щось непотрібне (див. Додаток А, реч. 10–11).

Важливим деревом у древніх римлян і греків і найважливішим у кельтів був дуб, оскільки розмір і довговічність дуба асоціюється з життєвою силою природи і людини. Висота і здатність дуба притягувати блискавки наводили на думку про зв'язок з громовержцем і богообраність дерева. Існує версія, що слово *druid* походить від кельтського зі значенням «людина дуба», «житель дуба», «знавець дуба» або «мудрий, як дуб». З дубом пов'язані і кельтські імена *Dervi*, *Dervaci*, *Dervius* [135, с. 146].

Спостерігаючи за розвитком і поведінкою дуба, кельти, а пізніше й англосакси пов'язували з ним певні явища й узагальнювали свої знання про нього, виражені в мовній творчості. Лексема *oak* входить до складу прислів'їв, приказок, загадок, римувань, прийме і має різні метафоричні і метонімічні значення [2, с. 17]. При цьому зауважимо, що саме в цих зразках народної творчості виявляється національна специфіка образів свідомості, коли реалія зовнішнього світу набуває культурну конотацію. Аналіз семантики цих ідіом дозволяє зробити висновок, що дуб виступає як втілення твердості, міцності й хоробрості, що зумовлено якістю деревини, стійкістю дуба: *all oak and iron bound* (здоровий) як алюзія на міцну дубову бочку, в якій бактерії гинуть під впливом дуба. Наступні паремії показують перевагу над сильною природою маленької працьовитої і терплячої людини: *Great oaks (are) hewn down with many blows. Many strokes overthrow the tallest oak.* Однак потужний дуб починається з маленького жолудя і формується роками. Ця метаморфоза знайшла метафоричне відображення в таких ідіомах: *Great oaks from little acorns grow.* Довговічність дуба стає основою для метафоризації в позначенні старих людей. Так, спостерігається ізоморфізм у найменуванні дуба в деяких графствах Англії, наприклад, *The Old Man of Calke* в Дербіширі. Дуб також має і інший символ – символ негнучкості, неповороткості, консервативності. *Oaks may fall where reeds / seeds stand the storm.* Сильний дуб поступається слабким посівам і очерету при вітрі і

штормі, оскільки не може згинатися й швидко реагувати на зміни навколишнього середовища. *An oak falls all at once*. Дуб падає відразу, а не поступово, а якщо це трапляється при одному ударі, дерево вже не втілює прийнятий в суспільстві образ дуба. Представлені ідіоми вказують на суперечливість образу дуба в англійському дендрарії, що є символом одночасно консерватизму й радикалізму.

Символіка деяких дерев залишилася незмінною. Британці багато в чому завдячують римлянам тим, що *tis* (*yew*) став традиційним символом скорботи [2, с. 60]. Тис частіше за інших можна побачити на британських цвинтарях. Пов'язане це з тим, що з початком поширення християнства на Британських островах церкви будувалися поруч зі священними язичницькими гаями – нова віра була покликана органічно ввійти в життя новонавернених. Під час Столітньої війни між англійцями та французами, однією з найбільших битв стала битва при Азенкурі, містечку на півночі Франції. Французи мали очевидну перевагу і за чисельністю, яка в разі перевершувала англійські війська, і за озброєністю. Відповідно, у них були всі підстави вважати себе переможцями навіть до початку бою. Єдине, чим могли хоч якось протистояти англійці, це лучники зі своїми довгими англійськими луками на весь зріст. Відзначимо важливу річ – тоді лук робився з особливої породи дерева, що називається тисом (*yew*). А процес стрільби з лука називали «щипанням тиса» (*pluck yew*). Отже, уявимо, як лучники щипають тис – напевно, існує багато версій, як правильно тримати лук і натягувати стрілу, але подивімося на старовинні картини. Зверніть увагу, що стрілу тримає стрілець між вказівним і середнім пальцями. Таким чином, впевнені у своїй перемозі французи запропонували відрізати середні пальці взятим у полон англійським лучникам, щоб вони в майбутньому ніколи не змогли більше «щипати тис», тобто стріляти з лука. У тій фатальній для сучасного англійського суспільства битві англійці таки перемогли. І не змогли не посміятися над французами, що програли – англійці стали показувати вцілілі середні пальці враженим ворогам. «Ми

перемогли! І продовжуватимемо «щипати тис – *pluck yew*!»). Фразу *pluck yew* було важко вимовляти, і з часом вона перетворилася на знайомий нам вираз. У слові *pluck* «р» замінили «f», а «*yew*» видозмінилося в «*you*».

Розглянемо наступний дендронім *willow* – *верба*. Він представлений двома метафорами, які утворились на основі гнучкості дерева та сприймаються негативно чи позитивно. Гнучка людина, відкрита до нових поглядів і ситуацій, описується в такому прислів'ї: *Willows are weak, yet they bind otherwood* – *верби хоча й слабкі, але обплітають інше дерево*. Інтерпретація цього англійського прислів'я може бути подвійною, залежно від схвалення чи засудження символізованих якостей об'єкта. Наступна фраза має негативний відтінок: *Willow in the wind* – *верба на вітрі*, яка характеризує людину, чий погляд та думки часто змінюються під впливом інших людей або за інших обставин. Фраза натякає на поведінку верби під час вітру. Як верба на вітрі, людина не вміє дотримуватися своєї думки і вагається над вибором. З іншого боку, словосполучення має позитивний відтінок, якщо вживається *верба*, щоб охарактеризувати струнку або витончену людину (див. Додаток А, реч. 12). Порівняння *slim as a willow* означає, що *верба* належить до категорії *жіноче дерево*. Ідіоми *thin as a willow rod*, *bend like a willow*, *pliant as a hoop-willow*, *limmock as a willow stick* вказують на головну якість *верби* – символ гнучкості, податливості, стрункості. Хоча ідіоми є застарілими та діалектними, вони відображають стародавнє уявлення та забобони про властивості *верби*. Податливість *верби* може по-різному тлумачитися в ідіомах *dour/ stiff/ thrawn/ tough as a withy*, що означає *впертість людей і жорсткість предметів*.

Наступне дерево, яке ми розглянемо – це *береза*. У *березі* є жіноча іпостась, яка вербалізована в метафорі «*Lady of the Woods*». Метафору вперше використав Семюел Колрідж, який змінив застарілу фразу *the damsel of the wood*, яка й досі поширена в англійській поезії. Нібито жіночі якості *берези* – це біла кора, тонкий стовбур, а іноді і форма листя трактується як плач. Таким чином, метафорами та епітетами, які використовуються для

берізки, є дієслова і прикметники, що описують переважно приклади жіночої поведінки (*weeps in fragrant balm; weaves her crown*) і жіночий вигляд (*graceful; weeping*). Коли опадає листя береза взимку виглядає «голою» завдяки своїй білій корі. Це спричинило утворення деяких ідіом: *As bare as a birch in December / at Christams / at Yule event* – гола, як береза в грудні / на Різдво, подія, яка метафорично описує людину, яка очищена від негативного впливу або бідна, як береза без одягу.

Ізоморфізм *людина-в'яз (elm)* зумовлений розмірами дерева. Тому Дж. Р. Толкін використовував в'яз як критерій для велетня. З іншого боку, в'яз регулярно порівнюють зі стариком: *a line of old elm trees like old men ambling across (Ottoline Morell)*. Наступні метафори описують рух листя і гілки на вітерці й інтерпретують звук як голос в'яза: *whispered loftily, was singing*. Частина дерева, взаємодія з іншими деревами й рослинами, відкидання гілок інтерпретується через метафори, пов'язані з людиною: *barky fingers of the elm; wedded to the vine; hating mankind*; (коли в'яз навіть у тиху погоду несподівано скидає важкі гілки).

Ізоморфізм *людина-бук (beech)* у художній літературі відображений у приписуванні буку таких людських якостей, як людський голос, людські почуття, людські функції або, описуючи бук з точки зору людського тіла, тим самим приписуючи жіночність: *rustling, chanting, wailing*. У наступному прикладі знаходимо опис бука в метафорах, які наділяють дерево людськими якостями та рисами (див. Додаток А, реч. 13). Щоб описати людські почуття, які переживає дерево, використовуємо кольорові метафори. Наприклад, коли бук байдужий до людських страждань, він блідо-сірий. Крону бука порівнюють з покривалом (див. Додаток А, реч. 14).

Цікаві ФО можна знайти з *olive: to extend the olive branch* означає *зробити перші кроки для примирення з ворогом (або з будь-ким іншим, з ким ви просто посварилися)*, *to hold out the olive branch* – *пропонувати світ, зробити жест доброї волі* (див. Додаток А, реч. 15–16). Перший вислів має біблійне походження і розглядався завжди як символ спокою. У Книзі Буття

говориться, що голуб, який приніс Ною оливкову гілку, повідомляє, що Бог більше не гнівається потопа іде на спад.

Отже, символ дерева зберігається з давніх часів, але окремі його аспекти трансформуються в змінюваному культурно-історичному контексті, що незмінно знаходить відображення в мовному середовищі англійців. Сучасний символ дерева в англійській лінгвокультурі є симбіозом індоєвропейських, кельтських уявлень і пізніше склався в англійців за допомогою метаморфізації. Незважаючи на язичницьке походження більшості з дерев, багато з них адаптувалися до християнської системи уявлень про дерево. Сучасний символізм дерева зберігся, але наповнився новим змістом та обґрунтуванням.

3.1.2. Квіти як символ мовної картини світу англійців

Специфіка образного освоєння дійсності різними мовними колективами набуває чітких контурів в ідіоматиці, пов'язаній із такою споконвічною тематикою як «світ природи». Суб'єктивно-емоційна забарвленість подібних найменувань, як квіти, часто носить національно-культурний відтінок, можливо, внаслідок, що їх форма містить у собі «застиглі результати діяльності мовної свідомості народу» [17, с. 62].

Найбільш численною є група з компонентом *Rose*. Троянда – цариця квітів. Її любили, їй поклонялися, її оспівували з давніх-давен. Про неї складено багато легенд. Будучи найбільш шанованою квіткою, троянда, знайшла своє відображення і в літературі, і в живопису. Майже всюди вона асоціюється з красою, молодістю і любов'ю. Лексема *rose* досить активно задіюється для опису людської особистості. Велика увага приділяється двом ознакам квітки троянди, а саме: краса і яскравий рожевий / червоний колір, який асоціюється тільки з кольором обличчя і, відповідно, зі здоров'ям: *she*

has roses in her cheeks – рум'янець грає на її щоках, вона пашисть здоров'ям (див. Додаток Б, прик. 23).

Крім цього, відзначається певна емоційна реакція людини: *to blush like a rose* – зашарітися як маків цвіт. Ознака краси цієї квітки використовується і при характеристиці відносин людини з оточенням: *a rose between two thorns* – (красива) жінка, що сидить між двох чоловіків. Троянда є символом мовчання. Про це свідчать такі метафори: *(to be said) under the rose* – по секрету, нишком, *(to be born) under the rose* – бути незаконнонародженим. Троянда може служити предметом захоплення й часто недоступна, тому використовується для характеристики чогось рідкісного. Доказом цього можуть служити такі метафори: *a blue rose* – щось недосяжне, *a rose without a thorn* – виняткове явище.

У метафорі католиків – *охайні троянди целібату* образ квітки має значення чистоти та незайманості, на що вказує поєднання лексеми *троянда* з лексемою *целібат*. Також додатковий відтінок до цього семантичного наповнення образу додає епітет *охайний*, що є синонімом до *чистий*.

Сьогодні традиційно ця квітка асоціюється з коханням та красою, але в Давній Греції та Римі троянда символізувала траур, нею прикрашали надмогильні плити, а бутони цієї квітки символізували нескінченність. З Давньої Греції та Риму дійшло до нас ще одне значення образу – довершеність. Доказом давнього походження такої семантики є звичай римських імператорів носити вінки з цієї квітки замість корони. Символом досконалості, чистоти була троянда й у християнській традиції, але з'являється і нове значення в цього образу: червона троянда та її шипи символізують страждання Христа, а біла – Діву Марію [151, с. 56]. У жінці троянда символізує радість, молодість, багатство, тоді як її колючки вказують на пихатість, страх, злість. Отже, у цьому випадку фітонім став символом негативних рис людини, а символічна конотація «недоліки» цієї квітки активізується в такому прикладі: *no rose without a thorn* – немає троянди без колючок. Цей факт дозволяє говорити про стабільність основного

символічного значення назви квітки, що відбилось у прикладах англійської мови.

Наступним символічним значенням, що притаманне досліджуваним мовам є «стан здоров'я людини»: *as red as a rose – такий червоний, як троянда – червона, як троянда* (див. Додаток Б, прик. 24). В інших випадках спостерігаємо ідентичну ситуацію. Бачимо, що для української та англійської мов троянда символізує красу взагалі: *the fairest at last is withered rose – найпрекрасніше – це зів'яла троянда – найпрекрасніша з усіх – зів'яла троянда*.

Було виявлено багато символічних конотацій, притаманних якійсь одній з мов, і, на нашу думку, вони виявляються найцікавішими. Це дає можливість описати деякі аспекти національної картини світу англійців, а також простежити взаємовплив мови й менталітету нації. Так, якщо порівнювати англійську та українську мови, то для української мови це «гармонія краси і праці»: (троянди й виноград), для англійської мови – «призначення будь-чого»: *a rose by any other name would smell as sweet – буквально троянда під іншим ім'ям мала б все одно приємний запах – йому хоч кіл на голові, а він все своє*; (див. Додаток Б, прик. 25). І останнє значення, виявлене нами, засноване на геральдично-символічному забарвленні квітки. Геральдичність її полягає в тому, що фітонім несе певну інформацію про об'єкт навколишньої реальності, а об'єктом цим виступає країна (у нашому випадку Англія), територія існування нації – носія певної культури. *Rose* для Англії є національною емблемою країни: *Land of the rose – буквально земля троянд*. Як бачимо, її роль полягає в тому, «щоб репрезентувати, заміщати якусь річ, виступаючи її субститутом для свідомості» [5, с. 30], *Wars of roses – буквально війна троянд – війна Червоної і Білої троянд у XVст.* За переказами, це розбрат між Йорками та Ланкастерами за право на престол, який тривав понад 30 років, був кровопролитний і відзначався винятковою жорстокістю з обох боків. Згодом в Англії троянду вмістили в герб: Йорки – білу, Ланкастери – червону,

пізніше троянда – знак різних таємничих товариств, ще пізніше була традиційною напівофіційною емблемою Великої Британії. Стійкий вираз *under the rose* – *секрет, таємниця* прийшов в англійську мову з латині, де існував ФО *sub rosa* з тим самим змістом. Троянда мала велике значення як символ мовчання: у Стародавньому Римі троянду часто вішали над залом під час бенкетів на знак нерозголошення всього почутого. У Середньовіччя вона з тією ж метою зображувалася на ґратах католицьких сповідалень і на стелях кімнат, де проходили важливі переговори, зустрічі, наради [112, с. 589].

У сучасній Великій Британії *троянда (rose), мак (poppy)* залишаються рослинами символічними, що зберегли свою знаковість з часів римських завоювань, а символічність деяких із них сягає корінням у кельтську культуру. Символ виступає конденсатором всіх принципів знаковості й водночас виходить за знаковості. Він посередник між різними сферами між семіотичною та позасеміотичною реальністю. Рівною мірою він посередник між синхронією тексту та пам'яттю культури. Символ відіграє роль семіотичного конденсатора [2, с. 56]. На думку більшості британців, загально визнаними символами скорботи за жертвами світових воєн та військових конфліктів є троянда та мак (*poppy*) (див. Додаток А, реч. 17). Поминальна мова не знає яскравішого представника рослинного світу, який настільки органічний у єдності життя та смерті (див. Додаток А, реч. 18).

У Великій Британії, Канаді, Новій Зеландії та Австралії червоний мак – символ пам'яті жертв Першої світової війни. Про єдині квіти, здатні рости на полях битв, говорили ще в ХІХ столітті, але глобально мак увічнив хірург канадської армії Джон Маккрей. У 1915 році він ховав товариша по службі на маковому полі в Бельгії. Після війни квітку червоного маку носили на грудях на знак солідарності із загиблими, а у 1920-х шовковий мак став символом Дня пам'яті полеглих у Британії. Квітка має як символічний, так і благодійний зміст: організація Королівський британський легіон підтримує ветеранів воєн та їхні родини й щорічно готує паперові маки жертводавцям. Отримати їх та приколоти на одяг можна в будь-якій точці Великобританії: з

кінця жовтня на вулиці міст виходять ветерани та волонтери та збирають пожертвування: кожна квітка коштує фунт.

Фітонім *Lily* походить від латинського *lilium* та запозичене з німецької *lilie*, яке, у свою чергу, запозичене з давньоєгипетської мови, означає невинність, відродження і безсмертя. У християнстві лілія – концепт «чистоти» і «цнотливості». Образ і символ цього фітоніма знайшов своє відображення у фразеології: *gild the lily* («позолотити лілію»), тобто *прикрашати те, що і без того прекрасне, робити те, що вже зроблено; займатися непотрібною, марною справою; витратити сили і час даремно; to gild refined gold* «покривати позолотою, чисте золото» і *to paint the lily* «прикрашати лілію»; *lily of the valley* «конвалія» (див. Додаток А, реч. 19); *(as) pure as a lily* «чистий, невинний; чиста, як лілія» тощо.

Наступний фітонім, який символізує невинність і чистоту в Англії – *daisy* – маргаритка, був відомий і в давньоанглійській мові – *dægesege*. Під назвою *dæges eage* «очі дня» ця квітка відома і в середньовічній латині – *solis oculus* «очі сонця», таке ім'я маргаритка отримала через те, що її квіти відкриваються на світанку і закриваються ввечері.

В англійській мові існує кілька ФО з компонентом *daisy* «маргаритка», які мають абсолютно різні значення й належать до різних стилів мови. Вираз *as fresh as a daisy* «квітучий, пашиць здоров'ям», букв. «свіжий, як маргаритка» є поетичним описом чистоти зовнішності; його можна співвіднести з фітонімом *fresh as a buttercup* «спокуслива приманка», букв. «свіжий, як жовтець» і *fresh as a rose* «свіжий, як троянда» [30, с. 17]. У концептуалізації зовнішності людини частіше задіяні привабливі риси: «свіжий (-а), як маргаритка»; квітуча (-ий); бадьора (-ий). Образ і символ фітонімів *daisy* знайшов своє відображення в такому стійкому словосполученні: *Upsadaisy! Upsee-daisy! Upsy-daisy!* [30, с. 18].

Однак, багато метафор з використанням назв рослин мають значення, притаманні як українській, так і англійській мовам. Тому такі вирази зрозумілі для мовних колективів і не становлять особливої загрози для

перекладача. У моду ввійшли екзотичні рослини: *rosebay* – рододендрон, *orchid* – орхідея, *begonia* – бегонія, *fuchsia* – фуксія, *zinnia* – цинія. Садівництво із модного захоплення перетворилося на національну особливість. Протестантська релігія вимагала від людини постійно працювати. Тому справедливим є такий вислів: (див. Додаток А, реч. 20) [17, с. 75].

Отже, musimо констатувати, що значна кількість символічних значень назви квітки є суто специфічними й зумовлені розбіжностями мовних картин світу цих народів. Зустрічаються й такі конотації, які представлені двома мовами (англ./укр.), але їх кількість значно менша, що дає підстави стверджувати про спільноєвропейське підґрунтя античної міфології та християнства. Щодо символічних значень, які притаманні цим мовам, то їх взагалі лише два, що, на нашу думку, зумовлено подібністю або спільністю традицій, звичаїв, ритуалів всесвітньої історії тощо. Тому варто наголосити, що розбіжностей у символічних значеннях мов усе ж таки більше, ніж подібних рис. При цьому, певні забарвлення можуть реалізуватися у фітоніма однієї мови і бути відсутніми в іншій. У результаті, найбільше відмінних аналогів простежуємо в метафорах, які характеризують ситуацію чи людину, переносячи на неї ознаки рослин. Отже, вивчення фітонімів у лінгвокультурному аспекті представляє мовну картину світу, яка впливає на семантику мовних одиниць через систему значень і асоціацій слів з особливими культурно-специфічними значеннями.

3.1.3. Трав'янисті рослини в мовній картині світу англійців

Загальноіндоевропейські ФО, які позначають назви трав, пов'язані з античною культурою, міфологією. Вирази *to gain (win) laurels*, *reap one's laurels* – *пожинати лаври*, *здобути славу* пов'язані з особливою символікою цієї рослини, яка приписувалася ще в античні часи: лавровий вінок, як і гілка

лавра, з часів греко-римської давнини вважається символом слави та перемоги. Вирази з компонентом «лавр» широко використовуються в сучасній англійській мові (див. Додаток А, реч. 21). Для деяких виразів цієї групи та класу загальногерманських ФО також характерний зв'язок із християнською традицією: так, загальногерманський вираз *a thorn in smb.'s flesh (side)* – *більмо на оці* вперше зустрічається в Другому посланні до Коринфян.

Власне англійськими є стійкі вирази, які відображають реалії життя та культури англосовітних країн: вирази *to be (live) in clover, to live like a bee in clover* – *жити в розкоші, приспівуючи*; їх існування, можливо, пов'язане з широковідомим повір'ям про те, що чотирилиста конюшина приносить удачу. Дослідження запозичених ФО надає можливість вивчити вплив на англійську мову інших культур, зокрема, античної та арабської. Фразеологічний вираз *the last straw that breaks the camel's back* – *остання соломинка, що ламає спину верблюду* – прийшла в англійську з арабської, і надалі утворився короткий варіант цього виразу – *the last (final) straw* – *остання соломинка, остання крапля*.

Найбільша кількість проаналізованих ФО, що позначають назви трав та належать до різних груп, містить компонент *thorn* – *колючка, колюча рослина* (12), *straw* – *солома* (10) та *grass* – *трава* (10). Наявність у ФО назв першої рослини свідчить про її важливе символічне значення в багатьох народів, а вживання у стійких виразах компонентів *straw* – *солома* та *grass* – *трава* пояснюється частотою, з якою зустрічаються ці рослини, та широким спектром змістів та значень, які можна передати за їх допомогою.

У багатьох ФО з компонентом *thorn*, наприклад, у виразі *a bed of thorns* – *тернистий шлях, не життя, а борошно* ця рослина розуміється як подолання труднощів. Прислів'я *truths and roses have thorns about them* – *у правди і в троянд є шипи* і *wherever a man dwells he shall be sure to have a thorn bush near his door* – *скрізь, де б людина не жила, вона обов'язково*

матиме терновий кущ біля своїх дверей стверджують неминучість перешкод на життєвому шляху людини.

Із загальногерманським виразом *a straw shows which way the wind blows* – і соломинка показує, куди вітер дме пов'язаний англійський вираз *straws in the wind* – натяк, вказівка, симптом (див. Додаток А, реч. 22). У виразі *watch grass grow* – дивитися, як росте трава цей процес порівнюється з будь-яким нудним та довгим заняттям (див. Додаток А, реч. 23–24). Багато флористичних символів в англійській мові були запозичені з інших культур. Так, *глід* (*hawthorn*) – рослина суворої цнотливості. Назва, з якою вона зустрічається в ірландських Брехонських установах, пов'язана з індоєвропейським коренем *sceath* або *sciath* – шкода. Звідси англійське *scathe* – шкода і грецьке *a-scethes* – неушкоджений. Таким глід вважався в Стародавній Греції і Римі. Причиною тому – місяць травень, час цвітіння глуду. Цього місяця у Стародавній Греції, як і в Британії, люди одягалися в старий одяг, такий був звичай. Травень був місяцем суворої помірності; це пояснює, чому він вважався нещасливим місяцем для весіль.

Отже, ідіоматичні вирази, у складі яких є назви різних трав, тісно пов'язані з особливостями культури спільноти людей, у мові яких вони утворювалися, і з відмінними рисами реальності, що оточує представників цієї спільноти. Вивчення цього класу англійських виразів є актуальним – оскільки їх аналіз дозволяє простежити зв'язок між стійкими виразами мови і традиціями, повір'ями, міфологією, історичними подіями та природними аспектами утворення подібних виразів.

3.1.4. Плоди рослин як символи мовної картини світу англійців

Однією з типових рослин для європейського ландшафту є яблуня – плодове дерево, що з'явилося за часів Ярослава Мудрого (XI століття). Яблуко – найдавніший плід, згаданий у Біблії. Він знайомий людині з часів

Адама та Єви. Згідно з легендою, Єва, піддавшись спокусі, зірвала райське яблуко з дерева пізнання і пригостила Адама, що призвело до їхнього вигнання з раю навіки та смертності людини. У давньогрецькій міфології богиня Еріда, написавши на золотому яблуку «Найпрекраснішій», підкинула його трьом богиням: Гері, дружині Зевса, Афіні, богині мудрості та Афродіті, богині любові та краси. Парис, син троянського царя, вручив яблуко Афродіті. Ця подія призвела до Троянської війни.

Цікаво, що французький етимологічний словник датує французьке слово «*rotte*» XI століттям, коли воно прийшло з латині. Етимологічні словники англійської вказують більш раннє походження слова «*apple*». Саме загальним прагерманським походженням пояснюється наявність у германських мовах однокорінних слів, що позначають «яблуко»: так, у німецькій це *Apfel*, у нідерландській (голландській) – *appel*, у датській – *æble*, у шведській – *äpple*, норвезькій – *erle*, в ісландській – *erli*. Слово «яблуко» входить до складу ФО різних мов. Джерелами мовних прикладів «яблучних» ФО послужили дані різних одномовних та двомовних тлумачних, етимологічних, лінгвокраїнознавчих словників та онлайн-словників ідіом англійської мови. Аналіз значення англійських ФО дозволив виявити особливість, яка полягає в тому, що лише незначна кількість ФО мають повні еквіваленти в англійській мові. Наприклад: *the apple of discord* – яблуко розбрату; *Adam's apple* – Адамове яблуко, їхня поява в мові пояснюється загальною внутрішньою формою ФО, сформованою під впливом давньогрецьких міфологічних джерел. Серед корпусу «яблучних» ФО зустрічаються такі, що мають еквіваленти в англійській та українській мовах (див. Додаток А, реч. 25–26). Ця ФО в образній формі імплікує чудодійну силу фрукта, що дозволяє зовсім не звертатися до лікаря за медичною допомогою через відсутність її необхідності. *The rotten apple injures its neighbours / The rotten apple spoils its companions / It takes one bad apple to spoil the whole bushel / I bad apple spoils the (whole) bushel / Rotten apple spoils the barrel* – Гниле яблуко псує й сусідні – (останні три варіанти цього прислів'я

характерні для американського варіанта англійської мови (AmE)); *The apples on the other side of the wall*. – Яблука з іншого боку паркану завжди солодкі. Зміст прислів'я: все, що нам недоступне, здається краще, ніж є насправді. Ще одним еквівалентом цього англійського прислів'я в українській мові може бути *заборонений плід – (завжди) солодкий*.

В англійській мові зустрічаються ФО з усіченою структурою, утворені від відповідних їм прислів'їв, наприклад, *an apple a day* у значенні «профілактичний чи превентивний засіб, що дозволяє уникнути проблем, включаючи і медичну», та *a rotten (or bad) apple* – досл. «гниле яблуко», перен. «паршива віця» (людина, яка погано впливає своєю поведінкою на інших). Значення цих ФО досить прозоре завдяки асоціації з повними варіантами відповідних прислів'їв. Зіставляючи англійську ФО *(the) apple of (one's) the eye* із україномовним *очне яблуко / зіниця ока (уст. бібл.)* можна знайти схожу внутрішню форму. В античному світі, звідки був запозичена ця ФО, вважали, що зіниця ока має круглу форму, як у яблука, тому стає зрозумілим вираз «очне яблуко». Та сама ідея про форму зіниці реалізована в англійській ФО, утвореному за допомогою метонімічного перенесення та субституції слів (*pupil/eyeball* – «зіниця», «очі») словом *apple*. Біблійна ідея про цінність очей: мова (див. Додаток А, реч. 27) пояснює появу оцінної конотації у зіставляваних ФО. Образне трактування фрази *(be) the apple of (somebody's) the eye* («бути/дорожити ким-н. або чим-н. як найдорожчим, найулюбленішим») в англійській мові датується періодом правління англійського короля Альфреда Великого (IX століття), одного з перших перекладачів Біблії з латинської на англосаксонську (давньоанглійську) мову [30, с. 6]. В українській мові ця ФО має ще один відповідник – *світло у віконці (розг.)* у значенні «єдина втіха, втіха» [30, с. 14]. У розглянутих прикладах очевидним є структурний ізоморфізм ФО. У носіїв української та англійської мов виникає той самий образ, одні й ті самі асоціації при сприйнятті порівнюваних ФО. Деякі українські ФО, що містять досліджувану лексему «яблуко», в англійському аналозі не мають її у своєму складі. Наприклад,

яблуко від яблуні недалеко падає – *like father, like son*; – досл. «який батько, такий і син»), у британському варіанті англійської – *like mother, like daughter (or like child)* – досл. «яка мати, така і дочка (або дитина)»; *like tree, like fruit* та *as the tree, so the fruit* – досл. «яке дерево, такий і плід»).

В англійській мові існує прислів'я, що містить компонент *apple*, яке можна розглядати як образний еквівалент українського прислів'я *яблуко від яблуні недалеко падає*: *No good apples on a sour stock – Від худого насіння не чекай доброго племені / З поганого куща і ягода порожня* (досл. «Не буває хороших яблук на кислому живці = яка яблуня, такий і плід»). У AmE у фразеологізмах *The apple doesn't fall / never falls far from the tree* – *яблуко від яблуні недалеко падає* спостерігається ізоморфізм структури. Варто зазначити, що в AmE дана ФО має розширене значення і висловлює схожість рис характеру та особливостей поведінки як дітей і батьків, так і всіх інших членів родини. Англійська ФО *not room enough to swing a cat* є усеченим варіантом ФО *not room enough to swing a cat-o'-nine-tails* – *яблуку нема де впасти*, в якому мовна одиниця *a cat-o'-nine-tails* означає різновид батога «кішки-дев'ятихвостуці» (*a whip*), що складається з дев'яти хвостів, скріплених загальним вузлом в один батіг. Образ побудований за допомогою метонімічного перенесення, заснованого на відношенні між знаряддям/інструментом (хлистом) і результатом дії (сліди від ударів батогом на спині караючого, що нагадують сліди, залишені від пазурів дев'яти кішок) [31, с. 100]. Великий пласт англійських ФО має компонент *apple* у своєму складі, однак в українському відповіднику слово «яблуко» відсутнє, у такому разі виявляються аломорфні риси в значенні та іноді в структурі, наприклад: *Second bite of the apple* – *другий шанс чи можливість*; *Upset the apple cart* – *зруйнувати чийсь плани; сплутати всі карти*; – *How do you like them apples? / How do you like them apples? (AmE)* – *Як тобі це подобається?!* – ФО висловлює обурення, переконання прийняти неминуче; привернення уваги до розумових здібностей чи переваги будь-кого особливо після їхньої нещодавньої перемоги чи успіху; – *Down with his apple-cart* –

накидатися, атакувати когось (говориться про людину) [31, с. 99]. В англійській ФО *The apple (apples) of Sodom* – «гарний, але гнилий плід, що-л. що обіцяє задоволення, насолоду, але приносить лише гірке розчарування (пор. мило та гнило); 2. Оманлива зовнішність» [72, с. 115] – слово *apple* є гіперонімом зі значенням «плід». Походження ФО сягає до періоду Середньовіччя. Внутрішня форма значення ФО пов'язана з міфом про плоди гігантського дерева, що виросло на місці стародавніх міст Содома та Гоморри, зруйнованих за гріхи. Зірвані з цього дерева плоди перетворюються на попіл та дим. Ця ФО в англійській мові виступає символом розчарування.

Протягом усієї історії яблуко супроводжує людство, що позначилося на численних ФО, що мають як негативну, так і позитивну конотацію. ФО з компонентом *apple* описують практично всі аспекти життя людини: портрет (зовнішність, фігуру, обличчя, вік, зріст, одяг, здоров'я), розумові здібності, характер, рід діяльності, – і оцінюють її дії, вчинки, відносини та події, у яких людина бере участь. ФО з аналізованим компонентом, що характеризують розумові здібності, містять, як правило, конотацію негативної оцінки: *apple-head* (дурень) [72, с. 116]. В англійській мові «яблучні» фразеологізми ФО містять як оцінку характеристику поведінки та вчинків людей, так і самих учасників дій: – *polish the apple / apple polishing* – намагатися завоювати прихильність інших людей за допомогою лестощів (див. Додаток Б, прик. 28); *compare apples and oranges* – порівняти зовсім різні речі – використовують, коли говорять про безглуздість дії; *apple sauce* (грубі лестощі; нісенітниця) – виражена емоційно-оцінна характеристика дії та емоційне ставлення до дії; – *go climb a sour apple tree* – досл. *go climb a sour apple tree* – досл. «піднятися на сухе дерево, на якому немає яблук», у переносному значення висловлює *go to hell!* (Йди до біса!) (лайка).

Англійські ФО, що позначають позитивні якості, здібності та дії людей, представлені незначною кількістю: *apple-pie order / in apple-pie order* – взірцевий, ідеальний порядок, надмірна акуратність [72, с. 117]; *square apple (john)* – слухняна людина, яка дотримується правил; *one smart apple* – сленг –

розумна людина (див. Додаток А, реч. 29–31) (джерелом походження ФО є сленг австралійської англійської мови (AuE), що римується, спочатку він звучав *apples and rice*, римуючись зі словом *nice* («добре, хороший»). Іноді асоціації, що закріплені за рослинами в англійській мові, є досить несподіваними для української культури. Так, наприклад, червиве або гниле яблуко в англійській мові використовується для позначення зовні привабливої, але морально зіпсованої людини: *the rotten apple* «паршива вівця»; *a bad apple* «погана людина в групі хороших людей».

Слід зазначити, що в деяких випадках в англійських ФО компонент «яблуко» виступає маркером їхньої національно-культурної специфіки. «У таких ФО певною мірою відображаються історичні, соціальні та культурні події, виражається ставлення нації до цих подій, до універсальних, індивідуальних людських та етнокультурних цінностей» [79, с. 39]. До таких ФО належать: *The Big Apple* (Велике Яблуко) – назва Манхеттена (*Manhattan*) – одного з районів Нью-Йорка, а також усього Нью-Йорка (*New York City*); *The Big Apple* – назва популярного у США наприкінці 1930-х років танцю, що виконується під джазмузику; *apple pie* – яблучний пиріг (у США став національною стравою); *apple pie* – типово американський; – *as American as apple pie* – типово (чисто) американський; *Motherhood and apple pie* – «материнство та яблучний пиріг» (часто виступає пародією на існуючу сентиментальну думку, яка виражає нібито квінтесенцію елементів американського дому); *as easy as an apple pie* – простіше пареної ріпи, легше легені, дрібниця, пара дрібниць, раз плюнути) – справа, доручення, яке легко виконати; *apple-pie bed* – пов'язані простирadlo і підковдра, що не дають можливості витягнутися на всю довжину. Поширена в англійських школах-інтернатах витівка; загнуті простирadla нагадують загнуті краї яблучного пирога; *apple pie virtues* – традиційні американські чесноти; *apple pie patriotism* – американський шовінізм; *apple pie without cheese is like a kiss without a squeeze* – яблучний пиріг без сиру подібний до поцілунку без обіймів (американська приказка XIX ст.); – *Apple Annies* – вулична торгівлі яблуками

за часів Великої депресії (30-40-ті рр. XX століття); *Johnny Appleseed* – будь-який мандрівний селянин, сільський житель («Джонні – Яблучне Насіння» – це прізвисько було дано ексцентричному американцю Джону Чепмену, чия діяльність сприяла поширенню яблук на знову освоєваних територіях заходу США). У сучасній англійській мові у зв'язку з популярністю електронно-цифрової продукції американської фірми Apple, назва якої омонімічна слову «*apple*», у виразі *apple picking* – «збір яблук; крадіжка яблук» з допомогою каламбуру з'явилося нове значення, наприклад, *Apple picking* – «крадіжка гаджетів фірми Apple (*iPhone, iPad, iPod Touch та інших*)» [96]. Найбільше прикладів «яблучних» ФО відзначається в англійській мові завдяки існуванню англійської мови в національно-територіальних варіантах. Так, в американській англійській нам зустрілася велика кількість «яблучних» ФО з культурно-маркованим, стилістичним та оцінним компонентами значення. Деякі «яблучні» ФО мають міфологічну чи біблійну історію появи. Такі ФО відзначаються у всіх мовах, і їх можна зарахувати до універсальних «яблучних» ФО з ізоморфною структурою значення. Аналіз мовного матеріалу показав, що значення та зміст багатьох «яблучних» ФО з національно-культурним компонентом значення і без нього не відтворюються зі значення складових їх слів. «Яблучні ФО» є унікальними мовними утвореннями з аломорфною семантичною структурою, нерідко ускладненою образним, оцінним та національно-культурним компонентами значення. Зазначаються випадки, коли компонент «яблуко» відсутній у структурі «яблучної» ФО української, але наявний в англійській мові ФО і навпаки. «Яблучні» ФО, сягаючи корінням у глибину століть, продовжують існувати в актуальному стані у свідомості носіїв зіставлюваних мов. Вивчена група «яблучних» ФО містить у своїй семантичній структурі конотацію оцінки, найчастіше негативної, що уможливорює їх використання для характеристики людини, особливостей її зовнішності, стану здоров'я, поведінки, ставлення до навколишнього світу. «Яблучні» ФО є ємним засобом образного опису ситуації, оскільки

компонент «яблуко» часто вживається в їх структурі в переносному значенні, породжуючи різні імплікації та асоціації. Іноді «яблучні» ФО отримують розвиток свого значення та нове осмислення в сучасній мові. Національно-культурний компонент значення «яблучних» ФО відображає різні історичні та культурні реалії, моральні принципи та відносини представників тієї чи іншої нації.

Наступний фітонім, який ми розглянемо, це *cherry*. Метафоричне перенесення у цих ФО мотивоване позитивним оцінним компонентом у семантичній структурі фітонімів: *the cherry on the cake* – ласий шматочок (див. Додаток Б, прик. 27; див. Додаток А, реч. 33–35). Ці вирази зумовлені об'єктивними ознаками – красою і приємним запахом рослини. Семи фітонімів «*cherry*» – «ласий шматочок», «шанс», «можливість», «благополуччя». Через даний фітонім концептуалізується фінансове відношення. *To be in cherry condition* – бути у стані вишні. Це означає, що щось добре тримається, відновлюється та не псується. Цей фітонім має характерну позитивну оцінну конотацію.

Семи фітоніма «*potato*» – «нечистий», «дрібний», «кинути», «втекти» концептуалізують ієрархічне ставлення і побутові дії людини. Цей фітонім в англійській мові має негативну оцінну конотацію, наприклад, *couch potato* – лежень; *television fan* (див. Додаток Б, прик. 28; див. Додаток А, реч. 36). Якщо хтось звалився як підкошений, важко шмякнувся або впав, англійці кажуть «упав, як мішок з картоплею» (*like a sack of potatoes*). В українській літературі можна зустріти схожу фразу «повалився, як куля», щоправда, картопля не згадується.

ФО з компонентом *banana* – банан в англійській мові концептуалізують емоційний стан та проблему ментального здоров'я людини *to lose one's banana* – втратити контроль над собою, збожеволіти (див. Додаток Б, прик. 29). Потенційними семами фітоніма *banana* є *з'їхати*, *вийти з себе*, *втрачати контроль над собою*, які більшою мірою характеризують негативно-оцінну конотацію (див. Додаток А, реч. 37). Наступна ФО *a*

banana republic – бананова республіка. Так говорять про бідні країни, в яких високий рівень корупції та інфляції, слабка економіка, низька оплата праці тощо. Цей вислів використовується і в українській мові, але прийшов він до нас із США. Так, у 1870 році один американський підприємець почав закуповувати банани на Ямайці та продавав їх у Бостоні з величезною націнкою. При цьому, банани коштували дешевше за звичні американські яблука і були набагато поживнішими. Звісно, продажі зростали з кожним днем, і поступово утворилася компанія «Юнайтед фрут компанії», потім перетворена на «Чикіту». Ця потужна корпорація виросла з маленького бананового бізнесу та контролювала більшість країн Центральної Америки, де розташовувалися її бананові плантації. По суті, економіка цих держав залежала від «Чикіти», тобто від бананів (див. Додаток А, реч. 38).

Для ФО з компонентом *nut* – *горіх* характерний досить широкий діапазон асоціацій, причому останні можуть мати як універсальний, так і національно-специфічний характер. У низці ФО англійської мови назва *горіх* вживається в переносному значенні «голова». В англійській мові всі ФО, до складу яких входить фітонім *nut*, використовуються для позначення аномального психічного стану людини, наприклад, *go nuts* – з глузду з'їхати, збожеволіти (див. Додаток Б, прик. 30). В англійській мові асоціативний зв'язок між словом *nuts* – *горіхи* та божевіллям з'явився досить давно, але сам вираз з часом змінювався кілька разів. Спочатку говорили «*be off one's nut*» (відступити), де під словом «*nut*» (*горіх*) малася на увазі голова. Тепер кажуть *to go nuts*, і це теж означає «божеволіти», «втратити розум», «злетіти з катушок». Англійські ФО з фітонімом *nut* у значенні «голова» служать засобами вербалізації концепту «дурість»: розум з *горіх*. Потенційні семи фітоніма – *відступити*, *дурість*, *збожеволіти*, *з'їхати*. В англійській мові через цей фітонім концептуалізується проблема ментального здоров'я людини. Ідіома «*in a nutshell*» використовується в англійській мові досить часто. Якщо перекласти її українською дослівно, вийде дуже кумедно – «у горіхової шкаралупі», «усередині горіха». Враховуючи, що за шкаралупою

знаходиться їстівне смачне ядро, то походження ідіоми стає трохи зрозумілішим: оповідання, позбавлене всіх подробиць, тобто шкарлупи, стає тим самим «горіхом» – самою суттю, описаною «в двох словах». Згідно з блогом Oxford Dictionaries, ідіома «*in a nutshell*» походить від історії, датованої 77 р. н. е.: давньоримський історик Пліній Старший стверджував, що поема Гомера «Іліада» була написана на пергаменті настільки тонкому, що сувій з поемою легко вмістився всередині шкаралупи волоського горіха. Тому, якщо сказати англійською «*in a nutshell*», то це буде метафорично означати не горіхи, а «*коротко, стисло, двома словами*» (див. Додаток А, реч. 37). Позитивне ставлення, що позначають прихильність та турботу, передають ФО: *nuts about someone (something)* означає *сильну пристрасть до чогось або будь-кого* (див. Додаток Б, прик. 31) – використовується для вираження симпатії, прихильності до будь-кого. Як відомо, найдешевші горішки – це арахіс. Якщо ви кажете *I'm paid peanuts* – «працюю за жменю арахісу», це означає, що зарплата у вас дуже маленька.

Для ФО із компонентом *peach* характерна асоціація з красою, успішними подіями: *peaches and cream (peaches-and-cream complexion)* – *приємна подія; красива шкіра, шкіра як персик; to be a peach* – *бути добрим, дуже приємним (частіше говорять про людину); перший сорт; приємна людина* (див. Додаток А, реч. 38–40). Інше значення *поводити себе дивно, зухвало, шалено, агресивно* має ФО, що прийшов зі сфери сільського господарства: *crazy as a peach-orchard boar* – *збожеволіти, поводитися вкрай екстравагантно, незрозуміло*.

Метафоричність фітоморфних ФО, властива їм суб'єктивно-оцінна конотація, специфіка їх семантичних параметрів та синтаксичної структури багато в чому зумовлені їхньою референціальною сферою, основу якої становить імпліцитно виражений у них антропоцентризм як прояв давньої фольклорної традиції приписування рослинам певних рис людського характеру [30, с. 10]. У результаті аналізу англійських ФО з рослинним компонентом було виділено такі групи: 1. Зовнішній вигляд. До цієї групи

були включені лексичні одиниці з урахуванням зовнішньої подібності з описуваними предметами. *Strawberry mark – permanente dark red mark on a person's skin which has existend since birth.* ФО має значення «червона родима пляма, родимка». Ця ФО з'явилася завдяки схожому відтінку кольору. Наприклад, словник Longman дає таке визначення *strawberry: soft, juicy red fruit that grows on low plant with white flowers.* Як видно, саме на колір звертається увага в наведеному визначенні. Однак варто зазначити, що немає жодної англійської ФО з цим компонентом-фітонімом, в якій би відображалися лікаувальні властивості фітоніма *strawberry*. Велика кількість англійських ФО із рослинним компонентом з'явилася внаслідок впливу рослинної символіки. Ще одним представником флори, що часто використовується у фітонімічних ідіомах, є морква – *carrot*. Так, наприклад, рудоволосих людей часто називають яскравим кольором *carrot top*. Слід зазначити, що у ФО *like a carrot to a donkey – спокуслива принада* – відбито лікувальну особливість моркви, тобто морква як полівітамінна рослина, багата на цукор, що зміцнює організм і підвищує опірність організму.

2. Риси темпераменту. До цієї групи належать ФО, утворені внаслідок переосмислення властивостей рослин. ФО, що включає компонент назви квітки – *shrinking violet* – має значення *скромна, боязка, сором'язлива людина*. Походження ФО – результат рослинної символіки. В англійській культурі, втім, як і в українській, фіалка – символ скромності та чистоти помислів. Ця квітка відрізняється ніжністю, трепетністю та свіжістю.

3. Спільність процесів. До цієї групи були включені ФО, в основі яких лежить метафоричне переосмислення процесів, об'єктами яких є рослини. *To take two bites of a cherry* – дослівно «відкусити від вишні двічі – докладати зайві старання до дуже легкої справи»). Походження цієї ФО пов'язане з уявленням про вишню як ягоду невеликого розміру (*cherry – a small, round red або black fruit with a large seed inside*), тому дія, що описується, представляється зайвою. Таким чином, у значенні цієї ідіоми ми спостерігаємо «безглуздість», «недоцільність».

Таким чином, розглянувши поняття «англійські ФО з флористичними компонентами», простеживши вплив різних культур на виникнення та поширення фітонімів, ми дійшли висновку, що значна кількість ФО англійської мови з компонентом-фітонімом з'явилася в результаті впливу рослинної символіки. Це пов'язано з тим, що флора є однією з найбільш специфічних галузей культури народів, що, у свою чергу, знаходить свій відбиток у природній мові. Значно вплинула виникнення та подальше поширення фітонімів культура кельтів. Коріння кельтської культури сягає первісної залежності людини від природи, кельти поклонялися образу священного дерева, що сприяло використанню флористичних компонентів у мові у вигляді стійких виразів. Багато флористичних символів в англійській мові були запозичені з інших культур. Так, багато символів зберегли своє значення і в сучасній англійській мові (троянда, дуб, дерево, кущ). ФО з флористичними компонентами набули широкого розповсюдження у вікторіанську епоху. Причиною цього стало зародження одного з найбільш відомих хобі британців – садівництва. Більше того, в епоху королеви Вікторії набула поширення мова квітів. Усі ці факти сприяли виникненню нових фітонімів, їх поширенню та наданню їм особливого змісту.

3.2. Специфіка перекладу англомовної фітоморфної ідіоматики

Людина пізнавала речі та явища в процесі освоєння предметного світу. Оскільки рослини були джерелом харчування, служили дахом, використовувалися з лікувальною метою, вона була особливо тісно пов'язана з ними. Своє відображення у мові знаходили спостереження та досвід людини: рослини отримували свої назви відповідно до обраних мотивуючих ознак [112, с. 205]. Поряд з іншими компонентами життя людей завжди було нерозривно пов'язане з рослинним світом. При порівнянні мов можна

виділити універсальні та специфічні мовні засоби опису реальної дійсності, що дає змогу виявити специфіку національної картини світу кожного народу.

З метою вивчення різних аспектів перекладу фітонімів були використані такі методи дослідження: 1) метод словникових дефініцій, за допомогою якого був відібраний матеріал; 2) порівняльно-типологічний метод для виявлення типів міжмовних відповідностей на лексичному та лексико-семантичному рівнях; 3) метод лексичного аналізу з метою вивчення семантики фітонімів; 4) методика визначення типів міжмовних семантичних відповідностей на основі компонентної теорії тотожності/відмінності семної організації лексичного значення лексичних (у тому числі запозичених) одиниць різних мов.

Переклад ФО з англійської мови українською викликає певні труднощі через їхню семантичну цілісність і ускладненість. Дослівний переклад фразеологічного виразу перекручує зміст висловлювання, потрібне адекватне перенесення значення ФО іншою мовою [21, с. 36]. В. Федоров відзначав відсутність чітких меж між окремими рубриками, «різний ступінь мотивованості, прозорості внутрішньої форми та національної специфічності» єдностей, яка може вимагати від перекладача «приблизно такого ж підходу, як ідіоми» [106, с. 56]. Та ж сама класифікація «дуже зручна для теорії та практики перекладу» і на думку Я. І. Рецкера, який, проте, бере з неї тільки єдності та зрощення, вважаючи, що стосовно цих двох груп ФО слід застосовувати неоднакові прийоми перекладу: «переклад фразеологічної повинен бути образним», а переклад фразеологічного зрощення «здійснюється переважно прийомом цілісного перетворення» [88, с. 56]. Такий підхід до класифікації прийомів перекладу ФО не можна вважати неправильним, тому що від ступеня злитості компонентів залежить певною мірою і можливість повноцінного перекладу, вибір найбільш вдалих прийомів. Проте, провідні теоретики перекладу, спираючись на лінгвістичні схеми, насичують їх своїм змістом, роблять низку модифікацій і застережень, вводять додатково поділ на образні та необразні одиниці, ФО прислів'я тощо.

Слідом за С. Влаховим та С. Флоріним [28] відзначаємо, що при виборі відповідника враховуються всі показники вихідної ФО, а також її стиль та колорит. Іноді саме стилістична невідповідність чи наявність колориту не дозволяє перекласти здавалося б найвідповіднішу одиницю. Один із яскравих прикладів різностильових синонімів – ФО «вмирання»: *від піти в інший, у кращий світ; випустити дух; заснути вічним сном* до грубо просторічних *дати дуба, віддати кінці, ковзани відкинути, зіграти в ящик, коні кинути*. Для перекладача труднощі полягають у тому, що йому необхідно з такого розмаїття синонімів вибрати саме той, який міг би передати повноцінний зміст вихідної одиниці. Наприклад, при перекладі англійської ФО *give somebody beans* перекладач повинен вникнути з усією серйозністю в контекст, щоб з'ясувати для себе наміри автора і з десятків варіантів вибрати єдиний – той, який би вибрав автор, якби писав українською мовою. Можливості досягнення повноцінного словникового перекладу ФО залежать в основному від співвідношень між одиницями ІМ і ПМ: 1) ФО має у ПМ точну, яка залежить від контексту, повноцінну відповідність (сміслову значення+конотації); 2) ФО можна передати на ПМ тією чи іншою відповідністю, зазвичай із деякими відступами від повноцінного перекладу, перекладається варіантом (аналогом); 3) ФО немає у ПМ ні еквівалентів, ні аналогів, неперекладна у словниковому порядку [28, с. 78]. Дещо спрощуючи схему, можна сказати, що ФО перекладають або ФО (перші два пункти) – фразеологічний переклад або іншими засобами (за відсутності фразеологічних еквівалентів та аналогів) – нефразеологічний переклад. Проте класифікація за цими типами фразеологічних утворень може бути визнана вичерпною, оскільки, по-перше, спостерігається багато перехідних випадків; по-друге, підхід до визначення того чи іншого типу утворень часто недостатньо мотивований і має суб'єктивний характер. Пов'язані з цим проблеми розглядаються по-різному, рекомендуються різні методи перекладу, зустрічаються думки, що не збігаються. І це можна пояснити: однозначного, стандартного рішення тут не може бути. Бувають

моменти, коли за наявності рівноцінної фразеологічної відповідності доводиться шукати інші шляхи перекладу, оскільки цей еквівалент не відповідає цьому контексту. Навіть у межах однієї групи ФО одиниць може знадобитися індивідуальне рішення. В. Н. Комісаров говорить про три типи відповідностей образним ФО оригіналу. *Фразеологічні еквіваленти* – у цьому випадку є образна ФО, що збігається за всіма параметрами із ФО оригіналу. Однак існують дві обставини, які слід враховувати: «фразеологічних еквівалентів порівняно небагато» і «при запозиченні обома мовами одного і того ж ФО його значення в одному з них може змінитися, і ці ФО виявляться «хибними друзями перекладача» – подібними за формою, але різними за змістом» [56, с.172]. *Фразеологічні аналоги* – це ФО з таким самим переносним значенням як оригінал, хоч і заснований на іншому образі. Тут автор також зазначає деякі обмеження. «По-перше, треба переконатися, що при цьому зберігаються емоційне та стилістичне значення ФО. По-друге, цей спосіб перекладу не застосовується у випадках, коли в перекладній мові ФО має яскраво виражене національне забарвлення» [56, с. 174]. *Калькування іншомовної образної одиниці* – автор вважає, що калькування «дозволяє зберегти образну структуру оригіналу» та «дає можливість подолати труднощі, які виникають, коли в оригіналі образ обігрується для створення розгорнутої метафори» [56, с. 174]. У свою чергу, Є. Ф. Арсентьева у своїй роботі «Порівняльний аналіз ФО» говорить про такі типи міжмовних відношень: *Фразеологічні еквіваленти*. 1) Повні фразеологічні еквіваленти; 2) Часткові фразеологічні еквіваленти: а) ФО, що відрізняються лише одним компонентом суміжної семантики; б) ФО, що відрізняються одним компонентом суміжної (несуміжної) семантики за наявності також змінних компонентів; в) ФО, які мають деякі морфологічні відмінності у вживанні прийменника, числа, іменника тощо [10, с. 97]. *Фразеологічні аналоги*. 1) фразеологічні аналоги з приблизною подібністю структурно-граматичної організації та однієї однакової лексеми в компонентному складі; 2) фразеологічні аналоги з приблизною подібністю структурно-граматичної

організації та різним компонентним складом; 3) фразеологічні аналоги з різною структурно-граматичною організацією та різним компонентним складом; 4) часткові аналоги. ФО, що мають приблизну схожість у значенні, різний компонентний склад або характеризуються приблизною подібністю структурно-граматичної організації [10, с. 106].

Як показує аналіз теоретичних джерел, більшість дослідників виділяють наступні види узуальних міжмовних відповідностей: фразеологічні еквіваленти та аналоги. У свою чергу, безеквівалентні ФО можуть бути перекладені іншою мовою за допомогою калькування, дескриптивного, лексичного та комбінованого перекладу. Розглянемо ці види відповідностей.

3.2.1. Фразеологічні еквіваленти

Відповідно до Н. Л. Шадріна, «фразеологічні еквіваленти – це ФО двох мов, однакові за денотативним змістом, стилістичними характеристиками, складом основних компонентів та граматичною структурою» [118, с. 28]. С. І. Влахов та С. П. Флорін вважають, що фразеологічні еквіваленти – «це ФО за всіма показниками рівноцінні одиниці, що перекладається. Як правило, незалежно від контексту вони повинні мати ті ж денотативні та конотативні значення [28, с. 191].

Серед фразеологічних еквівалентів виділяють *повні та часткові еквіваленти*. У *повних еквівалентах* збігаються сигніфікативно-денотативні і конотативні компоненти значення, спостерігається однаковий компонентний склад та структурно-граматична організація: *the tree of the knowledge* – «дерево пізнання», *family tree* – «родове дерево», *a forbidden fruit* – «заборонений плід» тощо. Ці одиниці сягають загального біблійного джерела, притчі про Адама і Єву. ФО мають однаковий компонентний склад та структурно-граматичну організацію, оскільки належать до групи

субстантивних ФО із структурою Adj.+N (останні два). Кількість подібних відповідностей незначна, до цієї групи належать ФО міжнародного характеру, засновані на міфологічних переказах, біблійних легендах та історичних фактах. З ФО інших типів зазначаємо: порівняння: *as like as (two) peas* – «схожі як дві краплі води» (див. Додаток Б, прик. 32). Часткові еквіваленти можуть відрізнятися одним компонентом суміжної семантики та мати деякі морфологічні відмінності. Наприклад, ФО «*rest on one's laureis*» та «*відпочивати на лаврах*» мають однакове значення: *заспокоїтись на досягнутому*. Структурно-граматична організація англійської та української ФО збігається: V+prep+N. В англійському ФО спостерігає наявність специфічного для англійської мови займенника «*one's*». Обидві ФО мають негативну оцінну конотацію та належать до книжних ФО. Невеликі відмінності в семантиці мають лише такі компоненти «*rest on*» і «*відпочивати*». У тлумачних словниках дається таке визначення: *rest on* – *відпочивати; відпочивати – відпочивати, спочивати, перебувати в спокої, бездіяльності*. До цієї групи також належать ФО *a hothouse plant* – *теплична рослина* (див. Додаток Б, прик. 33).

Часткові еквіваленти, у свою чергу, поділяються на такі групи: *частковий лексичний еквівалент*: а) українські еквіваленти англійських ФО, що збігаються за значенням, стилістичною спрямованістю та близькі за образністю, але дещо відрізняються за лексичним або компонентним складом. Прикладом може бути такий зворот, як: «*apple of discord*» та «*яблуко розбрату*». Обидві ФО належать до групи міжнародних ФО, своїм походженням ці вирази зобов'язані міфу про підкорення Трої. Спостерігаються незначні відмінності у структурі: англійська ФО має структуру – N+prep+N, у свою чергу, український – N+N; б) українські еквіваленти англійських ФО, що збігаються з ними за значенням, за стилістичною спрямованістю, але різні за образністю. Це явище В. Н. Комісаров називає аналогом. Прикладом може бути такий зворот, як «*a hard nut*» – «*твердий горішок*». Вони збігаються за сигніфікативно-денотативним

значенням, позитивною оцінною конотацією, за структурно-граматичною організацією вони належать до класу субстантивних ФО із структурою Adj+N. У цих ФО спостерігаються незначні відмінності за образністю: в англійському ФО компонент «*nut*» – «*gorix*», в українському ж ФО цей компонент представлений у зменшувально-пестливій формі «*goriшок*». *Частковий граматичний еквівалент*. До цієї групи належать українські еквіваленти англійських ФО, що збігаються з ними за значенням, за стилістичним забарвленням і образністю, але відрізняються числом, в якому стоїть іменник, або порядком слів: «*grasp at straws*» – «*ханатися за соломинку*».

Отже, аналіз фактичного матеріалу показав незначну кількість повних еквівалентів серед ФО із компонентом фітонімом в англійській та українській мовах порівняно з частковими еквівалентами. Більшість як повних, так і часткових еквівалентів є міжнародними одиницями.

3.2.2. Фразеологічні аналоги

Як стверджує А. А. Алдаїбані, «повні фразеологічні аналоги при збігу денотативно-сигніфікативного макрокомпонента значення та суб'єктивно-оцінної конотації можуть мати відмінності не тільки за компонентним складом та структурно-граматичною організацією, а й за образною основою, функціонально-стилістичною належністю, емотивними семами конотації» [4, с. 100]. Наприклад, у ФО «*blush like a rose*» та «*зашиарітися як маковий колір*» є однакове значення «*червоніти, заливатися рум'янцем від сорому, збентеження*». Це свідчить про збіг сигніфікативно-денотативного компонента значення. Обидві ФО мають однакову позитивну суб'єктивно-оцінну конотацію. Українська ФО відноситься до книжного стилю, до народно-поетичних ФО, у той час як англійська ФО є міжстильовою. Розглянуті ФО відносяться до порівняльних дієслівних ФО зі структурою

V+comp+N для англійської ФО та зі структурою V+comp+Adj+N для української ФО, а також відрізняється компонентний склад. Фразеологічні аналоги, у свою чергу, поділяються на повні та часткові. У своєму дослідженні використовуємо класифікацію аналогів, запропоновану Є. Ф. Арсентьєвою [10], згідно з якою повні аналоги поділяються на:

- фразеологічні аналоги, що мають подібне сигніфікативно-денотативне і коннотативне значення, схожу граматичну структуру і які мають одну спільну лексему в компонентному складі. Наприклад, ФО «*lead smb up the garden*» та «*водити когось за носа*» мають однакове значення *вводити когось в оману*, в той же час українська ФО має додаткову сему *оману*. Спостерігається збіг конотативного компонента значення, обидві ФО належать до розмовних. Структурно-граматична організація збігається. Щодо компонентного складу, то спостерігається наявність одного однакового компонента «*lead*» і «*водити*». До таких ФО можемо віднести і такі приклади: «*read smth in tea-leaves*» та «*ворожити на кавовій гущі*» зі значенням «*займатися необґрунтованими розрахунками, безпідставними припущеннями*»; «*measure smb's corn by one's own bushel*» і «*міряти на свій аршин*», у яких однакове значення – «*підходити до когось зі своїми мірками, бути одностороннім, тлумачачи або оцінюючи будь-що зі свого особистого погляду*». Останній фразеологічний вираз передає національний колорит мови. В англійській ФО мірою є міра ваги «*bushel*», в українській – міра довжини «*аршин*». Ці ФО мають однаковий дієслівний компонент «*measure*» та «*міряти*» і належать до класу дієслівних ФО;

- фразеологічні аналоги з подібною структурно-граматичною організацією, але різним компонентним складом. Так, ФО «*an old chestnut*» та «*анекдот з «бородою»*» збігаються за значенням *заїжджений анекдот, жарт, який розповідався багато разів і вже не викликає сміху*. Обидві ФО належать до міжстильових. Щодо структурно-граматичної організації обидві ФО належать до субстантивних, проте англійська ФО має структуру Adj + N, а українська – N + Prep + N. Їх компонентний склад не збігається;

фразеологічні аналоги, які мають різну структурно-граматичну організацію та різний компонентний склад. Наприклад, ФО «*have roses in one's cheeks*» – «рум'янець на всю щоку, палахтіти здоров'ям» та ФО «*кров з молоком*» – 1) здоровий, квітучий; 2) свіже, рум'яне (про обличчя) мають близьку схожість сигніфікативно-денотативного компонента значення, однакову оцінку. Однак англійська ФО належить до класу дієслівних, а українська – до класу субстантивних ФО. Абсолютно розрізняється і їх компонентний склад. До цієї групи можна віднести ФО «*let bygones be bygones*» і «*хто старе згадає, тому око геть*» за значенням «забути минулі образи, помиритися з минулими образами», які є аналогами з різною структурно-граматичною організацією та компонентним складом, але мають однаковий сигніфікативно-денотативний компонент значення та суб'єктивно-оцінну конотацію.

До часткових аналогів належать ФО, що мають лише часткову подібність у значенні, але відрізняються за структурно-граматичною організацією та компонентним складом. Наприклад, ФО «*(as) cool as a cucumber*» – «абсолютно незворушний, спокійний, який не втрачає холонокровності» і «*i в вус не дме*» – «не турбуватися, не дбати про що-небудь» мають семи характеру людини та семи холонокровності та незворушності. Якщо англійська ФО має позитивну оцінність, то українська ФО – негативну. Розрізняються ФО за функціонально-стилістичною належністю: англійська належить до міжстильових, а українська – до розмовних. Абсолютна розбіжність спостерігається і в компонентному складі структурно-граматичної організації Англійська ФО належить до ад'єктивних компаративних, а українська ФО має структуру речення. До цієї групи відносимо ФО «*вичавлена цитрина*» – «про людину, яка втратила енергію і здібності, змучена, стомлена» та «*as limon as a dish rag*» – «цілком змучений, виснажений». ФО збігаються за своїми семами фізичного стану людини та змученості. Українська ФО має додаткові семи втрати енергії та здібностей та стомленості, у свою чергу, англійська ФО має семи виснаженості і

змочаленості. Обидві ФО мають негативну оцінну сему. У той же час англійська ФО має сему експресивності. За функціонально-стилістичною характеристикою українська ФО належить до розмовних ФО, англійська – до міжстильових. Розрізняються компонентним складом ФО, звідси впливає розбіжність образності. Українська ФО належить до субстантивних, англійська ФО – до ад'єктивних компаративних одиниць. При дослідженні фактичного матеріалу було виявлено фразеологічні аналоги з неоднозначними відповідностями, тобто ті, що мають кілька відповідностей в іншій мові: «*no gardens without weeds*» – «*немає троянди без шипів*»; «*i na sonci є плями*»; «*немає лиха без добра*».

Слід зазначити, що серед ФО із компонентом фітонімом найбільшу кількість аналогів мають аналоги з подібним сигніфікативно-денотативним та конотативним компонентом значення, граматичною структурою та різним, внаслідок побудови на різних образах, або частково схожим (мають хоча б одну спільну лексему) компонентним складом. Таким чином, для того, щоб перекладати ФО за допомогою фразеологічних аналогів, потрібно переконатися, що при цьому зберігаються емоційне та стилістичне значення ФО. Слід також пам'ятати, що цей спосіб перекладу не застосовується у випадках, коли в перекладній мові ФО має яскраво виражене національне забарвлення.

3.2.3. Переклад безеквівалентних фразеологізмів

Існують такі способи перекладу безеквівалентних ФО: калькування (повне та часткове), дескриптивний переклад, лексичний та комбінований переклад.

Калькування застосовується тоді, коли ФО досить вмотивована значеннями її компонентів. Вона допомагає передати образну характеристику ФО, відтворити унікальний авторський стиль і практично запобігає втратам.

При калькуванні ФО перекладається дослівно, при побудові фрази вивчаються граматичні норми іншої мови. Серед англійських ФО із компонентом фітонімом існує ряд ФО, які вимагають для свого розуміння знань літературних творів, оригінального джерела. Наприклад, англійська ФО «*a bed of roses*» калькується українською мовою за допомогою словосполучення «*ложе з троянд*». Калька у словнику дається у лапках, далі йде дескриптивний переклад «*шлях, вистелений трояндами; легке, щасливе життя*». Сам вираз походить від звичая багатіїв у Стародавньому Римі всипати своє ложе пелюстками троянд. Кальки мають певні переваги й досить широко використовуються в перекладацькій практиці. По-перше, вони дозволяють зберегти образну структуру оригіналу, що особливо важливо у художньому перекладі. По-друге, вони дають змогу подолати труднощі, які виникають, коли в оригіналі образ обігрується до створення розгорнутої метафори.

Дескриптивний переклад – це переклад за допомогою словосполучень та речень. У цьому випадку неминуча втрата образності та експресивної виразності оригіналу. Л. Ф. Дмитрієва, С. Є. Кунцевич, Є. А. Мартинкевич, Н. Ф. Смирнова [36] стверджують, що з метою пояснення змісту ФО, яка не має в українській мові ні аналога, ні еквівалента і не підлягає дослівному перекладу, перекладачеві необхідно вдатися до описового перекладу. Цей вид перекладу можна застосувати до прислів'їв та приказок: *the rotten apple injures its neighbours* – *паршива вівця все стадо псує*. У різних варіантах описового перекладу найповніше відбивається творчий підхід автора до пропонованого матеріалу. У той же час функціонально-стилістична приналежність вихідної ФО може бути збережена не завжди, оскільки дескриптивний переклад, як правило, здійснюється стилістично нейтральними словами. З тієї ж причини не завжди вдається передати й емоційно-експресивний компонент конотації перекладеної ФО. Щодо плану вираження, то при цьому типі перекладу відбуваються значні зміни у структурно-граматичній організації та компонентному складі. Більшість

безеквівалентних ФО з фітонімом належать саме до цієї групи, наприклад: «*a snake in the grass*» – людина, яка прикидається твоїм другом, але якій не можна довіряти; «*like old gooseberry*» – «подібно до зеленого агрусу» – «стрімко, відчайдушно».

При лексичному перекладі здійснюється пошук однієї або кількох лексем у мові – рецепторі, при цьому спостерігається втрата образності та експресивності ФО, наприклад: «*hand smb a lemon*» – надути, обдурити когось. При лексичному перекладі спостерігаємо повну розбіжність плану висловлювання за досить повним збігом плану змісту (як правило, збіг сигніфікативно-денотативного компонента значення ФО та лексеми (лексем), їх суб'єктивно-оцінної конотації).

Комбінований переклад передбачає поєднання кількох типів перекладу, що допомагає краще передати семантику ФО. При цьому виді перекладу серед ФО з рослинним компонентом в англійській та українській мовах спостерігається переважання лексичного та дескриптивного типів, наприклад: «*(the) bush telegraph*» – швидке поширення чуток, погolos (див. Додаток Б, прик. 34).

Отже, проведений нами аналіз дозволив переконатися в тому, що в кожному конкретному випадку стратегія перекладу безеквівалентних ФО варіюється і на перекладацьке рішення може вплинути ряд факторів. До них можна віднести особливості вживання ФО в тому чи іншому контексті, її структуру, семантику, емоційно-експресивне забарвлення. Залежно від ситуації та особливостей ФО перекладач може знайти та використовувати описовий, лексичний, комбінований переклад, калькування. Загалом проведене дослідження фактичного матеріалу показало переважання безеквівалентних ФО та таких способів перекладу, як дескриптивний та лексичний. Цей факт можна пояснити екстралінгвістичними причинами. Національно-культурна своєрідність, тобто особливості суспільного устрою, способу життя, традиції та звичаї, література знайшли своє відображення у ФО.

ВИСНОВКИ

Як відомо, світ рослин є важливим фрагментом мовної картини світу. Фітонімічна лексика відображає господарську та культурну діяльність народу, систему цінностей національно-лінгвокультурного співтовариства, його уявлення про світ. У межах домінуючої в останні десятиліття антропоцентричної парадигми в мовознавстві ця кваліфікаційна робота, присвячена вивченню фітонімічного простору англійської мови, є актуальною.

Фразеологія є найціннішою спадщиною будь-якого народу. У фразеології відбивається й передається спосіб життя і спосіб мислення, характерний для кожного суспільства. Саме фразеологія є безцінним джерелом для розуміння культури певного народу. Традиції та звичаї, асоціативність, особливості образності мислення та історія народу вважаються основним підґрунтям виникнення ФО у мові та враховуються при перекладі ФО українською мовою. Перебуваючи в постійному русі, ідіоматика, певною мірою, відбиває концептуальну картину світу. Метафора служить одним із головних засобів моделювання семантичного поля «фітоніми», що дозволяє простежити фрагмент розвитку семантичного простору антропоцентричної парадигми «людина-фітонім» у мовній картині світу. За своєю природою свідомість людини антропоцентрична та породжує певні еталонні стереотипи, матеріалом для яких часто служать фітоніми (фітоморфізми). В основу метафоризації покладена не конкретна ознака, яку можна виділити та позначити, а певне спільне чи подібне враження, яке справляють зіставлявальні предмети. Ознаки стереотипу стають основою метафоричного перенесення, які можуть відрізнятися в різних мовах і суперечити об'єктивній концептуальній картині світу.

У роботі описано та проаналізовано основні способи утворення англійських фітонімів (словоскладання, суфіксація, запозичення), а також

проведено класифікацію лексем за виділеними групами. Дослідження закономірностей словотворчих процесів, що діють у фітонімічній лексиці англійської мови, дозволило зробити висновок, що для англійської мови характерне переважання складних фітонімів над простими та неподільних складних найменувань над подільними. Цей факт можна пояснити більшою свободою утворення слів в англійській мові, у процесі словоскладання беруть участь основи й словосполучення. Загальна схильність мови до однокомпонентності найменувань виражена – меншою мірою в англійській мові, тому однослівних фітонімів більше, ніж складних. Проведене дослідження показало, що домінуючим способом номінації є запозичення. Цей факт можна пояснити історичними причинами: англійці, приєднуючи до себе безліч колоній, встановлювали ті чи інші відносини з іншими державами (політичні, торгові, економічні) і не могли в ході комунікації з іноземцями, у процесі спостереження, зокрема, природних реалій інших місць не перейняти в словниковий склад слова з мов, з якими англійська мова стикалася. Незважаючи на тенденцію до мовної економії, складні англійські фітоніми можуть бути дво-, три-, чотири- і навіть п'яти- і шестикомпонентними.

Семантичні ознаки фітонімів виконують системотвірну функцію в мовній картині світу, саме за цими ознаками, спільними для деяких значень, лексичні одиниці утворюють ряди, групи і парадигми, тобто лексичну систему мови. Як тип семантичних ознак, вони відіграють істотну роль у структурі значення. Емоційний компонент не може з'явитися в слові без оцінки, англійській мові властива велика образність, тому в ній частіше зустрічаються назви, утворені метафоричним способом номінації. Номени рослин є цінним матеріалом як для вивчення особливостей фітоморфної метафори, так і для дослідження конотативних значень. Фітоморфізм виступає в ролі образної характеристики людини як вторинна номінації назв рослин (фітонімів). Серед фітоморфізмів та мовних одиниць із фітоморфним компонентом можна виділити три групи. Одиниці першої групи передають універсальні для всіх мов значення за допомогою однакових фітоморфічних

образів (біблеїзми, стійкі вирази). Друга група – це одиниці, які представляють подібні сюжети за допомогою неоднакових фітоморфічних образів. Серед них виділяються такі значеннєві шари: ставлення до праці, до проблеми життєвих переваг, а також уявлення про такі поняття, як лінощі – неробство, брехня – фантазія та інше. Національно-культурна семантика третьої групи відображається в лексичних одиницях, які етимологічно походять від прецедентних текстів, серед яких пріоритет надається художнім творам, байкам.

Фітоніми застосовуються для образної характеристики та соціального оцінювання особи за тими чи іншими ознаками, з їх допомогою можна оцінити як зовнішні прикмети людини, так і її внутрішні властивості. Найважливішим вважаємо передусім вплив фольклорного, міфологічного уявлення про ці рослини. Так, якщо рослина в народній уяві пов'язана із потойбічним світом, злими силами, вона обов'язково матиме негативні конотації, а якщо з Богом, то такі рослини більшою мірою матимуть позитивні конотації. Це залежить від неповторного історичного досвіду кожного етносу й навіть свідчить про прояви неформульованих правил асоціативного мислення в кожного етносу.

Розмаїття фітонімічної ідіоматики зумовило розподіл усіх виявлених мовних одиниць за лексико-семантичними групами: «Дерева», «Квіти», «Трави», «Плоди». Найбільш уживаними є фітоморфні ідіоми групи «Дерева», «Квіти», «Плоди». Найчастотнішими виявилися ідіоми з компонентами фітонімами *дуб*, *троянда*, *яблуко*, які мають широкий метафоричний потенціал та зумовлені стереотипами національної фольклорної свідомості, що дозволяє зробити висновок про особливу важливість цих фітонімів в англійській культурі.

Переклад англійської фітоморфної ідіоматики розглядається як міжкультурна комунікація, яка здійснюється в межах діалогу культур, а ідіома відображає культуру певної мови. Так, для здійснення діалогу й повного розуміння культури іншої країни переклад ФО має вагоме значення.

При цьому, незважаючи на те, що ФО можна назвати абстрактною одиницею, існує безліч способів її перекладу. Тобто ідіома є частиною перекладацької системи й піддається адекватному перекладу, тому основним завданням перекладача залишається вибрати найбільш відповідний спосіб перекладу.

При перекладі ФО з фітонімом в англійській та українській мовах спостерігається значно більша кількість аналогів, ніж повних або часткових еквівалентів. Це зумовлено тим, що українська мова належить до флективних мов, а англійська – до аналітичних. Звідси випливають відмінності в граматичній організації деяких ФО. Відмінність у національних особливостях спричиняє появу різних образів, на яких були побудовані ФО, отже, змінюється й компонентний склад ФО. При перекладі безеквівалентних ФО було виявлено, що дескриптивний та лексичний способи перекладу значно перевершують всі інші в нашому матеріалі. Цей факт можна пояснити екстралінгвістичними причинами. Перекладачі досить часто вдаються до використання міжмовних відповідностей, представлених в англо-українських фразеологічних словниках. У той же час, було виявлено цікаві випадки творчого контекстуального перекладу, зокрема за допомогою калькування безеквівалентних англійських ФО із компонентом фітонімом, що дозволяє зберегти яскравий первісний образ ФО мови джерела.

Отже, досліджувані одиниці є багатограним мовним феноменом. Властивостями фітоморфізмів є складність семантичної структури, спрямованість на асоціативні зв'язки, схильність до реалізації функціонального та прагматичного потенціалу, що характерно для одиниць вторинної номінації, які утворилися за допомогою метафори. Основною особливістю фітоморфізмів є етнокультурне навантаження, що реалізується в мові.

SUMMARY

The theme of the MA degree paper is «English phytomorphic idiomatics: peculiarities of functioning and translation».

The topicality of the research is associated with the need to analyze the structural and semantic peculiarities and typological description of both general and national-specific patterns in functioning of phytonyms in English phraseological units, transferring information about the mentality of the nation.

The objective of the paper is to consider the English-language phytomorphic idioms as a fragment of the national picture of the world to identify the national and individual-author specifics of its representation and translation into Ukrainian.

The objective set foresees the fulfilling of the following **tasks**: to define the essence of the terms «idiomatics», «phraseological unit», «metaphor», «phytonym» as an object of linguistic research and to characterize their structure and semantic peculiarities; to investigate the English phytonym peculiarities of the formation and use in various tests and to trace their connection with certain historical, economic, cultural phenomena and events; to reveal the phytonym peculiarities of the use in the composition of a phraseological phrase and compare them in English and Ukrainian, considering different types of phraseology translation in context.

The object of the MA paper is the specifics of the functioning and translation in English phytomorphic idioms. **The subject matter of the research** is functional and semantic features of English idiomatic expressions with phytonym in translation.

The following ways have been used in the research: *the method of dictionary definitions* – for the selection of research material and processing of basic knowledge necessary for the interpretation of phraseological units; *comparative-typological method* – for identifying types of interlingual phraseological correspondences; *method of classification and structural analysis* –

to establish ways and means of phytomorphic metaphor and idiom formation, their structural types and subtypes; *method of phraseological analysis* – for studying of phraseological semantics; *method of phraseological description* – for a component analysis of phraseology; *method of determining the types of interlingual semantic correspondences* – to identity / difference of semantic organization of phraseological meaning in phraseological units in different languages; *method of comparative analysis* – for comparison of similar and distinctive features analysis.

The material of the research is corpus of English and Ukrainian phraseological units with phytonym (more than 1100 units), chosen from selected by the method of continuous sampling from lexicographic sources and texts: (E. Arsentieva, W. McMordie, O. Esenova etc.), monographs and textbooks. General amount of texts under analysis is one thousand eight hundred pages.

The novelty of the research lies in the fact that in the work an attempt is made to distinguish in phraseology the body of phraseological units with phytonym and to determine their universal and unique linguistic and cultural peculiarities on the basis of two languages statistically; on this material to offer a model of description of phraseological units with phytonym. It is analyzed their structure of phraseological meaning, determined the national and cultural specifics of these units and created LSG, to be based on motivational and nominative features of phytonyms. In addition, considering the floral symbols, which have universal meaning in many cultures; specific groups of words are identified. The names of plants: trees, shrubs, flowers, herbaceous plants, fruits, etc., their idiomatics and etymological origin in the creation of a linguistic picture in the world and their translation are analyzed.

The practical value of the work is that its results may be applied in training courses on the General and Comparative Phraseology Theory, Linguistic and Cultural Studies. The results of the work can be useful for preparation of practical and seminar classes, creating special textbooks, writing various course and graduation theses. The development of new information aspects in vocabulary

fixation of phraseological units with phytonym can find its application in chunk of language on the material of one or more languages.

The MA degree paper consists of introduction, which briefly summarizes the topicality, novelty, object, and subject-matter, the material of the research, objective and tasks, practical importance. Chapter 1 deals with the theoretical material survey on idioms, phraseological units, phytonym and their peculiarities. It is proved that phytonym as one of the types in semantic vocabulary to be included in their own characteristics of plant, represent the spiritual light of people. Their research in the linguistic and cultural aspect allows us to get some idea of the various linguistic phenomena of a nation, as well as to trace how the extralinguistic reality is reflected in the language. Chapter 2 dwells on a detailed analysis of structural and semantic features of English phytonyms, considers the structure of phytonyms, outlines the national and cultural specifics of these units and creates lexical and semantic groups (LSG), to be based on motivative and nominative features of phytonyms. The third section analyzes floristic symbols and identifies specific groups of words with the name of plants (trees, shrubs, flowers, herbaceous plants, fruits), analyzes their idiomatics and etymological origin of the formation of the linguistic picture of the world and studied their translation. The most frequent idioms with phytonym are oak, rose, apple having a wide metaphorical potential and due to stereotypes of national folklore to allow to conclude about the special importance of these phytonyms in English culture. The translation of English phytomorphic idioms is seen as intercultural communication to take place within the dialogue of cultures and the idiom reflects the culture of a particular language. When translating phrases with a phytonym in English and Ukrainian there are significantly more analogues than full or partial equivalents. When translating non-equivalent phraseological units it is found that descriptive and lexical methods of translation are significantly superior to all others in our material.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакумова О. Б. Семантика отыменного глагола: на материале глаголов, производных от названий животных в русском и английском языках : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.01 «Русский язык» / Тульский государственный университет. Орел, 1994. 174 с.
2. Абрамова Е. И., Скворцова Е. И. Дендронимы в английской и русской языковой картине мира (на примере дендронимов oak и дуб) // *Lingua Academica* : Актуальные проблемы лингвистики и лингводидактики. Ульяновск, 2016. С. 54–63.
3. Акулинина Е. Л. Фитоним «осина»: отражение менталитета русского народа в творчестве Б. Пастернака // *Вестник ТГУ*. Тамбов, 2009. №4 (72). С. 165–168.
4. Алдаибани А. А. Фразеологические единицы, выражающие интеллектуальные способности человека, в английском и русском языках : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Казанский государственный университет. Казань, 2003. 199 с.
5. Алефиренко Н. Ф., Золотых Л. Г. Проблемы фразеологического значения и смысла (в аспекте межуровневого взаимодействия языковых единиц). Астрахань : Астраханский университет, 2004. 296 с.
6. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. Л. : Изд-во Ленингр.ун-та, 1963. 208 с.
7. Андреева П. Ф., Мишенина О. В. Метафора-фитоним в обозначении характера человека // *Этногерменевтика: некоторые подходы к проблеме*. Кемерово : Кузбассвузиздат, 1999. С. 35–44.
8. Аникина Т. В. Словообразовательная структура фитонимической лексики в английском и русском языке // *Научный результат. Вопросы теоретической и прикладной лингвистики*. 2018. Т. 4. № 4. С. 54–62.

9. Анижков И. Е. Идиоматика идиом и идиоматика идиоматизмов : К учению о словосочетаниях // Труды по языкознанию. СПб. : Наука, 1997. С. 146–165.
10. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц. Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1989. 126 с.
11. Арутюнова Н. Д. Метафора // Теория метафоры и дискурс. Ростов-на-Дону : Владос, 1998. С. 5–32.
12. Архангельский В. Л. Устойчивые фразы в современном русском языке. Ростов на/Д. : Луч, 1964. 176 с.
13. Афоненкова О. Е. Идиоматичность сложных слов и словосочетаний структурного типа N+N : автореф. дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.19 «Теория языка» / Нижегородский государственный лингвистический университет имени Н. А. Добролюбова. Нижний Новгород, 2002. 244 с.
14. Балли Ш. Французская стилистика / пер. с фр. К. А. Долинина. М. : Изд-во Иностран. лит., 1961. 392 с.
15. Баранов А. Н., Добровольский Д. О. Идиоматичность и идиомы // Вопросы языкознания. 1996. № 5. С. 52–60.
16. Баранов А. Н. Очерк когнитивной теории метафоры // Русская политическая метафора (материалы к словарю). М. : Школа. 1991. С. 184–193.
17. Барышникова Т. Д. Структурно-семантические и мотивационные свойства флоронимов в английском и французском языках : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Пятигорский государственный университет. Пятигорск, 1999. 161 с.
18. Блинова О. И. Термин и его мотивированность // Терминология и культура речи. М. : Наука, 1981. С. 28–37.
19. Будагов Р. А. Введение в науку о языке. М. : Добросвет, 2003. 544 с.

20. Будко Г. В. Языковые игры на уроках английского языка. Иностранные языки. М. : Мысль, 1986. 68 с.
21. Буковская М. В., Биренбаум Я. Г. Имплицитная прагматическая отмеченность пословиц в художественном тексте // Разноуровневые единицы языка в содержательно-коммуникативной организации текста. Челябинск : ЧГПИ, 1988. С. 31–38.
22. Булаховский Л. А. Введение в языкознание. М. : Мир, 1954. Ч .2. 286 с.
23. Буслаев Ф. И. Исторические очерки русской народной словесности. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2016. 420 с.
24. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков. М. : Языки русской культуры, 1999. 776 с.
25. Вендина Т. И. Русская языковая картина мира сквозь призму словообразования (макрокосм). М. : Индрик, 1998. 236 с.
26. Вендлер Х. Мистецтво сонетів Шекспіра. Кембридж (Массачусетс) : Гарвардський університетський прес, 1997. 532 с.
27. Виноградов В. В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины // Избранные труды: Лексикология и лексикография. М. : Наука, 1977. С. 118–139.
28. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереводимое в переводе. М. : Р. Валент, 2009. 360 с.
29. Гаврин С. Г. Фразеологизм и фразеологическая система языка (функционально-семантический аспект) // Вопросы фразеологии. Самарканд : Самарканд. гос. ун-т, 1972. Вып. 219. Ч. 1. С. 21.
30. Галайчук В. В. Лексичні одиниці мікросистеми «Рослини» в українських фольклорних текстах : автореф. дис. ..канд. філол. наук : [спец.] 10.02.01 «Українська мова» / ЛНУ. Л., 2017. 20 с.
31. Гарбуйо И. Фитометафоры в русском и итальянском языках: лексикографический и лингвокультурологический аспекты // Вестник Челябинского государственного университета. 2017. № 7. С. 96–100.

32. Гарбуйо И. Флористическая метафора в русском и итальянском языках // Известия Уральского федерального университета. Сер. 2. Гуманитарные науки. 2018. № 3 (142). С. 218–227.
33. Гришина И. П. Из диалектной лексики флоры Рязанской области // Ученые записки Рязанского ГПИ. Т. 25. Рязань, 1959. С. 187–248.
34. Дементьева А. Г. Когнитивные основы формирования переносных значений фитонимов : на материале английского, русского и французского языков : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.19 «Теория языка» / Тамбовский государственный университет имени Г. Р. Державина. Тамбов, 2012. 185 с.
35. Диброва Е. И. Современный русский язык. Теория // Анализ языковых единиц. Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. Ч. 1. С. 41–53.
36. Дмитриева Л. Ф., Кунцевич С. Е., Мартинкевич Е. А., Смирнова Н. Ф. Английский язык – Курс перевода. М. : Дон, 2005. 247 с.
37. Дмитриева Л. В. Названия растений в тюркских и других алтайских языках // Очерки сравнительной лексикологии алтайских языков. Л., 1972. С. 151–223.
38. Добровольский Д. О. Образная составляющая в семантике идиом // Вопросы языкознания. 1996. № 1. С. 71–93.
39. Дьяченко Ю. А. Фитонимическая лексика в художественной прозе Е. И. Носова : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.01 «Русский язык» / Курский государственный университет. Курск, 2010. 184 с.
40. Евсеев Т. Символы. Знаки. М. : ОГИЗ Аванта+, 2017. 246 с.
41. Егорова Н. В., Абакумова О. Б. Семантика фитонимов и образы цветов в национальной культуре // Язык и коммуникация : изучения и обучение. Орел, 1998. Вып. 2. С. 74–77.
42. Елисеева О. В. Механизмы фразеологизации словосочетаний в современном русском языке : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.01 «Русский язык» / Волгоградский государственный университет. Волгоград, 2000. 318 с.

43. Жоржолан Д. Теоретические основы фразеологической номинации и сопоставительная лингвистика. Тбилиси : Дружба, 1987. 186 с.
44. Забылин М. Русский народ. Его обычаи, обряды, предания, суеверия и поэзия. Репринтное воспроизведение издания 1880 года. М. : Книга Принтшоп, 1989. 615 с.
45. Зинченко А. В. Идиоматичность как проявление структурносемантической аналогии единиц лексико-фразеологической системы : на материале адъективных фразеологизмов и прилагательных : дис.... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.01 «Русский язык» / Ивановский государственный университет. Иваново, 2017. 264 с.
46. Кабанова Е. Ю. Идиоматическая фразеология в дискурсе (на материале английской и американской рекламы) : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германские языки» / МГЛУ. М, 2015. 244 с.
47. Калиткина Г. В. Когнитивная метафора контейнера и лингвокультурная специфика концептуализации времени // Вестник Томского государственного университета. Филология. 2017. № 6 (32). С. 17–36.
48. Камаль С., Чарыкова О. Н. Роль фитонимов в репрезентации художественной картины мира С. Есенина // Вестник ВГУ. Серия : Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2011. № 1. С. 78–80.
49. Капская А. И. Семантико-словообразовательная структура названий цветов в украинском языке : дис. . канд. филол. наук : [спец.] 10.661 «Языки народов СССР (украинский язык)» / Киевский гос. пед. ин-т им. А. М. Горького. К., 1970. 258 с.
50. Кибрик А. Е. Когнитивный подход к языку // Язык и мысль: современная когнитивная лингвистика / сост. А. А. Кибрик, А. Д. Кошелев; ред. А. А. Кибрик, А. Д. Кошелев, А. В. Кравченко, Ю. В. Мазурова, О. В. Федорова. М. : Языки славянской культуры, 2015. С. 29–59.

51. Климас И. С. Пословицы и поговорки в «Усвятских шлемоносцах» // Курское слово. Курск : Изд-во Курск, гос. ун-та, 2005. С. 5–8.
52. Коломієць В. Т. Семантична мотивація українських назв рослин // Мовознавство, 1979. № 4. С. 20–25.
53. Колосова В. Б. Мотивации славянских названий растений, образованных от зоонимов // Научный альманах «Традиционная культура». 2014. № 3. С. 77–84.
54. Колесникова С. П. Некоторые особенности окказиональных изменений во фразеологическом составе (на примерах английского и русского языков) // Сопоставительные исследования. Воронеж : Истоки, 2006. С. 39–42.
55. Комарова З. И., Хасаншина Г. В. Латинизированный семантический метаязык агрономии как способ научной концептуализации и категоризации фрагмента действительности царства растений // Проблемы языковой концептуализации и категоризации действительности : материалы Всероссийской научной конференции «Язык. Система. Личность». Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. пед. ун-та, 2004. С. 27–43.
56. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. М. : ЭТС, 2004. 424 с.
57. Коновалова Н. И. Народная фитонимия как фрагмент языковой картины мира. Екатеринбург : Дом учителя, 2001. 186 с.
58. Копчева В. В. Соотношение естественной и искусственной номинации (на материале названий растений) : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.19 «Теория языка» / Томский государственный университет. Томск, 1985. 185 с.
59. Копыленко М. М., Попова З. Д. Очерки по общей фразеологии (фразеосочетания в системе языка). Воронеж : Луч, 1989. 244 с.
60. Кравченко А. В. Язык и восприятие. Когнитивные аспекты языковой категоризации. Иркутск : Изд-во Иркут. унта, 1996. 228 с.

61. Крепкогорская Е. В. Национальные особенности фразеологических единиц с компонентом фитонимом в английском языке // Гуманитарные научные исследования. 2013. № 3. URL : <http://human.snauka.ru/2013/03/2573> (дата доступа 19.11.2021).
62. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука // Вопросы языкознания. 1994. № 4. С. 46–62.
63. Кунин А. В. Проблема устойчивых словосочетаний в работах русских ученых: дореволюционный период // Диахрония и синхрония в словообразовании и фразеологии германских и романских языков: межв. сб. науч. тр. Куйбышев : Мир, 1981. Т. 258. С.60–65.
64. Кунцевич С. Е. Психологические аспекты политического дискурса // Вестник Минского гос. лингвист. ун-та. Сер. 1. Филология. 2005. № 4 (20). С. 37–50.
65. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику. М. : Мир, 1978. С.189–190.
66. Луконина Е. К. Идиоматическая фразеология в языке и речи (на материале современного английского языка) : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германские языки» / МГУ. М., 1986. 244 с.
67. Меличук И. А. О терминах «устойчивости» и «идиоматичности» // Вопросы языкознания. 1960. № 4. С. 48–58.
68. Меркулова В. А. Очерки по русской народной номенклатуре растений. Травы. Грибы. Ягоды. М. : Наука, 1967. 259 с.
69. Мокиенко В. М. Загадки русской фразеологии. М. : Наука, 1990. 198 с.
70. Москальчук Г. Г. Структурная организация как аспект общей теории текста // Вестник Оренбургского государственного университета. 2006. № 1. Т. 1. Гуманитарные науки. С. 73–81.
71. Москвин В. П. Русская метафора. Очерк семиотической теории. М. : ЛЕНАНД, 2006. 184 с.

72. Мусаева О. И. Флористическая метафора в русском и испанском языковом сознании // Культура общения и её формирование. Воронеж : Истоки, 2005. Вып. 14. С. 113–118.
73. Назарян А. Г. Фразеология современного французского языка. М. : Высшая школа, 1987. 288 с.
74. Никитенко Л. И. Живая природа в языке женской поэзии начала 20-го века (А. Герцук, З. Гиппиус, Е. Дмитриева, М. Цветаева) : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.01 «Русский язык» / Белгородский государственный университет. Белгород, 2010. 194 с.
75. Немировский А. И. Мифы и легенды народов мира. Библейские сказания и легенды. М. : Мир книги, 2004. 75 с.
76. Оліфіренко Л. Символіка фітонімів у ліричних творах Василя Стуса // Рідна мова 2013. № 19. С. 31–35.
77. Панасенко Н. И. Когнитивно-ономасиологическое исследование лексики: Опыт сопоставительного анализа названий лекарственных растений : дис. ... канд. филол. наук : [спец.] 10.02.19 «Теория языка» / МГУ. М., 2000. 397 с.
78. Панасенко Н. И. Контрастивный анализ метафоры в фитонимической лексике // Нова філологія : зб. наук. праць. Вип. 36. Запоріжжя : ЗНУ, 2009. С. 128–135.
79. Панкова Т. Н. Флористическая метафора как фрагмент национальной картины мира носителей английского языка // Вестник ВГУ. Серия : Лингвистика и межкультурная коммуникация. Воронеж, 2009. № 1. С. 38–40.
80. Петров В. В. Метафора: от семантических представлений к когнитивному анализу // Вопросы языкознания. 1990. № 3. С. 135–146
81. Підгородецька І. Ю. Фітоніми як репрезентанти краси природи в художньому тексті для дітей (друга половина XIX – початок XX ст. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Харків, 2012. № 994. Вип. 64. С. 11–15.

82. Пітель В. М. Типологія епідигматичних відношень полісемічних флороназв та їх похідних у лексиці сучасної української мови : автореф. дис. на здобуття ... канд. філол. наук : [спец]. 10.02.01 «Українська мова» / Прикарпатський національний університет. Івано-Франківськ, 2005. 19 с.

83. Плетньова М. Е. Національна специфіка семантики фітомінів в українській, англійській та німецькій мовах (контрактивний етнопсихолінгвістичний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : [спец]. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / КНУ. К., 2000. 19 с.

84. Подолян І. Е. Дослідження мовної картини світу на матеріалі вербальних асоціацій // Зб. ст. за доповідями Міжнародної наукової конференції «Проблеми зіставної семантики». К. : Київ. держ. лінгв. ун-т. 1999. С. 357–361.

85. Поржезинский В. К. Введение в языковедение. М. : Типолитография т-ва И. В. Кушнерева, 1993. 209 с.

86. Потебня А. Слово и миф. М. : Правда, 1989. 624 с.

87. Рахилина Е. В. Когнитивный анализ предметных имен: семантика и сочетаемость. М. : Русские словари, 2000. 415 с.

88. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. М. : Р. Валент, 2006. 240с.

89. Реформатский А. А. Введение в языковедение. М. : Аспект пресс, 1999. 84 с.

90. Рошаль В. М. Энциклопедия символов. М. : Сова, 2008. 19 с.

91. Рупышева Л. Э. Флоронимическая лексика бурятского языка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : [спец.] 10.02.02 «Языки народов Российской Федерации (бурятский язык)» / Восточно-Сибирская государственная Академия культуры и искусства. Улан-Удэ, 2017. 28 с.

92. Рябко О. П. Сложноструктурные флоронимы в английском языке: когнитивно-фреймовая и мотивационно-номинативная интерпретация :

автореф. дис. ... д-ра. филол. наук : [спец.] 10.02.04. «Германские языки» / Пятигорский государственный университет. Пятигорск, 2004. 43 с.

93. Рябчук О. В., Кузнєцова І. В. Англомовна фітоморфна метафора : проблеми визначення й уживання // Науковий вісник міжнародного гіманітарного університету. Серія : Філологія. Випуск 50. Т. 1. 2021. С. 112–115.

94. Рябчук О. В., Кузнєцова І. В. Визначення поняття фітонім та його особливості в сучасній лінгвістиці // Тиждень науки-2021. Гуманітарний факультет : збірник тез доповідей щорічної науково-практичної конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів (19-23 квітня 2021 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2021. – С. 87–89. URL : https://zp.edu.ua/uploads/dept_s&r/2021/conf/4.1/TN_GF.pdf. (дата звернення 10.12.2021).

95. Савицкий В. М. Теория идиоматики как отрасли лингвистики // Вестник ПГСГА. Факультет иностранных языков. Самара : Смысл, 2018. Вып.10. С.169–175.

96. Сидоркевич А. В. Лингвокультурологический аспект фитонимов в английском языке (на материале пьес Уильяма Шекспира) // Альтернант-2018 VIII : международная научно-практическая интернет-конференция «Альтернант – 2018», 2018. URL : <https://elib.grsu.by/doc/50824> (дата доступа 01.12.2021).

97. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка. М. : Высшая школа, 1956. 286 с.

98. Смит Л. Фразеология английского языка. М. : Высшая школа, 1959. 204 с.

99. Срезневский И. И. Мысли из истории русского языка. М. : UPSS. Ком-книга, 2006. 342 с.

100. Степанова И. С. Английские фразеологические единицы с флористическим компонентом : автореф.....канд. филол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германские языки» / КГУ им. Т.Г.Шевченко. К., 1987. 24 с.
101. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. М. : Наука, 1973. 366 с.
102. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. М. : Высшая школа, 1986. 322 с.
103. Уманець С. Символіка образу пса у прозі Сергія Жадана. URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15022/Umanets_Symvolika_obrazu_psa.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 15.11.2021).
104. Уокер Б. Символы, сакралии, таїнства. М. : Астрелы АСТ, 2017. 638 с.
105. Усик Л. Загальнооцінювальні ознаки в назвах лікарських рослин (на матеріалі англійської мови) // Гуманітарний вісник. Серія : Іноземна філологія. Черкаси : ЧІТІ, 2018. Ч. 5. С. 228–231.
106. Федоров А. И. Основы общей теории перевода. М. : Высшая школа. 1983. 303с.
107. Фещенко М. М. Словотворча будова українських назв лікарських рослин // Мовознавство, 1972. № 6. С. 81–86.
108. Фортунатов Ф. Ф. Сравнительное языкознание. Общий курс. М. : Высшая школа, 1956. 432 с.
109. Хатхе А. А. Этимологический анализ названий травянистых растений в адыгейском и английском языках // Личность, речь и юридическая практика : межвуз сб. науч. тр. Ростов-на-Д : ДЮИ, 2007. Вып 10. Ч. 2. С. 204–208.
110. Хисматова А.Р. Дендронимы в башкирском и немецком языках : дис....канд. филол. наук : [спец.] 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Башкирский государственный университет. Уфа, 2005. 145 с.

111. Хомский Н. Три модели описания языка // Кибернетичный сборник. М., 1961. № 2. С. 237–266.
112. Цыбульник Ю. С. Крылатые латинские выражения. М. : АСТ, 2003. 830 с.
113. Цой Т. В. Лексико-сематическая и словообразовательная структура фитонимов в современном русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук. [спец.] 10.02.01 «Русский язык» / Ташкентский университет. Ташкент, 1995. 22 с.
114. Чарикова Е. И. Прилагательные со значением «значительный в каком-либо отношении» в современном русском языке // Исследования по семантике (семантические единицы и их парадигмы) : межвузовский научный сборник Башкирского гос. ун-та. Уфа, 1992. С. 48–55.
115. Черданцева Т. З. Мотивационный макрокомпонент идиомы и параметр денотации // Фразеография в машинном фонде. М., 1990. С.73–80.
116. Чернышева И. И. Старые проблемы в новой лингвистической парадигме // Филологические науки. 1997. № 2. С. 96–103.
117. Чиненова Л. А. Английская фразеология в языке и речи. М. : Высшая школа, 1986. 238 с.
118. Шадрин Н. Л. Перевод фразеологических единиц и сопоставительная стилистика. Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1991. 223 с.
119. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. СПб. : Специальная Литература, 1996. 192 с.
120. Шестакова Л. Л. Русская авторская лексикография: Теория, история, современность. М. : Языки славянских культур (Studia philologica), 2011. 464 с.
121. Berlin B. Ethnobiological Classifications : Principles of Categorizations of Plants and Animals in Traditional Societies. Princeton, NJ : Princeton University Press, 2014. 354 p.

122. Bieler M. L. Semantik der Sinne. Die lexikographische Erfassung von Geschmacksadjektiven // *Lexicographica. Internationales Jahrbuch für Lexikographie*. 2010. Vol. 29. S. 109–128.
123. Burger H. *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin : E. Schmidt, 1998. 226 S.
124. Charteris-Black J. Why «an Angel Rides in the Wirlwind and Directs the Storm»: A Corpus-Based Comparative Study of Metaphor in British and American Political Discourse // *Advances in Corpus Linguistics*. Amsterdam, N.Y. : Editions Rodopi B.V., 2004. P. 133–151
125. Cooper D. *Metaphor*. Aristotelian Society. Oxford : Basil Blackwell, 1986. Vol. 5. 226 p.
126. Coulson S. *The Menendez Brothers Virus: Analogical Mapping in Blended Spaces // Conceptual Structure, Discourse, and Language*. Oxford : Basil Blackwell, 1996. P. 35–65.
127. Cruse D. A. *Lexical Semantics*. Cambridge : Cambridge university press, 1997. 248 p.
128. Esenova O. *Plant Metaphors for the Expression of Emotions in the English Language*. 2006. URL : <http://search.live.com/results.aspx?q=plant+metaphor&filt=all&first=11&FORM=PERE> (дата доступа 17.10.21).
129. Fauconnier G., Turner M. *Conceptual integration networks // Cognitive Science*. 1998. № 2. Vol. 22. P. 34–58.
130. Fleischer W. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprach*. Tübingen : E. Schmidt, 1997. 136 S.
131. Grady J., Taub S., Morgan S. *Primitive and Compound Metaphors // Conceptual Structure, Discourse and Language*. Stanford : Goldberg, 1996. 568 p.
132. Grady J. *Theories are Buildings Revisited // Cognitive Linguistics*. 1997. Vol. 8(4). P. 236–248.
133. Guiraud P. *Les locutions françaises*. P. : Presses Universitaires De France, 1962. 265 p.

134. Hellsten I. Door to Europe or Outpost Towards Russia? Political metaphors in Finnish EU journalism // *Journalism at the Crossroads : Perspectives on Research*. Tartu, 1997. P. 64–84.
135. Heinz S. *Celtic Symbols*. N.Y. : Sterling, 2008. 244 p.
136. Hockett Ch. Idiom formation // *Essays on the occasion of his sixtieth birthday*. The Hague : Linguistic Society of America, 1956. P. 24–58.
137. Lakoff G. The Invariance Hypothesis : Is Abstract Reason Based on Image Schemata? // *Cognitive Linguistics*. 1990. Vol. 1(1). P. 64–84.
138. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live by*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 256 p.
139. Malmkjær K. *The Linguistics Encyclopedia*. N.Y. : Routledge, 1996. 304 p.
140. McMordie W. *English Idioms and How to See Them*. L. : Oxford university press, 1974. 229 p.
141. Popova T. Kulturnye i kognitivno-semanticeskie zakonomernosti perevoda // *Rije5 (casopis za filologiju)*. Rijeka, 2009. god. 15., sv. 1. S. 86–96.
142. Reddy M. *The Conduit Metaphor : A Case of Frame Conflict in Our Language About Language // Metaphor and Thought*. Cambridge University Press, 1979. P. 34–56.
143. Seidl J., McMordie W. *English Idioms and how to use them*. Oxford : Oxford University Press, 1988. 272 p.
144. Singleton D. *Language and the Lexicon: An Introduction*. N.Y. : Cambridge University Press Inc., 2000. 446 p.
145. Stordalen T. *Echoes of Eden. Genesis 2-3 and Symbolism of the Eden Garden in Biblical Hebrew Literature*. Leuven : Peeters, 2000. 358 p.
146. Sweet H. *A New English Grammar, Logical and Historical. Introduction, Phonology and Accidence*. Oxford : Oxford University Press, 2006. Part I. 268 p.
147. Weinrich U. *Problems in the Analysis of Idioms // Substance and Structure of Language*. California University Press, 1969. P. 23–81.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНОГО МАТЕРІАЛУ

148. Алефиренко Н. Ф., Злотых Л. Г. Фразеологический словарь: культурно познавательное пространство русской идиоматики. М. : Элпис, 2008. 472 с.
149. Американские идиомы. Англо-русский лексико-фразеологический словарь / сост. Гаролд К. Уитфорд. М. : Зэст, 1994. 192 с.
150. Англо-український фразеологічний словник / уклад. Л. Т. Баранцев. К. : Т-во «Знання», КОО, 2005. 1056 с.
151. Арьянова В. Г. Словарь фитонимов Среднего Приобья. Томск : Изд-во гос. пед. ун-та, 2006. Т. 1: А–К. 144 с.
152. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М. : Высшая школа, 1966. 608 с.
153. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
154. Вирган І. О., Пилинська І. О. Російсько-український словник сталих виразів. Х. : Прапор, 2009. 864 с.
155. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів К. : Вища школа, 1985. 360 с.
156. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російськоукраїнський фразеологічний тлумачний словник. К. : Радянська школа, 1991. 400 с.
157. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. М. : Наука, 1988. 190 с.
158. Словник української ономастичної термінології / уклад. Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. Х. : Ранок-НТ, 2012. 256 с.
159. Степанова М. И. Фразеологический словарь русского языка / сост. М. И. Степанова. СПб. : Виктория плюс, 2003. 608 с.
160. Трессиддер Дж. Словарь символов. М. : Фаир-Пресс, 1999. 448 с.

161. Ammer Ch. The American Heritage Dictionary of Idioms. USA : American Heritage, 1997. 1191 p.
162. Book of Idioms: Slang, Special Expressions, and Idiomatic Language. Texas : Defense Language Institute English Language Center, 2003. 67 p.
163. Broukal M. Idioms for Everyday Use. Lincolnwood : Contemporary Publishing Group, 1994. 129 p.
164. Longman Pocket Idioms Dictionary. L. : Longman Pearson, 2002. 297 p.
165. The American Heritage Dictionary of Idioms / ed. Christine Ammer. NY. : The Christine Ammer Copyright, 2010. 688 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

166. Diachenko I. Phytonymic vocabulary in a fiction text. L. : Ocean Ltd, 2021. 220 p.
167. Drori J. Around the World in 80 Plants. L. : King Publishing Ltd, 2021. 216 p.
168. Drori J. Around the World in 80 Trees. L. : King Publishing Ltd, 2020. 240 p.
169. Kholibekova O. Figurativeness of zoonyms and phytonyms in Uzbek and English: antropocentric approach. Germany : Lambert: Academia Publishing, 2021. 52 p.
170. Kew J. Flora: Inside the Secret World of Plants. N.Y. : DK, 2021. 440 p.
171. Norris F. A Deal in Wheat // Britannica Annals of American History. 2009. URL : <http://www.kosmicki.com/234/adiw.htm> (дата звернення: 13.09.2021).
172. Quave C. A. The Plant Hunter: A Scientist's Quest for Nature's Next Medicines. N.Y. : Viking, 2021. 384 p.

173. Racine J. The Plant Parent Coloring Book: Beautiful Houseplant Love and Care. L. : King Publishing Ltd, 2020. 64 p.

174. Ross R. English Idioms. URL : <http://www.idioms4you.com/find-idioms.html> (дата звернення 30.08. 2021).

175. Thiers B. M. Herbarium: The Quest to Preserve and Classify the World's Plants. N.Y. : Timber Press, 2021. 304 p.

176. World Wide Words. Investigating the English Language across the Globe. URL : <http://www.worldwidewords.org> (дата звернення: 27.03.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади вживання англомовних фітонімів у реченнях

1. He sprouts like a herb and flourishes only later to be destroyed [172, с. 56]. – Він проростає, як трава, і розквітає лише пізніше, щоб бути знищеним.

2. May our sons be like plants, enlarging from their first days [167, с. 5]. – Нехай наші сини будуть, як рослини, виростають з перших днів (Ps 144: 12).

3. I'm certain that he was responsible. I think you're barking up the wrong tree. He was elsewhere at the time [176]. – Я впевнений, що це він був відповідальний за це. Я думаю, ви помиляєтесь. Він тоді був узагалі в іншому місці.

4. I never failed my exams, touch wood [169, с.7]! – Я ніколи не провалювався на іспитах. Постукаю по дереву, щоб не наврочити!

5. Our sales are improving, knock on wood [169, с. 28]! – Наші продажі поліпшуються, постукаю по дереву, щоб не наврочити!

6. There are so many details in her essay that I could not see the forest for its trees [174]. – У її творі так багато деталей, що втрачається загальний зміст.

7. Do not be too specific answering the questions; we can not see the forest for its trees [174]. – Не заглиблюйся в подробиці, відповідаючи на питання, ми не можемо вловити загальний зміст.

8. We were in a very tough situation, but now we are out of the wood [174]. – Ми були в дуже складній ситуації, але зараз ми вийшли з неї.

9. I am sure he will find the way to get out of the wood [168, с. 49]. – Я впевнений, він знайде, як уникнути небезпеки.

10. These books are dead wood, you should not keep them [172, с. 98]. – Ці книги не приносять користі, тобі не варто їх зберігати.

11. The majority of employers in this department are definitely dead wood [171]. – Більшість працівників в цьому відділі абсолютно не потрібні.

12. Despite her age, she was graceful as a willow in the wind [168, с. 76]. – Незважаючи на свій вік, вона була граціозною як верба під час вітру.

13. Above stretched an old beech, with vast armpits, and great pocket-holes in its sides where branches had been amputated in past times [168, с. 65]. – Угорі височив старий бук, з величезними пахвами і великими кишнями по боках, де в минулі часи ампутували гілки.

14. High beeches, bending, hang a veil of boughs, And sweep against the roof [168, с. 66]. – Високі буки, згинаючись, висять наче покривало з гілок і підмітаючи дах.

15. I thought it was about time I went over there and extended the olive branch [169, с. 23]. – Я вирішив, що настав той самий час, коли треба піти туди і зробити перший крок, щоб помиритися.

16. I know that you don't like each other but it's high time you held out the olive branch [174]. – Я знаю, що ви один одного не любите, але зараз саме час помиритися.

17. The rose represents the paradigm of Englishness, bearing the traditional priority amongst apocalyptic flowers [174]. – Троянда уособлюють парадигму англійської мови, займаючи традиційний пріоритет серед апокаліптичних квітів.

18. The rose is so numerous in British war cemeteries that its shadow falls across every grave [174]. – Троянд настільки багато на британських військових кладовищах, що їх тінь падає на кожну могилу.

19. I am a rose of Sharon, a lily of the valley [175, с. 87]! – Я нарцис Саронський, лілії долин!

20. A man who has planted a garden feels that he has done something for the good of the world [173, с. 9]. – Людина, яка посадила сад, відчуває, що зробила щось для блага світу (Charles Dudley Warner)

21. Labour must not rest on any local election laurels [174]. – Лейбористи не повинні спочивати на лаврах перемоги на місцевих виборах.
22. They were straws in the wind, the forecast of what was to come [167, с. 65]. – Вони були тривожними дзвінками, прогнозом майбутніх подій.
23. I'd rather watch the grass grow інше than play baseball [170, с. 174]. – Я краще дивитимусь, як росте трава, ніж грати в бейсбол.
24. Some people say that watching a cricket match is like watching grass grow [172, с. 89]. – Дехто ствержує, що дивитися крикет так само нудно, як чекати, поки виросте трава.
25. An apple a day keeps a doctor away [168, с. 76]. – Хто яблуко на день з'їдає, у того лікаря (цілий рік) не буває / По яблуку на день – і обійдешся без лікаря.
26. Eat an apple before going to bed, and you make the doctor beg for his bread [166, с. 11]. – З'їж яблуко перед сном, і цим ти змушиш лікаря піти просити милостиню.
27. In a desert land he found him, in a barren and howling waste. He shielded him and cared for him [166, с. 54]. – У пустелі він знайшов його, в безплідній і виючій пустелі. Він захищав його і піклувався про нього.
28. Some apples! / Smart apple [174]! – Будь-яка видатна особистість!
29. God made little green apples [174]. – Без сумніву; правильно, як двічі по два – чотири (вираз впевненості).
30. She's apples =«everything's fine [174]! – Все чудово, все чудово!
31. You should cherry-pick the furniture for your children's room [176]. – Тобі слід ретельно підбирати меблі для дитячої кімнати.
32. I won a lottery and bought a car. Life is a bowl of cherries [168, с. 45]! – Я виграв у лотерею та купив машину. Життя прекрасне!
33. I won a competition and got a prize, але контракт з Nike був cherry on top [176]. – Я виграв змагання і отримав приз, але контракт із «Найком» був вишнею на торті.

34. I'm done being a couch potato: tomorrow I'm going to the gym [171]! – Досить мені бути лінивцем: завтра йду до спортзалу!

35. I almost went bananas when he told me he was going to move to London [174]. – Я мало не збожеволіла, коли він сказав мені, що збирається переїжджати до Лондона.

36. They fear that their country will become a banana republic if the government doesn't adopt the measures required to pick up the economy [170, с. 234]. – Вони бояться, що їхня країна стане банановою республікою, якщо уряд не буде вживати заходів, необхідних для економічного зростання.

37. You haven't studied hard enough and did badly in your exams. In a nutshell, you'll have to sit this year's class again next year [169, с. 32]. – Ти недостатньо старанно займався і погано склав іспити. Якщо двома словами, то тобі доведеться заново проходити навчальну програму (залишитися на другий рік).

38. She is a young girl that's why she has peaches-and-cream complexion [166, с. 65]. – Вона молоденька дівчина, тому її шкіра, як персик.

39. Susan baked me a delicious cake. She's a real peach [166, с. 74]! – Сюзан спекла мені смачний торт. Вона класна!

40. Life is a peach! – Життя прекрасне! You are a peach [166, с. 76]. – Ти просто персик. (Комплімент людині, яка має гарний вигляд).

41. Everything is peaches and cream [174]. – Все в персиках та вершках. Все просто чудово.

Додаток Б

Приклади вживання англомовних фітонімів (слова та словосполучення)

1. larkspur – живокіст (букв. «жайворонок» + «шпора»); hawthorn – глід (букв. «огорожа» + «колючка»); moor-berry – журавлина болотна (букв. «болото» + «ягода»); foxglove – наперстянка (букв. «лисиця» + «рукавичка»); catmint – котівник (букв. «кішка» + «м'ята»); twin-flower – ліннея (букв. «близнюк» + «квітка»)

2. cedar of Lebanon – кедр Лівану, toothwort – зубчатка, may-rose – травнева троянда, water-lily – латаття, dysentery-weed – чернокорінь Морісона

3. toothwort – зубчатка, may-rose – травнева троянда, water-lily – латаття, dysentery-weed – чернокорінь Морісона

4. snake's-head fritillary – рябчик шаховий (букв. змієголовий рябчик); rubber plant – фікус (букв. гумова рослина); ice plant – кришталева трава (букв. крижана рослина); great northern aster – айстра помірна (букв. велика північна айстра); sweet scented bush – калікантус (букв. солодкий запашний чагарник)

5. blazing star – ліатріс (букв. палаюча зірка); four o'clock – мірабіліс (букв. чотири години); pigeon wings – кліторія (букв. голубині крила); adder's tongue – синець звичайний (букв. язик гадюки)

6. goji – годжі, guarana – гуарана, patchouli – пачулі, marijuana – марихуана, cupuacu – купуаку, yuzu – юзу

7. evening primrose – примула вечірня, jerusalem-cowslip – Єрусалимський корівник, медунка, four-o clock flower – нічна красуня; ослинник дворічний, мірабіліт, momer-of-thousands – деревій, large-flowered Ladys slipper – зозулині черевички з великими квітами, spotted lady's slipper – плямистий венерин черевичок

8. fir tree – ялинка, snowball tree – калина

9. golden rod – золотарник, Chinese lantern – фізаліс, red clover – конюшина червона

10. virgin's bower, traveller's joy – клематис, hound's tongue – собаче ікло, собачник, cupid's dart – катананхе, стріли Купідона

11. needlegrass – ковила, monk's hood – аконіт, pheasant's eye – адоніс літній, fox tail – лисохвіст колінчастий, windflower – грицики звичайні, southern lady fern – капіллус–венеріс (південна папороть дівочого волосся, fairy-slipper – бегонія, Каліпсо цибулинна, shepherd's purse – грицики, camel's tail – верблюжа колючка, mouse-ear chickweed – роговик дернистий, hawthorn – глід, thorn-apple – дурман звичайний, haw – глід, cock's foot – грястиця звичайна, dragonhead – змієголовник віргінський, flag fleur-de-lis – ірис флорентійський

12. monk's hood – аконіт, pheasant's eye – адоніс літній, fox tail – лисохвіст колінчастий, windflower – грицики звичайні, southern lady fern – капіллус–венеріс (південна папороть дівочого волосся, fairy-slipper – бегонія, Каліпсо цибулинна, shepherd's purse – грицики, camel's tail – верблюжа колючка, mouse-ear chickweed – роговик дернистий, hawthorn – глід, thorn-apple – дурман звичайний, haw – глід, cock's foot – грястиця звичайна, dragonhead – змієголовник віргінський, flag fleur-de-lis – ірис флорентійський

13. wild calla, female dragon, water lily, swamp robin, water-arum – фіалковий корінь, білий попутник, жабник, лапушник водяний, ведмежі лапки, півники, хлебник, образки, змійка, змієвик, гуска, житниця

14. buttercup, yellowcup, crowfoot – жовтець, candytuft – іберійка, fir tree – ялинка, snowball tree – калина, snowdrop – підсніжник, sunflower – соняшник

15. Chinese lantern – фізаліс, red clover – конюшина червоний, lily – лілія

16. cowslip – примула, первоцвіт, foxglove – наперстянка, goat's rue – козлятник, goose-foot – лобода, larkspur – живокіст, дельфінів-розум,

шпорник, spiderwort – традесканція, мухоловка, worm-wood, mugwort – полин гіркий

17. venus's looking glass – легузія, спекулярит, дівоче дзеркало, дзеркало Венери), virgin's bower, traveller's joy – клематис, cupid's dart – катананхе, стріли Купідона)

18. dog's tooth violet – кандик, собачий зуб), adder's tongue – вужачка, синяк звичайний), snake's-head fritillary – рябчик шаховий (різновид лілії)

19. lady's candlesticks – примула, our lady's cushion – армерія, our lady's hands – глуха кропива плямиста, lady's mantle – манжетка звичайна, lady's seal – купина багатоквіткова, lady's smock – сердечник луговий, горлянка, білоцвітка, our lady's gloves – наперстянка, our lady's ribbons – фаляріс тростичний, канарєєчник, lady's thistle, Marian thistle, Mary thistle – чортополох

20. Saint Bridget's anemone – анемона, Saint Bruno's lily – парадізея лілієподібна, Saint Bernard's lily – венечник ліліаго, Saint George's beard – молодило покрівельне

21. devils-floer – льнянка звичайна, devil's ironweed – чортова вернонія, молокан канадський

22. lady's purse (букв. «жіноча сумочка» – пастухова сумка), lady's nightcap (букв. «жіноча нічна шапочка» – в'юнок), lady-flock (букв. «жіночі панчохи»), lady's glove (букв. «жіночі рукавички») – сердечник луговий

23. put the roses back in sb's cheeks – to make someone look healthy again; fair as a rose – прекрасна, як троянда; rose-bud lips – губки бантиком, fresh as a rose – квітучий, пашисть здоров'ям; = свіжа, як троянда; milk and roses – кров з молоком, lose one's roses – зів'янути, blush like a rose – зашарітися, як маків цвіт

24. milk and roses – молоко та троянди – кров з молоком; have roses in one's cheeks – мати троянди на чийхось щоках – рум'янець на всі щоки, кров з молоком; one's blood rose in a jet – чиясь кров'яна троянда в струмені – кров

ударил в голову; put the roses back in someone's cheeks – класти назад троянди на чийсь щоки – повертати рум'янець чийось щокам.

25. the sow loves bran better than roses – буквально свині люблять висівки більш ніж троянди – кому що, а куриці просо, у голодної куми хліб на думці, lie upon roses when young, if you'll lie upon thorns when old – буквально лежи під трояндами поки молодий, якщо ти будеш лежати під колючками, то ти вже старий – всьому свій час; «сором'язливість»: colour rose to one's cheeks – буквально колір троянди на чийось щоках – почервоніти, зашарітися; blush like a rose – буквально зашарітися, мов троянда, – зашарітися, мов троянда; «праця»: gather ye rose buds while ye may – буквально збирати бутончики троянди, доки, доти ти в змозі – не відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні; «певне становище, ситуація»: так, у прикладах under the rose – буквально під трояндою, born under the rose – буквально народитися під трояндою – позашлюбний, народжений поза шлюбом реалізується символічна конотація «мовчання» (у Стародавньому Римі троянда вважалась символом суворої моралі); coming up roses – буквально приїздити з трояндами – складатися чудово (про обставини).

26. apple-polisher – підлабузник, підлабузник; – a rotten/bad apple – негідник, погана людина, «паршива вівця»;– apple-squire – вуст. звідник, зведення; – apples and oranges – зовсім різні речі, «небо і земля»

27. a bowl of cherries – безтурботне існування, a bite of (at) the cherry – шанс, можливість, cherry picking – захоплювати ласі шматки, знімати вершки, cherry bomb – (досл. вишнева бомба) амер. феєрверк червоного кольору, to make two bites of a cherry (досл. з'їсти вишню за два укуси) докладати зайві старання до легкої справи; стріляти з гармати по горобцях, to cherry-pick (something) дуже ретельно вибирати (щось), вибирати щось найкраще (іноді несправедливим шляхом) [Collins]

28. mouse potato – той, хто проводить вільний час, просиджуючи в інтернеті; to drop smb. like a hot potato – кинути когось; бігти від будь-кого, як від чуми

29. to drive one bananas звести (кого-л.) з розуму, to go bananas – збожеволіти (зазвичай у переносному сенсі), втратити контроль над собою, сильно розсердитися

30. go off one's nut – збожеволіти; втратити голову через когось; drive smb. nuts – зводити когось з розуму

31. be nutty about – сильно прив'язатися, любити; be (dead) nuts on (about) – також, «душі не чути за ким, в кому...»

32. (as) green as grass – зелений як трава; bitter as wormwood – гіркий, як полин

33. (quiver, shake, tremble) like an aspen leaf – тремтіти, як осиновий лист; прислів'я: a tree falls, so shall it lie – куди дерево хилилося, туди й повалилося

34. pull smb's chestnuts out of the fire – тягати каштани з вогню, rest on one's laurels – спочити на лаврах

35. every oak has been an acorn – велике виростає з малого; flourish of trumpets – пишна зустріч; галаслива реклама, галас; урочиста церемонія (напр., при відкритті чогось)

Додаток В
Глосарій фітонімів

1. acacia – акація
2. acai – асаї
3. adder's tongue – вужачка
4. adder's tongue – синець звичайний
5. african gillyflower – африканська гіліфлора
6. alder – вільха
7. annual meadow grass – тонконіг присадкуватий
8. apple – яблуко
9. ash tree – ясен
10. aspen – осика
11. aster – айстра
12. avocado – авокадо
13. balsam – бальзамін
14. barley – ячмінь
15. basil – базилік
16. belladonna – беладона
17. blazing star – ліатріс
18. bluebell – дзвіночок
19. branch – гілка
20. burnet – кровохлебка
21. buttercup – жовтець
22. cabbage – капуста
23. camel's tail – верблюжа колючка
24. candytuft – іберійка
25. carrot – морквина
26. catmint – котівник
27. cedar of Lebanon – кедр Лівану

28. celandine –чистотіл
29. chamomile – ромашка
30. chicory – цикорій
31. Chinese lantern – фізаліс
32. cock's foot – грястиця звичайна
33. colt's foot – мати-й-мачуха
34. cowslip – примула, першоцвіт
35. crowfoot – жовтець
36. cup-and-saucer – першоцвіт високий
37. cupid's dart – катананхе, стріли Купідона
38. curucucu – купуаку
39. cyclamen – цикламен
40. dahlia – жоржина
41. dandelion – кульбаба
42. devil grass – пирій повзучий
43. devil's ironweed – чортова вернонія, молокан канадський
44. devil's candle (букв. «чортова свічка») – мандрагора, дурман

звичайний

45. devirs-floix – льнянка звичайна
46. dog's tooth violet – кандик, собачий зуб
47. dogwood – дерен
48. dragonhead – змієголовник віргінський
49. dropwort – таволга
50. dysentery-weed – чорнокорінь Морісона
51. elder <elder berry tree – бузина
52. evening primrose – примула вечірня
53. evening primrose – рослинник
54. everlasting – цмин
55. fairy-slipper – бегонія, Каліпсо цибулинна
56. feijoas – фейхоа

57. female dragon – жабник
58. fir tree – ялинка
59. flagfleur-de-lis – ірис флорентійський
60. forget-me-not – незабудка
61. four o'clock – мірабіліс
62. four-o'clock flower – нічна красуня
63. fox tail – лисохвіст колінчастий
64. fox tail – лисохвіст колінчастий
65. foxglove – наперстянка
66. gerbera – гербера
67. gladiolus – гладіолус
68. glasswort – солянка
69. globe-flower – купальниця
70. goat's rue – козлятник
71. goji – годжі
72. golden rod – золотарник
73. goose-foot – лобода
74. goose-foot – гусяча лапка
75. goosegrass – подорожник
76. grape – виноград
77. great northern aster – айстра помірна
78. grosbeak – дубоніс
79. guarana – гуарана
80. guavaas – гуава
81. haw – глід
82. hawkbit – дубник
83. hawkweed – нечуй-вітер
84. hazelnut – фундук
85. hazelwort – копитник
86. henbane – блекота

87. herb Archangel – зеленчук
88. horse chestnut tree – мати-й-мачуха
89. horsetail – сосонка польова
90. hound's tongue – собаче ікло, собачник
91. ice plant – кришталева трава
92. iris – ірис
93. Jack-in-the-pulpit – аризема трилиста
94. Jacob's-ladder – сінюха блакитна
95. jasmine – жасмин
96. jerusalem-cowslip – Єрусалимський корівник, медунка
97. jojoba – жолоба
98. jump-up-and-kiss-me – братки
99. juniper – ялівець
100. kiss-me-John at the garden-gate – персикарія східна
101. radiolus – дикий ірис
102. lady-flock – сердечник луговий
103. lady-in-the-bath – дицентра чудова
104. lady's candlesticks – примула
105. lady's glove – сердечник луговий
106. lady's mantle – манжетка звичайна
107. lady's nightcap – в'юнок
108. lady's purse – пастухова сумка
109. lady's seal – купина багатоквіткова
110. lady's smock – сердечник луговий, горлянка, білок вітка
111. lady's thistle – зеленчук
112. lady's-mantle – манжетка звичайна
113. lady's purse (букв. «жіноча сумочка») – «грицики»
114. lady's nightcap – «берізка»
115. lady-flock – сердечник луговий
116. lady's glove – сердечник луговий

117. large-flowered lady's slipper – черевичок з великою квіткою
118. large-flowered Ladys slipper– зозулині черевички з великими квітами
119. larkspur – живокіст
120. lavender– лаванда
121. legousia – легузія, дівоче дзеркало, дзеркало Венери
122. lilac – бузок
123. lily – лілія
124. lily-of-the-valley – конвалія
125. linden– липа
126. lovage – любисток
127. love-in-a-mist – нігелла, чорнушка
128. love-in-idleness – братки
129. love-lies-bleeding – амарант
130. mare's tail – сосонка польова
131. marian thistle – зеленчук
132. marijuana – марихуана
133. may-rose – травнева троянда
134. mignonette – резеда
135. milk-vetch – солодколистий астрагал
136. mimosa – мімоза
137. momer-of-thousands – деревій
138. monk's hood – аконіт
139. moor-berry – журавлина болотна
140. mouse-ear chickweed – роговик дернистий
141. mugwort – полин гірський
142. narcissus – нарцис
143. necklaceweed – воронець білий
144. needlegrass – ковила
145. nigella damascena – нігелла, чорнушка

146. nightshade – паслін
147. oak – дуб
148. orchid – орхідея
149. our Lady's cushion – армерія
150. our Lady's hands – глуха кропива плямиста
151. our Lady's ribbons – фалярис, канареечник тростинний, чортополох
152. our lady's bedstraw – підмаренник
153. our lady's gloves – наперстянка
154. palm – пальма
155. parsley – петрушка
156. patchouli – пачулі
157. peach – персик
158. peony – півонія
159. pere (pear) – груша
160. persimmons – хурма
161. pheasant's eye – адоніс літній
162. pigeon wings – кліторія
163. pine – сосна
164. pink – гвоздика
165. pink-eyed-John – фіалка триколірна
166. plantain – подорожник
167. policeman's helmet – борець клобучків
168. red clover – конюшина червона
169. red-hot pokes – кніфофія ягідна
170. reed – комиш
171. rose – троянда
172. rosemary – розмарин
173. rubber plant – фікус
174. sage – шавлія
175. Saint Bernard's lily – венечник ліліаго

176. Saint Bridget's anemone – анемона
177. Saint Bruno's lily – парадізея лілієподібна
178. Saint George's beard – молодило покрівельне
179. Saint John's wort – гіперікум, звіробій
180. Saint-Andrew's-cross – асцирум звіробійний
181. Saint-Mary-thistle – розторопша плямиста
182. shepherd's purse – грицики
183. shepherd's purse – грицики
184. snake's-head fritillary – рябчик шаховий
185. snapweed – бальзамін
186. snowball tree – калина
187. snowdrop – підсніжник
188. son-before-father – матий-мачуха
189. southern lady fern – капіллус–венеріс
190. spiderwort – традесканція, мухоловка
191. spotted lady's slipper – черевичок плямистий
192. sunflower – соняшник
193. swamp robin – ведмежі лапки
194. sweet gale – мирт болотний
195. sweet scented bush – калікантус
196. sweet sultan – волошка мускусна
197. thorn-apple – дурман звичайний
198. thyme – чебрець
199. toothwort – зубчатка
200. touch-me-not, jewelweed – недоторка звичайна
201. traveller's joy – клематис
202. tulip – тюльпан
203. twin-flower – ліннея
204. venus's looking glass – легузія, дзеркало Венери
205. venus's looking glass – спекулярит, дівоче дзеркало

206. virgin's bower – клематис
207. water lily – білий попутник
208. water-arum – лапушник водяний, півники,
209. water-lily – латаття
210. wild calla – фіалковий корінь
211. windflower – грицики звичайні
212. witch panic grass – просо колосовидне
213. worm-wood – полин гіркий
214. yellow lady's slipper – черевичок справжній
215. yellowcup – жовтець
216. yuzu– юзу

Додаток Г

Глосарій ідіом з компонентом фітонімом

1. (as) cool as a cucumber – абсолютно незворушний, спокійний, який не втрачає холонокровності, і в вус не дме, не турбуватися, не дбати про будь-що
2. (as) green as grass – зелений як трава
3. (as) like as (two) peas – схожі, як дві краплі води
4. as hard as oak – досл. серцевина дуба – про сильну, міцну людину
5. (be) the apple of (some's) the eye – бути/дорожити ким-л. або чим-л. як найдорожчим, найулюбленішим, єдина втіха, втіха
6. (the) apple of (one's) the eye – очне яблуко / зіниця ока
7. a bad apple – погана людина в групі хороших людей
8. a bed of thorns – тернистий шлях, не життя, а борошно
9. a bite of (at) the cherry – шанс, можливість
10. a black plum (grape) is as sweet as a white – досл. чорна слива (виноградина) така ж солодка, як і біла – відсутність принципової різниці між об'єктами
11. a blue rose – щось недосяжне
12. a bowl of cherries – безтурботне існування
13. a crown of thorns (lit) – терновий вінець, мучеництво
14. a flourish of trumpets – пишна зустріч; галаслива реклама, галас; урочиста церемонія (при відкритті чогось)
15. a hard nut – твердий горішок
16. a hill of beans – амер. дрібниці
17. a hothouse plant – теплична рослина
18. a partridge in a pear tree – куріпка на грушевому дереві означає нерозділене кохання
19. a rose between two thorns – (красива) жінка, що сидить між двох чоловіків

20. a rose by any other name would smell as sweet – йому хоч кіл на голові, а він все своє
21. a rose without a thorn – виняткове явище
22. a rotten (or bad) apple – досл. гниле яблуко, перен. паршива вівця
23. a rotten/bad apple – негідник, погана людина, «паршива вівця»
24. a thorn in smb.'s flesh (side) – більмо на оці
25. a tree falls, so shall it lie – куди дерево хилилося, туди і повалилося
26. a woman that loves to be at the window is like a bunch of grapes on the highway – досл. жінка, що любить стояти біля вікна, схожа на гроно винограду на дорозі – щоб стати прекрасною, лоза повинна страждати.
27. Adam's apple – Адамове яблуко
28. all oak and iron bound (здоровий)
29. an old chestnut – анекдот з «бородою», заїжджений анекдот, жарт, який розповідався багато разів і вже не викликає сміху
30. Apple Annies – вуличня торгівля яблуками за часів Великої Депресії (30-40-ті рр. XX століття)
31. apple picking – збір яблук; крадіжка яблук з допомогою каламбуру з'явилося нове значення, наприклад, Apple picking – крадіжка гаджетів фірми Apple iPhone, iPad, iPod Touch та інших
32. apple pie patriotism – американський шовінізм
33. apple pie virtues – традиційні американські чесноти
34. apple pie without cheese is like a kiss without a squeeze – яблучний пиріг без сиру подібний до поцілунку без обіймів
35. apple sauce – розм. груба лестощі; нісенітниця
36. apple-pie bed – пов'язані простирadlo і підковдра, що не дають можливості витягнутися на всю довжину
37. apple-pie order / in apple-pie order – взірцевий, ідеальний порядок, надмірна акуратність
38. apple-polisher – підлабузник
39. apples and oranges – зовсім різні речі, небо і земля

40. apple-squire – вуст. звідник, зведення
41. as easy as an apple pie – простіше пареної ріпи, простіше простого, дрібниця, пара дрібниць, раз плюнути – справа, доручення, яке легко
42. as fresh as a daisy – квітучий, пашисть здоров'ям
43. as like as two peas – досл. схожі, як дві горошини
44. as like as an apple to an oyster – досл. схоже, як яблуко на устрицю – несхожість
45. as like as a dock to a daisy – досл. схожий, як щавель на маргаритку – несхожість
46. as limon as a dish rag – вичавлена цитрина (про людину, яка втратила енергію і здібності, змучена, стомлена) – цілком змучений, виснажений
47. as pure as a lily – чистий, невинний; чиста, як лілія
48. as red as a rose – такий червоний, як троянда – червона, як троянда
49. at the top of the tree – досягати найвищого рівня у своїй кар'єрі чи житті every/a monkey knows what tree to climb – як професіонал, здатний зрозуміти ситуацію
50. a banana republic – бананова республіка
51. a bowl of cherries – (досл. миска черешні) безтурботне існування
52. a forbidden fruit – заборонений плід
53. a snake in the grass – людина, яка прикидається твоїм другом, але якій не можна довіряти
54. a woman and a cherry are painted for their own charm – досл. жінку і вишню малюють за їхню власну привабливість
55. an oak falls all at once – за один раз дерева не зрубаєш; і Москва не раптом будувалася; з одного удару дуб не звалиш
56. as bare as a birch in December / at Christams / at Yule event – гола, як береза в грудні / на Різдво
57. as fine as a carrot new scraped – досл. гарний, як щойно очищена морква

58. as red as a rose – досл. червоний, як троянда
59. as the twig is bent, so is the tree inclined – характер людини формується в дитинстві
60. avocado hand – поріз, рвана рана людини під час розрізання ножом авокадо і видалення кісточки (досить частий вид травми)
61. avozilla – фрукт авокадо дуже великого розміру
62. bare as the birch at Yule even – досл. голий, як береза на святки
63. barking up the wrong tree – людина дотримується думки або ходу дій, які є помилковими
64. be (dead) nuts on (about) – душі не сподіватися в чомусь/кому-небудь
65. be a peach – бути добрим, дуже приємним (частіше говорять про людину); перший сорт; приємна людина
66. be off one's nut – відступити
67. be out of the wood – виплутатися зі скрути; подолати кризу
68. bean in liberty is better than a comfit in prison – досл. біб на свободі краще, ніж цукати у в'язниці – або дешевий
69. beat the bushes – посилено шукати (у всіх можливих місцях)
70. bed of thorns – неприємне, скрутне становище
71. better an apple given than eaten – досл. краще яблуко віддане, ніж з'їдене
72. bitch water – напій, виготовлений з березового соку (вважається дуже корисним для здоров'я)
73. birchen twigs break no ribs – досл. березовими гілками ребер не зламати – марний
74. bitter as wormwood – гіркий, як полин
75. blood avocado – фрукт авокадо, що вирощується в місцевості, які контролюються кримінальними нарко-картелями, котрі примушують селян віддавати їм частини прибутку від вирощування цього фрукту
76. blush like a rose – зашарітися як маків цвіт

77. blush like a rose – зашарітися, мов троянда
78. blush like a rose – зашарітися, як маків цвіт – червоніти, заливатись рум'янцем від сорому, збентеження
79. blush to the roots of one's hair – соромитися
80. bright – eyed and bushy – tailed – з «палаючими очима», той, хто «живий і світиться» (про активну, діяльну людину або спосіб дій)
81. cabbage twice cooked (sodden) is death – досл. двічі зварена капуста – це смерть – марність
82. can not see the forest / the wood for its trees – доречні в ситуації, коли хто-небудь надає дуже великого значення деталям, настільки велике, що втрачається загальний зміст
83. carrot top – рудоволосих людей часто називають яскравим кольором
84. cherry bomb – досл. вишнева бомба, амер. феєрверк червоного кольору
85. cherry picking – захоплювати ласі шматки, знімати вершки
86. Christmas tree – п'яна людина
87. coming up roses – складатися чудово (про обставини)
88. couch potato – лежень; телевізійний фанат
89. crash blossom - заголовок газетної статті у такому невизначеному смислового оформленні, що викликає у читачів комічну або безглузду інтерпретацію
90. crazy as a peach-orchard boar – збожеволіти, поводитися вкрай екстравагантно, незрозуміло
91. cut down an oak and set up a strawberry – досл. зрубай дуб та посади полуницю
92. dead wood – це щось, що втратило свою корисність, щось непотрібне, марне
93. do/lose one's banana – втратити контроль над собою

94. dour/ stiff/ thrawn/ tough as a withy – впертість людей і жорсткість предметів
95. down with his apple-cart – накидатися, атакувати когось
96. drive one bananas – звести (кого-л.) з розуму
97. drive smb. nuts – зводити когось з розуму
98. drop smb. like a hot potato – кинути когось; бігти від будь-кого, як від чуми
99. eat an apple going to bed make the doctor beg his bread – якщо їстимеш яблуко на ніч, лікар стане жебраком – корисний
100. English rose – «англійська троянда», справжня англійська леді
101. every bean has its black – досл. у кожного бобу є чорність
102. every elm has its man – досл. кожний в'яз має свою людину
103. every oak has been an acorn – велике виростає з малого
104. extend the olive branch – зробити перші кроки для примирення з ворогом (або з будь-ким іншим з ким ви просто посварилися)
105. fair as a rose – прекрасна як троянда
106. family tree – родове дерево
107. flourish like a green bay tree – процвітати
108. flower child – лоботряс
109. fresh as a buttercup – спокуслива приманка
110. fresh as a daisy (buttercup, rose) – досл. свіжий, як маргаритка (жовтець, троянда)
111. fresh as a rose – квітучий, пашисть здоров'ям; = свіжа як троянда
112. gain (win) laurels, reap one's laurels – пожинати лаври, здобути славу
113. garlic makes a man wink, drink and stink – досл. часник примушує моргати, пити і смердіти
114. gather ye rose buds while ye may – не відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні

115. gild the lily – прикрашати те, що й без того прекрасне, робити те, що вже зроблено; займатися непотрібною, марною справою; витратити сили і час даремно

116. give somebody beans – побити, дати комусь добреб; перемогти когось (у змаганні)

117. go bananas – збожеволіти (зазвичай у переносному сенсі), втратити контроль над собою, сильно розсердитися

118. go climb a sour apple tree – досл. go climb a sour apple tree – досл. піднятися на сухе дерево, на якому немає яблук, у переносному значення висловлює go to hell! – Йди до біса! (лайка)

119. go nuts – з глузду з'їхати, збожеволіти

120. go off one's nut – збожеволіти, збожеволіти; втратити голову через когось

121. grasp at straws – хапатися за соломинку

122. great oaks from little acorns grow – починається з маленького жолудя, горіха і формується роками

123. hand smb a lemon – надути, обдурити когось

124. have roses in one's cheeks – мати троянди на чийось щоках – рум'янець на всі щоки, кров з молоком

125. have roses in one's cheeks – рум'янець на всю щоку, палахтіти здоров'ям, кров з молоком

126. he that has a good harvest may be content with some thistles – досл. той, хто зібрав добрий врожай, може задовольнитися декількома будяками – негативні фактори, які на фоні позитивних виглядають незначними

127. hemp for your hanging begins to bud – коноплі для мотузки на твою шибеницю починають розпускатися

128. hold out the olive branch – пропонувати мир, зробити жест доброї волі

129. hot potato – делікатне питання

130. How do you like them apples / How do you like them apples? / How about them apples? (AmE) – І як тобі це подобається?!

131. if you lie upon roses when young, you'll lie upon thorns when old – досл. якщо молодим лежиш на трояндах, старим лежатимеш на шипах – недосяжність

132. I'm paid peanuts – працюю за жменю арахісу – зарплата у вас дуже маленька (працюю «за спасибі»)

133. imitate smb's behaviour – вийняти аркуш з чиєїсь книги

134. in good years corn is hay in ill years straw is corn – досл. у добрі роки кукурудза – це сіно, в погані роки солома – це кукурудза

135. in a nutshell – двома словами

136. it is better to be stung by a nettle than pricked by a rose – досл. краще бути вжаленим кропивою, ніж уколоти трояндою – оманливість краси

137. Johnny Appleseed – будь-який мандрівний селянин, сільський житель «Джонні – Яблучне Насіння»

138. lead smb up the garden – водити когось за носа, вводити когось в оману

139. let bygones be bygones – хто старе згадає, тому око геть – забути колишні образи, помиритися з колишніми образами

140. let grass grow under one's feet – діяти швидко та енергійно

141. lie upon roses when young, if you'll lie upon thorns when old – всьому свій час colour rose to one's checks – почервоніти, зашарітися

142. like a bean in a monk's hood – досл. як біб у капюшоні монаха – маленький

143. like a carrot to a donkey – спокуслива принада

144. like a sack of potatoes – упав, як мішок з картоплею

145. like old gooseberry – подібно до зеленого агрусу – стрімко, відчайдушно

146. like tree, like fruit та as the tree, so the fruit – досл. яке дерево, такий і плід

147. lime makes a rich father and a poor son – досл. липа робить батька багатим, а сина – бідним
148. lose one's banana – втратити контроль над собою, збожеволіти
149. lose one's roses – зів'янути
150. lost with an apple and won with a nut (or vice versa) досл. програв на яблуці, та виграв на горіхові (або навпаки))
151. mad as a gum tree full of galahs – дуже дурна людина
152. make bricks without straw – починати безнадійну справу
153. make two bites of a cherry – досл. з'їсти вишню за два укуси, докладати зайві старання до легкої справи; стріляти з гармати по горобцях
154. make two bites of a cherry – дослівно відкусити від вишні двічі – докладати зайві старання до дуже легкої справи
155. many rains, many rowans; many rowans, many yawns – досл. багато дощів – багато горобини, багато горобини – багато позіхань – принцип наступності
156. measure smb's corn by one's own bushel – міряти на свій аршин – підходити до когось зі своїми мірками, бути одностороннім, тлумачачи або оцінюючи будь-що зі свого особистого погляду
157. milk and roses – кров з молоком
158. milk and roses – молоко та троянди – кров з молоком
159. mix (compare) apples and oranges – порівняти зовсім різні речі – використовують, коли говорять про безглуздість дії
160. mouse potato – той, хто проводить вільний час в інтернеті
161. No good apples on a sour stock – Від худого насіння не чекай доброго племені / З поганого куща і ягода порожня
162. no rose without a thorn – немає троянди без колючок
163. not worth a fig – дешевий
164. not worth a leek – дешевий
165. not worth a nutshell – недорогий
166. not worth an ivy-leaf – не вартий і...

167. nuts about someone (something) – сильна пристрасть до чогось або будь-кого be nutty about – сильно прив'язатися, любити
168. no gardens without weeds – немає троянди без шипів; і на сонці є плями; немає лиха без добра
169. oaks may fall where reeds / seeds stand the storm – буря тільки гай валить, а кущі до землі гне
170. old bean – sl. старина, дружище
171. one smart apple – сленг – розумна людина
172. one's blood rose in a jet – чиясь кров'яна троянда в струмені – кров кинулася в голову
173. one cherry-tree suffices not two jays – досл. одне вишневе дерево двох сойок не годує
174. parsley before it is born is seen by the devil nine time – досл. петрушка перед народженням була дев'ять разів побачена дияволом – великі неприємності
175. paid peanuts – маленькая зарплата
176. peaches and cream (peaches-and-cream complexion) – приємна подія; красива шкіра, шкіра як персик
177. pluck yew – щипання тиса (символічний жест, відомий як показати середній палець чи вітання на шосе – універсальна ознака неповаги)
178. polish the apple / apple polishing – намагатися завоювати прихильність інших людей за допомогою лестоців
179. pull smb's chestnuts out of the fire – тягати каштани з вогню
180. put the roses back in sb's cheeks – прекрасна як троянда
181. put the roses back in someone's cheeks – повертати рум'янець чийось щокам
182. quake (quiver, shake, tremble) like an aspen leaf – тремтіти, як осиновий лист
183. quake/ shake like a leaf, quake/ shake like an aspen leaf – тремтить/ трясеться, як лист, або трясеться/ трясеться, як осиковий лист

184. read smth in tea-leaves – ворожити на кавовій гуці – займатися необґрунтованими розрахунками, безпідставними припущеннями

185. rest on one's laureis – відпочивати на лаврах – заспокоїтись на досягнутому

186. rest on one's laurels – спочити на лаврах

187. root and branch – ґрунтовно

188. root-to-steam – такий, що прагне;

189. rosehip neuron - різновид клітини мозку, яка за формою нагадує бутон троянди

190. rose-bud lips – губки бантиком

191. salad days – дні та роки, про які приємно згадати

192. second bite of the apple – другий шанс чи можливість

193. set beans in the wane of the moon – досл. сій боби, коли місяць – старий

194. she has roses in her cheeks – рум'янець грає на її щоках, вона пашить здоров'ям

195. shrinking violet – скромна, боязка, сором'язлива людина

196. slim as a willow – струнка дівчина

197. small potatoes – дрібнота, дрібні людишки

198. spill the beans – видати секрет, проговоритися

199. square apple (john) – слухняна людина, яка дотримується правил

200. start a new period in life – перевернути новий аркуш

201. strawberry mark – червона родима пляма, родимка

202. straw boss – помічник виконроба, помічник бригадира

203. straws in the wind – натяк, вказівка, симптом

204. sweet as a nut – досл. солодкий, як горіх – приємний

205. sweet is the nut, but bitter (hard) is the shell – досл. солодкий горіх, та гірка (тверда) шкарлупа

206. take pepper in the nose – розсердитися, роззлоститися.

207. the apple (apples) of Sodom – гарний, але гнилий плід, що-н. що обіцяє задоволення, насолоду, але приносить лише гірке розчарування (пор. мило та гнило); оманлива зовнішність

208. The apple doesn't fall / never falls far from the tree – яблуко від яблуні недалеко падає

209. the apple of discord – яблуко розбрату

210. The apples on the other side of the wall – заборонений плід – (завжди) солодкий

211. the bush telegraph – швидке поширення чуток, погослос

212. the cherry on the cake – ласий шматочок

213. the fairest at last is withered rose – найпрекрасніша з усіх – зів'яла троянда

214. the fairest rose at last is withered – досл. і найгарніша троянда нарешті в'яне – недовговічність

215. the last (final) straw – остання соломинка, остання крапля

216. the more the camomile is trodden on, the faster it grows – досл. чим більше виполюєш ромашку, тим швидше вона росте

217. the more hazelnut the more bastard children – досл. більше лісових горіхів, більше покинутих дітей

218. the rotten apple – паршива вівця

219. the rotten apple injures its neighbours – паршива вівця все стадо псує

220. The rotten apple injures its neighbours / The rotten apple spoils its companions / It takes one bad apple to spoil the whole bushel / I bad apple spoils the (whole) bushel / Rotten apple spoils the barrel – Гниле яблуко псує і сусідні

221. there is a devil in every berry of the grape – досл. в кожній виноградині сидить диявол

222. the peach will have wine and the fig water – від персика буде вино, а від фіги – вода

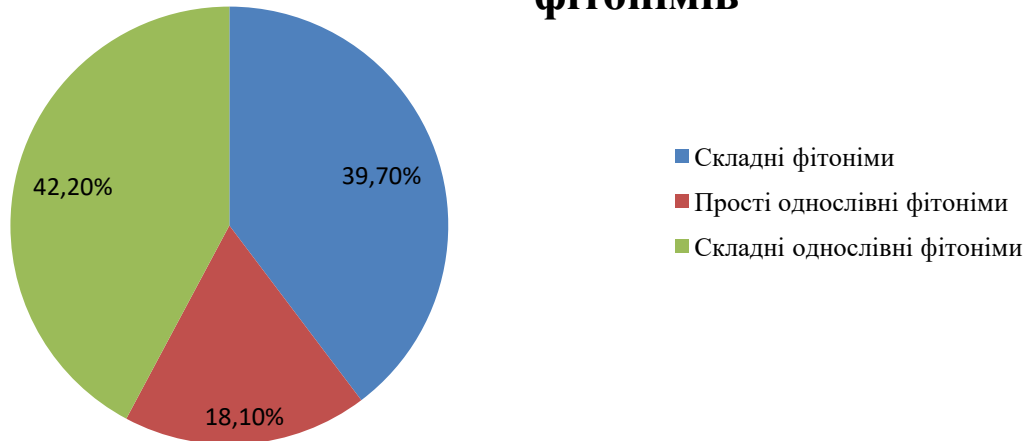
223. the smell of garlic takes away the smell of onions – різкий запах, сморід

224. the sow loves bran better than roses – кому що, а куриці просо; у голодної куми хліб на думці
225. the tree of the knowledge – дерево пізнання
226. the vine forth three grapes: the first of pleasure, the second of drunkenness, the third of sorrow – прибіл. лоза дає три виноградини: першу – задоволення, другу – пияцтва, третю – горя
227. the vine embraces the elm – досл. виноградна лоза обіймає в'яз – гнучкий та непохитний
228. the willow will buy a horse before the oak will pay for a saddle – досл. верба вже купить коня ще до того, як дуб заплатить за сідло – брехня встигає обійти півсвіту, поки правда одягає штани
229. there is small choice in rotten apples – досл. між гнилих яблук невеликий вибір
230. thin as a willow rod, bend like a willow, pliant as a hoop-willow, limmock as a willow stick – гнучкість, податливість, стрункість
231. thorn in someone's side – джерело постійних неприємностей
232. to be (live) in clover, to live like a bee in clover – жити в розкоші, приспівуючи
233. to be born under the rose – бути незаконнонародженим
234. to be in cherry condition – бути у стані вишні – щось добре тримається, відновлюється та не псується
235. to be said under the rose – по секрету, нишком
236. to cherry-pick (something) – дуже ретельно вибирати (щось), вибирати щось найкраще (іноді несправедливим шляхом)
237. to go nuts – божеволіти, втратити розум, злетіти з катушок
238. touch wood, knock on wood – постукати по дереву
239. tree hugger – «деревний еколог» означає дбайливе ставлення людей до лісів та дерев
240. tremble like an aspen leaf – тремтіти як осиновий лист

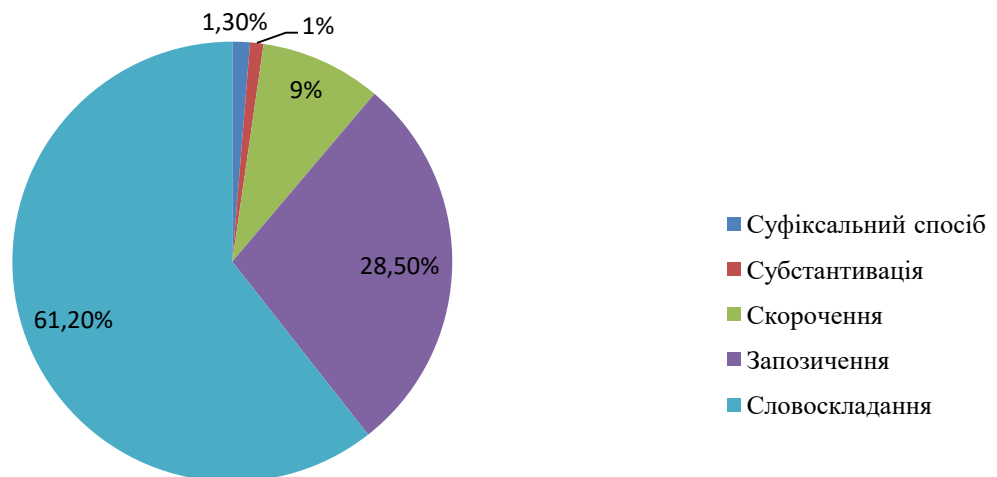
241. truths and roses have thorns about them – у правди і у троянд є шипи
242. turnips like a dry bed but a wet head – ріпа любить суху грядку, але вологий качан – примхливість
243. under the rose – позашлюбний, народжений поза шлюбом
244. under the rose – секрет, потайний
245. Upsadaisy! Upsee-daisy! Upsy-daisy! – Овва! Овва! Овва!
246. Upset the apple cart – засмутити чийсь плани; сплутати всі карти
247. you are sweet nut if you were well cracked – прибіл. був би горішок солодким, якби був добре луццением
248. watch grass grow – дивитися, як росте трава
249. when all fruit fails, welcome haws – досл. коли всі фрукти опали, з'явився глід
250. when hemp is spun, England is done – коли прядиво [з конопель] закрутилося, в Англії було вже все зроблено гаразд
251. wherever a man dwells he shall be sure to have a thorn bush near his door – скрізь, де б людина не жила, вона обов'язково матиме терновий куцц біля своїх дверей
252. white (fair) as a lily – досл. білий (світлий), як лілія
253. who has many peas may put the more in pot – досл. той, хто має багато гороху, може покласти більше в горщик
254. willow in the wind – верба на вітру, це характеризує людину, чиї погляди та думки часто змінюються під впливом інших людей або за інших обставин
255. willows are weak, yet they bind otherwood – верби хоча й слабкі, але обплітають інше дерево (схвалення чи засудження символізованих якостей об'єкта)

Додаток Д
Діаграми

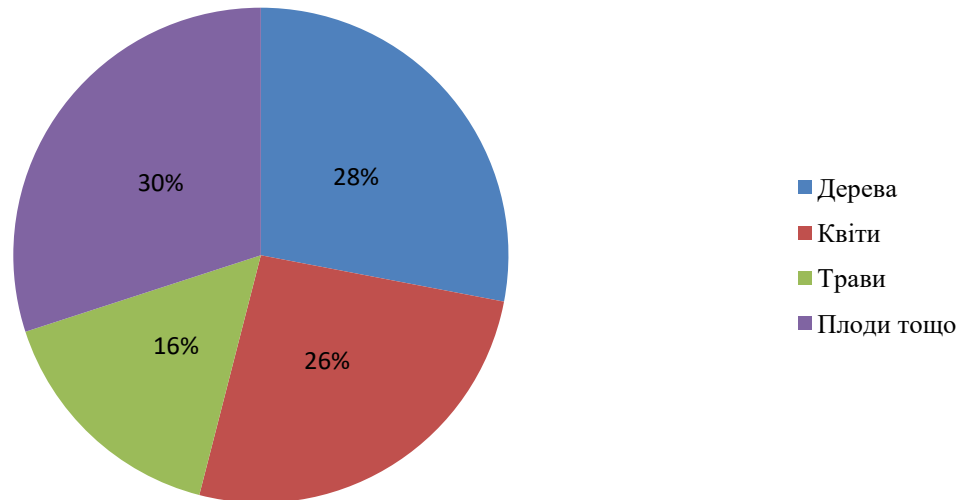
**Структурні особливості англомовних
фітонімів**

**Типи словотворення простих похідних
фітонімів**

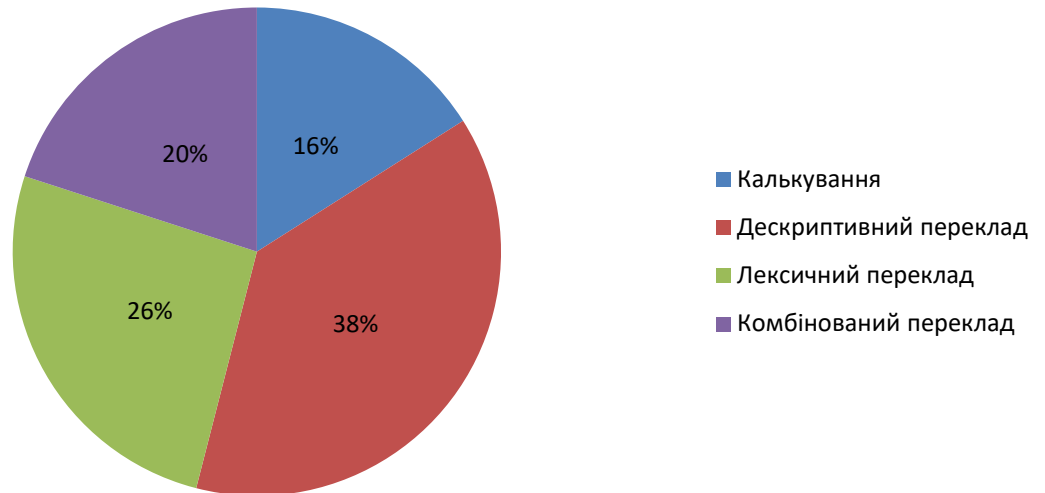
Лексико-самантичні групи англомовних ФО з компонентом фітонімом

Переклад англомовних ФО з компонентом фітонімом

Переклад безеквівалентних ФО з компонентом фітонімом

Додаток Е
Публікації

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2021.
Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

19–23 квітня 2021 року

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

м. Запоріжжя

Четвертак Є. О. <i>Образ «чужого» в американському політичному дискурсі</i>	75
Кулабнева Е. А. <i>Components of the concept «Economy and social changes» and their lingvo-cultural meaning</i>	77
Каширіна І. В. <i>«Мовна доктрина» й модель української мови перекладача С. Караванського</i>	79
Лещенко Г. А. <i>Відтворення імпліцитного змісту засобами мови перекладу</i>	82
Волошук В. І., Петруша Ю. Ю. <i>Лексико-семантичні групи англійських термінів-епонімів в ортопедії та травматології</i>	83
Приходько А. М., Козлова О. Б. <i>Поняття «дискурс» vs. «текст» у сучасній лінгвістиці</i>	85
Кузнєцова І. В., Рябчук О. Т. <i>Визначення поняття фітонім та його особливості в сучасній лінгвістиці</i>	87
Кузнєцова І. В., Засипко В. С. <i>Способи творення англомовних термінів кібербезпеки</i>	89
Кузнєцова І. В., Дорош О. Ю. <i>Парадигматичні відносини в англомовній терміносистемі нутрігенетики</i>	91
Гура Н. П., Галахова М. О. <i>Жанрові особливості роману Д. Кельмана «Обмірювання світу»</i>	93
Бондаренко О. М., Павленко М. В. <i>Особливості перекладу текстів галузі штучного інтелекту</i>	96
Лазебна Н. В., Деркачова А. О. <i>Лінгвальні параметри образності англомовної автомобільної реклами у мережі Facebook</i>	98
Хавкіна О. М., Іваненкова К. О. <i>Використання тропів у рекламних текстах</i>	100
Тарасенко К. В., Овчинникова К. В. <i>Роман Джоан Гарріс «П'ять четвертинок апельсина» (2001) в світлі рецептивної естетики</i>	101
Лут К. А., Доніна А. О. <i>Лінгвальна репрезентація атмосфери саспенс в англомовній літературі жахів</i>	103

9. Adams, J. K. *Pragmatics and Fiction* / J. K. Adams. – Amsterdam, Philadelphia : Benjamins, 1985. – 89 p.

УДК 811.111'276.2:575

Кузнєцова І. В.¹

Рябчук О. Т.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФз-310м НУ «Запорізька політехніка»

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ФІТОНІМ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Світ рослин безумовно є важливим фрагментом мовної картини світу. Фітонімічна лексика в свою чергу відображає господарську та культурну діяльність народу, систему його цінностей і світосприйняття. Людина, відчуваючи себе частиною природи, на початкових етапах свого розвитку знаходилась в повній залежності від існування флори. Назви рослин є носіями символічного змісту завдяки таким їх семантичним ознакам, як багатозначність, образність, імпліцитність змісту. Індивідуальні знання символіки фітонімів формуються переважно на підсвідомому рівні під впливом міфів, легенд, народних пісень, фразеологізмів, звичаїв, обрядів, ритуалів, а також літературних творів. Тому історико-етимологічному аспекту вивчення фітонімів учені приділили більше уваги.

Термін «фітонім» з'явився у 70-х років ХХ століття, саме з цього періоду дане поняття почало активно використовуватися в лінгвістиці. На думку Ю. А. Дьяченко, в науці оформилося як вузьке, так і широке тлумачення зазначеного терміну. Як зазначає С. Шестакова, «фітонім – це власне ім'я будь-якої рослини» [2, с. 45]. Початок вивчення фітонімічної лексики пов'язане з ім'ям Ф. І. Буслаєва. Оскільки в мовознавчій науці немає єдиного визначення назв на позначення об'єктів рослинного світу, такі лексичні утворення іменували порізно: фітонім (О. Абакумова, О. Блінова, С. Бутко тощо), флороназва (В. Пітель). Проте деякі дослідники у своїх розвідках послуговуються не якимось одним терміном, а використовують паралельні найменування: фітонім, фітонімний іменник (І. Клімас), фітонім, флорема, флористична одиниця (К. Акулініна), фітонім, флористична лексема (С. Камаль), фітонім, фітонімічна лексема (Ю. Дьяченко), флоролексема, флоризм, флороназва, флористична одиниця (С. Шуляк), флоролексема, флористичне найменування (І. Коломієць, Д. Уманець). Проаналізувавши ці визначення, кваліфікуємо лексеми аналізованого різновиду як фітоніми (терміни флороназва, флоролексема вживаємо як синонімічні).

Згідно Т. В. Анікіної, фітоніми поділяються на групи, в залежності від їх структурних особливостей: однослівні і складні найменування. Група однослівних номінацій включає фітоніми, утворені шляхом запозичення і словотвору. Наприклад, запозичена з грецької мови *chamomile* – ромашка. Група складних найменувань включає фітоніми з двох і більше лексичних компонентів. Наприклад, *rubber plant* – фікус. У простих фітонімах, утворених за допомогою суфіксації, як похідних афіксів використовуються суфікси *-age* (*lovage* – любисток) і *-y* (*barley* – ячмінь). Вони характеризуються непродуктивністю. Ще меншою продуктивністю характеризуються субстантивация (*pink* – гвоздика, *everlasting* – цмин) і скорочення (*lily* < *Lilium* – лілія, *elder* < *elder berry tree* – бузина) [1, с. 8].

Як відомо, запозичення є широким пластом лексики. Серед можливих типів словоскладання для номінації англійських фітонімів використовуються тільки два. Простим словоскладанням можна утворити такі лексеми: *henbane* – блекота (букв. курка + отрута); *larkspur* – живокіст (букв. жайворонок + шпора); *hawthorn* – глід (букв. огорожа + колючка); *moor-berry* – журавлина болотна (букв. болото + ягода). [1, с. 8].

За ознакою структурно-семантичної організації можна виділити такі тематичні групи назв на позначення флористичних одиниць: а) найменування сукупностей (елементи ландшафту): об'єкти природи, створені без участі людини: ліс – *forest*; об'єкти природи, створені людиною: сад – *garden*; б) загальні найменування: квіти – *flowers*; в) власне фітоніми: назви дерев: сосна – *pine*; назви кущів: бузок – *lilac*; назви ліан: виноград – *grape*; назви трав: суходільних: чистотіл – *celandine*, кульбабка – *dandelion*; водяних і болотних: комиш – *reed*; назви квітів: ромашка – *chamomile*, гвоздика – *pink*; назви городніх культур: соняшник – *sunflower*; назви плодів: фруктових дерев: яблуко – *apple*; городніх рослин: морква – *carrot*; г) партитивні фітоніми (частини рослин): гілка – *branch* тощо.

Отже, проведений короткий структурно-семантичний аналіз фітомної лексики, дає підстави твердити, що у ролі об'єктів цих наукових досліджень виступають різноманітні флороназви, які включають родові і видові поняття, в основному вилучені із спеціальних джерел наукової літератури (словників, довідників, науково-навчальних посібників тощо), тобто закріплені за науковою сферою вживання і підпорядковані певній галузі знань. Наведені класифікації флороназв, з одного боку, адекватно відображають екстралінгвільну типологію рослин на рівні буденної свідомості пересічного носія мови, а з іншого боку, вони придатні для власне лінгвістичного використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аникина, Т. В. Словообразовательная структура фитонимической лексики в английском и русском языках [Текст] / Т. В. Аникина // Научный результат. Сер. : Вопросы теоретической и прикладной лингвистики. – 2018. – Т. 4, № 4. – С. 3–13.

2. Шестакова, С. Мотивація сучасних українських фітонімів [Текст] / С. Шестакова // Українська мова. – 2010. – № 2. – С. 44–49.

УДК 811.111'276:004.056

Кузнецова І. В.¹

Засипко В. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ГФз-310м НУ «Запорізька політехніка»

СПОСОБИ ТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ КІБЕРБЕЗПЕКИ

За класифікацією О. В. Даниленко [1, с. 14]) англomовні терміни кібербезпеки утворюються за допомогою наступних способів творення, а саме: морфологічний – створення нового терміна шляхом афіксації та словоскладання; синтаксичний – формування термінологічних словосполучень та скорочень – побудова усечених варіантів термінів на основі багатокomпонентних термінологічних одиниць; семантичний – вживання в ролі терміна слова або словосполучення загальноновживаної мови з набуттям термінологічного значення та запозичення – називання наукового поняття іншомовним словом.

Словниковий склад англійської мови постійно поповнюється, морфологічні способи словотворення (афіксація і словоскладання) роблять істотний внесок у збагачення не тільки загальноновживаної мови, а й спеціальних термінологій. Відзначимо, що на сучасному етапі розвитку морфологічні способи термінотворення в англomовній терміносистемі кібербезпеки є високопродуктивними, цим способом утворюються багато найбільш частотних термінів англomовної термінології кібербезпеки. Афіксація є досить поширеним способом словотворення в англійській мові. Суфікси і префікси відрізняються не тільки з точки зору позиції по відношенню до кореня слова, але і за ступенем самостійності. Суфікси, які оформляють певну частину мови, тісно пов'язані з основою. На відміну від суфіксів, префіксів змінюють значення слова, тому більш самостійні лексично. В аналізованій термінології продуктивні афікси за своїм походженням в основному є споконвічно англійськими: -er (cryptographer), -sis (cryptoanalysis), -ency (cryptocurrency), -ance (resistance). Префікси – це словотвірні морфеми, що передують кореневі, вони можуть змінювати лексичне значення слова, але здебільше не мають впливу на належність його

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 50 том 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

<i>Кутіна І. О.</i> СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕОФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГРАНИЧНОСТІ.....	83
<i>Мельниченко Г. В.</i> ПРОВІДНІ РИСИ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО АНГЛІЙЦЯ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ ПАРЕМІЙ).....	87
<i>Мойсюк В. А., Гнатенко М. В.</i> ПИТАННЯ ВМОТИВОВАНОСТІ СКЛАДЕНИХ СЛІВ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ).....	91
<i>Палатовська О. В.</i> СПОНТАНІСТЬ У ПРОЦЕСІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ УСНОГО НАУКОВОГО МОНОЛОГУ.....	95
<i>Пилипенко І. О.</i> КОГНІТИВНИЙ АНАЛІЗ СІНОНІМІВ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «СТРАХ»/«FEAR» НА МАТЕРІАЛІ ЛЕКСИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	99
<i>Поздняков К. О.</i> ДИСТРИБУЦІЯ СКЛАДІВ У ДАВНЬОПЕРСЬКИХ ІМЕННИХ І ДІЄСЛІВНИХ СЛОВОФОРМАХ.....	103
<i>Rys L. F., Bondarchuk O. Y., Pasyk L. A.</i> ANGLEICHUNG DER NEUENGLIZISMEN AN DAS SYSTEM DER DEUTSCHEN GEGENWARTSSPRACHE.....	107
<i>Рябчук О. В., Кузнецова І. В.</i> АНГЛОМОВНА ФІТОМОРФНА МЕТАФОРА: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ Й УЖИВАННЯ.....	112
<i>Savchenko O. O.</i> PAREMIOLOGICAL MANIFESTATION OF ENTHOCULTURAL COMPONENT OF MEANING.....	116
<i>Семеніст І. В., Махачанивілі Р. К.</i> ЛІНГВО-ПРАГМАТИЧНЕ ПРОФІЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ (НА МАТЕРІАЛІ ГЛОБАЛІЗОВАНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА СХІДНИХ МОВ).....	120
<i>Семеряко О. В.</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ФОНДУ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ.....	126
<i>Стефурак О. В., Апакіца К. Г.</i> ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ СУПЕРЛЯТИВНОСТІ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ.....	130
<i>Столярова А. А.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НОВОРЕЦЬКОЮ МОВОЮ (ЛІНГВОСТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ).....	135
<i>Тарасюк І. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ CONFINEMENT У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ.....	140
<i>Чапля О. С.</i> АДВЕРБАЛЬНІ СИНТАГМИ У ФУНКЦІЇ ПРИСУДКА У ФРАНЦУЗЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ.....	144
<i>Шабат-Савка С. Т.</i> ОДНОСКЛАДНІ НОМІНАТИВНІ РЕЧЕННЯ ЯК СИНТАКСИЧНІ МАРКЕРИ ДІОЛЕКТУ ТАМАРИ СЕВЕРНЮК.....	147
<i>Шахновська І. І.</i> ЕМОТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РИТОРИЧНИХ ЗАПИТАНЬ ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ АМЕРИКАНСЬКОЇ ДРАМИ.....	152
<i>Шкворченко Н. М.</i> ТОКСИЧНА ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ У США, ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ Й УКРАЇНІ (КОНТРАСТИВНИЙ АСПЕКТ).....	156
<i>Шулінова Л. В.</i> СТИЛІСТИЧНИЙ РЕСУРС ЗАСОБІВ ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ У МЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ТЕМАТИКИ.....	160
<i>Ярошко-Кушнір Н. С.</i> ЗВ'ЯЗОК ПОЛІФОНІЧНОСТІ, ДІАЛОГІЧНОСТІ Й ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ У «ЗАПІСКАХ ІЗ НАВКОЛИПНЬОГО СВІТУ» ("JOURNAL DU DEHORS") АННІ ЕРНО.....	166

УДК 811.124

DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.50-1.26>Рябчук О. В.,
магістр

Національного університету «Запорізька політехніка»

Кузнєцова І. В.,

доцент кафедри теорії та практики перекладу
Національного університету «Запорізька політехніка»АНГЛОМОВНА ФІТОМОРФНА МЕТАФОРА:
ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ Й УЖИВАННЯ

Анотація. Статтю присвячено проблемам визначення й уживання англійської фітоморфної метафори. Розглядаються теоретичні та лінгвокультурологічні аспекти вивчення фітоморфної лексики. Теоретичний аспект спрямований на визначення семантичного обсягу таких понять: «фітонім», «фітоніміка», «фітоморфна лексика», а також обґрунтовує використання зазначених термінів у лінгвістичній літературі. У статті проаналізовано наявні з XIX століття підходи та шляхи лінгвокультурологічного вивчення фітоморфних одиниць, узагальнюється досвід дослідження цього фрагменту лексичної системи на сучасному етапі. Доведено, що головними властивостями фітоморфізмів є складність семантичної структури, спрямованість на асоціативні зв'язки, здатність до реалізації функціонального та прагматичного потенціалу, що характерно для одиниць вторинної номінації, які утворилися за допомогою метафори. Основною особливістю фітоморфізмів є етнокультурне навантаження, що реалізується в мові.

Підтверджено за допомогою прикладів, що перенесення рослини символіки на людину, використання рослин у різноманітних життєвих ситуаціях зумовлює їх високу функціональну навантаженість в англійській фітоморфній метафорі, яка створює мовну картину світу. Під час аналізу встановлено, що фітоніми застосовуються для образної характеристики й соціального оцінювання особи за тими чи іншими ознаками, з їх допомогою можна оцінити як зовнішні ознаки людини, так і її внутрішні властивості. Головним, на нашу думку, є насамперед вплив фольклорного, міфологічного уявлення про ці рослини. Найбільша кількість фітонімів, які вживаються в переносному значенні, зустрічається в опісі людини, вони характеризують її зовнішність, стать, зріст, фігуру, риси характеру, у низці випадків фітоніми позначають загальні жіночі образи. Абстрактні поняття також отримують метафоричне відтворення за допомогою фітонімів. Таким чином, глибоке розуміння метафоричних трансформацій дає змогу передати всі відтінки значення при перекладі, тому розглянута проблема, безсумнівно, вимагає подальших досліджень.

Ключові слова: метафора, фітоморфізм, фітонім, метафоричне перенесення, мовна картина світу, вторинна номінація, символ, лінгвокультурологія.

Постановка проблеми. У рамках сучасної наукової парадигми особливу увагу дослідників привертає метафора, яка розглядається як один із найбільш продуктивних способів інтерпретації та пізнання дійсності, тому її повний опис вимагає взаємодії різних напрямів (семасіологічного, когнітивного й лінгвокультурологічного). «Рослинні» образи займають одне

з ключових місць у лінгвокультурах, що пояснює причину особливої уваги лінгвістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення фітоморфної метафори – відносно новий напрям лінгвістики. Її дослідження почалися у 80-і – 90-і роки (Т. Цой, Л. Воробйова, Є. Гусакова, Р. Сетаров та інші). Згодом вивчення метафор набуло системного характеру (А. Дементьєва, Ю. Єфремович, Т. Панкова й інші). Лексика на позначення рослин вивчалася в дослідженнях М. Фещенка, А. Капської та інших, тому що рослини відіграють надзвичайно важливу роль у житті людини. Зрозуміло, що назви рослин є вагомим складником слів з етнокультурною семантикою. Таким чином, проблема вивчення фітонімів особливо актуальна, тому що вони не лише відіграють значну роль у житті людини в декоративному й естетичному переломленні, а й беруть участь у передачі релігійних, символічних, естетичних і міфологічних уявлень. Перенесення рослини символіки на людину, використання рослин у різноманітних життєвих ситуаціях зумовлює їх високу функціональну навантаженість в англійській фітоморфній метафорі, яка створює мовну картину світу.

Мета статті – вивчення специфіки вживання англійської фітоморфної метафори як фрагмента національної картини світу для виявлення національної та індивідуально-авторської специфіки її репрезентації англійською мовою.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, лінгвістичні дослідження останніх десятиліть здійснюються в тісному зв'язку з людиною. Її свідомістю й мисленням відповідно до антропоцентризму сучасної науки. Велика увага приділяється вивченню мовної картини світу, яка є сукупністю зафіксованих у мові уявлень народу про навколишню дійсність на певному етапі його розвитку. Мова, з одного боку, формує цю картину, водночас висловлює та пояснює інші картини світу людини, які за допомогою спеціальної лексики, входячи в мову, привносять до неї риси людини, її культури.

Особливий інтерес із цієї точки зору викликає фітоморфна лексика, оскільки в номінації природних об'єктів, які фіксують життєвий досвід людини, систему цінностей народу, процес пізнання й освоєння світу флори, проявляються специфічні риси національного менталітету. Взаємодіючи з природою, людина давала рослинам найменування, під внутрішньою формою яких фіксуються уявлення про рослини, відображаються важливі для впізнання об'єкта ознаки. Ці найменування в усій сукупності, у свою чергу, формують особливу лексико-семантичну групу – фітоморфну лексику, яка, за твердженням

Н. Коновалової, виконує не тільки номінативну, а й прагматичну, оціночну, експресивну й інші функції [1, с. 57]. На думку З. Комарової та Г. Хасаншиної, ця семантична спільність лексем заслуговує на ширшу увагу, тому що вона є одним із найдавніших пластів лексики [2, с. 29]. Фітоморфна лексика відображає досвід практичного й культурно-міфологічного освоєння світу рослин як частини навколишньої людини природи, містить етнокультурну інформацію, яка відображатиме народне сприйняття рослинних реалій.

Як відомо, у мовознавчій науці немає єдиного визначення назв на позначення об'єктів рослинного світу, такі лексичні утворення іменували по-різному: фітонім (О. Абакумова, О. Блінова, Оліфіренко, І. Подолян, Л. Усик тощо), флороназва (В. Пітель). Проте деякі дослідники в розвідках послуговуються не якимось одним терміном, а використовують паралельні найменування: фітонім, фітоніміний іменник (І. Клімас), фітонім, флорема, флористична одиниця (К. Акулініна), фітонім, флористична лексема (С. Камаль), фітонім, фітонімічна лексема (Ю. Дзяченко), флоролексема, флоризм, флороназва, флористична одиниця (С. Шуляк), флоролексема, флористичне найменування (І. Коломіць, Д. Уманець).

У дослідженні ми кваліфікуємо лексеми аналізованого різновиду як фітоніми. Однак Н. Подольська відносить термін «фітонім» до сфери ономастики (поряд з іншими, утвореними за тією ж моделлю: топонім, зоонім тощо) [3, с. 158], у цьому ж значенні фітонім уживають автори робіт, присвячених власним назвам, наприклад, О. Суперанська, В. Фещенко.

Термін «фітонім» з'явився як неологізм у 70-х роках ХХ століття, саме із цього періоду це поняття почало активно використовуватися в лінгвістиці. Н. Подольська зазначає: «Фітонім – власне ім'я будь-якої рослини» [3, с. 158]. У результаті активного вживання цього терміна в 1990-х роках він закріплений в етимологічних словниках і представлений як «грец. *phyton* «рослина» й *опума* «ім'я, назва», «назва рослини». Саме цей термін є загальноживаним у європейській та американській лінгвістичній науці (*phytonym*, *phytonyme*).

Початок вивчення фітонімічної лексики пов'язаний з ім'ям Ф. Буслаєва, який на перше місце ставив культурологічний аспект вивчення. Так, він стверджував, що «сама номенклатура народної ботаніки веде нас у період міфологічний» [4, с. 17], позначивши зв'язок між найменуваннями рослинного світу й духовною культурою народу. В. Колосова розглядає так звані «фітопортрети», які присвячені аналізу однієї рослини, у рамках лінгвокультурології, наприклад, місце фітоніма «полюнь» у традиційній культурі слов'ян, зазначаючи, що, незважаючи на свої корисні властивості (рослина використовувалася слов'янами як лікарський засіб), полюнь протиставляється фітонімам із позитивною символікою (троянда, базилік) [5, с. 78].

До головних семантичних ознак фітоморфної метафори відносять багатозначність, образність, універсальність в окремій мові та символічну близькість зі словами інших мов, семантичну багатоваріантність за рахунок індивідуальних особливостей носіїв мови та дуалізм символічного значення, завдяки чому вони є носіями символічного змісту мови. Під впливом міфів, легенд, пісень, фразеологізмів, літературних творів, звичаїв, обрядів, ритуалів формуються індивідуальні знання символіки фітонімів переважно на підсвідомому рівні. Саме той факт, що фітоніми не лише містять інформацію енциклопедичного характеру, а й транслюють інформацію про морально-етичні норми,

ціннісні уявлення, менталітет, особливості художньої творчості народу, а також є основою для виникнення образних засобів мови (епітетів, стійких порівнянь, метафор, ідіом), свідчить про те, що укладена в них національно-культурна інформація не лежить на поверхні мови, а закодована в складному конотативному змісті слова. Саме ця обставина дає змогу дослідникам говорити про існування особливого вегетативного, або рослинного, коду культури. Такий код є одним із універсальних способів пізнання світу та його фрагментів, обумовлений важливою роллю рослин, що сприяє міфологізації всього, що з ними пов'язано, починаючи з природних, біологічних властивостей і закінчуючи категоріями екзистенціального характеру (наприклад, любов, життя, смерть).

Таким чином, семантичні ознаки виконують у мовній картині світу найважливішу функцію – системотвірну: саме за семантичними ознаками, загальними для низки значень, лексичні одиниці утворюють ряди, групи й парадигми, тобто лексичну систему мови. Як тип семантичних ознак, вони відіграють істотну роль у структурі значення.

Рослини можуть утілювати міфологічні уявлення про навколишній світ, конкретизувати їх, що дає змогу вважати їх архетипічними символами. Виділяють дві групи оціночного потенціалу фітонімів. 1. Оціночний компонент може бути обумовлений об'єктивними властивостями рослини: особливостями зовнішнього вигляду, корисністю для практичної діяльності, істинністю або неістинністю тощо. 2. Оціночний компонент може бути обумовлений такими культурологічними особливостями рослин, як релігійно міфологічне походження назв рослин, схожість із побутовими предметами або частинами тіла (людини, тварини тощо).

Емоційний компонент не може з'явитися в слові без оцінки, бо будь-яка емоція має оціночний характер, хоча не всяка оцінка обов'язково емоційна. Конотативні семантики вносять додаткові шари денотативні смисли в значення [6, с. 55–56].

За ознакою структурно-семантичної організації можна виділити такі тематичні групи назв на позначення флористичних одиниць: а) найменування сукулентностей (елементи ландшафту): об'єкти природи, створені без участі людини: *ліс – forest*; об'єкти природи, створені людиною: *сад – garden*; б) загальні найменування: *квіти – flowers*; в) власне фітоніми: назви дерев: *сосна – pine*; назви кущів: *бузок – lilac*; назви ліан: *виноград – grape*; назви трав: суходільних: *чистотіл – celandine*, кульбабка – *dandelion*; водяних і болотних: *каміш – reed*; назви квітів: *ромашка – chamomile*, *гвоздика – pink*; назви городніх культур: *соняшник – sunflower*; назви плодів: фруктових дерев: *яблуко – apple*; городніх рослин: *морквина – carrot*; г) партитивні фітоніми (частини рослин): *гілка – branch* тощо.

Отже, проведений короткий структурно-семантичний аналіз фітоморфної лексики дає підстави стверджувати, що як об'єкти цих наукових досліджень виступають різноманітні флороназви, які включають родові й видові поняття, в основному вилучені зі спеціальних джерел наукової літератури (словників, довідників, науково-навчальних посібників тощо), тобто закріплені за науковою сферою вживання й підпорядковані певній галузі знань. Наведені класифікації флороназв, з одного боку, адекватно відображають екстралінгвальну типологію рослин на рівні буденної свідомості пересічного носія мови, а з іншого боку, вони придатні для власне лінгвістичного використання.

В англійській картині світу існують фітоніми з елементами *devil* або *devil's*, що трактують негативні поняття, які часто

зустрічаються в назвах рослин із негативними властивостями (отруйна, бур'ян): фітонім *devil's candle* (буке. «чортова свічка») – мандрагора, дурман звичайний.

У фітоніміці часто зустрічається словотвір *lady's* + артефакт: *lady's purse* (буке. «жіноча сумочка») – гризички, *lady's nightcap* (буке. «жіноча нічна шапочка») – берізка, *lady-flock* (буке. «жіночі панчохи»); *lady's glove* (буке. «жіночі рукавички») – сердечник луговий тощо. Це наводить на думку про особливості організації жіночого світу в епоху королеви Вікторії. (Багато рослин є символами Англії з періоду правління англійської королеви Вікторії). Тут схожість у тому, що рослина розпускає свої стебла поверх землі, ніби рука сліпого намагає щось для отримання інформації: *lion's mouth*, буке. «левава паща» – левяній зіт. Тут схожість у тому, що квітки, які розкрилися, нагадують відкриту пащу лева, тому в українській мові воно теж асоціюється з пащею лева.

Назва фітоніму *Lily* запозичена з німецької, де *lilie* походить від латинського *lilium*, яке, у свою чергу, запозичене з давньоєгипетської мови. Кілька лілій на одному стеблі означають невинність, відродження й безсмертя. У християнстві лілія – концепт «чистоти» й «цнотливості». Метафоричне перенесення прямого стебла лілії зумовлено абстрактною ознакою – «божественний розум». Пониклі листя лілії обумовлено реалізацією оціночного потенціалу: людина, схожа на цю рослину внутрішніми характеристиками, скромна. Концептуальне значення передає також забарвлення лілії: білі лілії – в Англії символ чистоти, величчя, благородства, цнотливості; жовті лілії – символ вдячності, екстравагантності, яскравості; помаранчеві лілії – позначають цікавість, кокетство. Образ і символ цього фітоніму відображено у фразеології: *gild the lily* – позолотити лілію, тобто прикрасити те, що й без того прекрасно, робити те, що вже зроблено; *займатися непотрібною, марною справою; витратити сили й час даремно*. Три англійські фразеологізми містять фітонім *lily*: *to gild the lily*, *lily of the valley*, (*as*) *pure as a lily*. Джерелом вираження *lily of the valley* – ковалія, можливо, є переклад англійською мовою уривка з «Пісні над піснями»: *I am a rose of Sharon, a lily of the valley* – Я нарцис Саронської, лілія долини! Метафора (*as*) *pure as a lily* – чистий, невинний; чиста, як лілія пов'язана зі значенням, яке надається цій квітці: у релігії й мистецтві лілія пов'язана з чистотою та асоціюється з Дівою Марією. Фітонім лілія, її деривати і словосполучення найчастіше зустрічаються в біології, ботаніці, парфумерії.

При цьому реалізується в основному метафоричне перенесення, основними об'єктами є цибулинка квітки – «непорочне зачаття», «чистота серед гріхів нашого світу». У мистецтві лілія, зображена на одній стороні, а меч – на іншій, означають, відповідно, невинність і провину. Потенційні семи – «чистий», «невинний», «позолотити», «прикрасити», «витратити час», «марна справа». Для метафор із компонентом «lily» характерна як позитивна, так і негативна оцінна конотація.

Загалом в англійській мові фітоморфний лексичний повна еквівалентність або повний збіг змісту й компонентів зустрічаються дуже часто. Тут відіграють важливу роль так звані культурологічні фактори. При зіставленні культурологічного складника англійської мови виявляються дві групи факторів: 1) універсальні; 2) національно-специфічні.

Іноді асоціації, що закріплені за рослинами в англійській мові, є досить несподіваними для української культури. Так,

наприклад, червиве або гниле яблуко в англійській мові використовується для позначення зовні привабливої, але морально зіпсованої людини: *the rotten apple* – паршива овця; *a bad apple* – погана людина в групі хороших людей. В англійській ментальності фітонім «apple» передає оманливий успіх – *Adam's apple* – адамово яблуко, унаслідок відображення в англійській фразеології Біблійного переказу про те, що біля Содому, який розташовано неподалік від Мертвого моря, росли красиві яблука, що перетворювалися при першому дотику до них у дим і попіл.

Семи фітоніму «potato» – нечистий, дрібний, кинуті, утекти – концептуалізують ієрархічне ставлення й побутові дії людини. Цей фітонім в англійській картині світу має негативну оцінку конотації, наприклад, *couch potato* – лежачий; *телевізійний фанат*, *mouse potato* – миша, хто проводить вільний час, *просиджуючи в інтернеті*; *to drop smb. like a hot potato* – кинутися когось, бігти від будь-кого, як від чуми.

В Англії фітонім *margherita* символізує невинність і чистоту. Уважається емблемою німфи Беліди. Відображає солярний принцип, оскільки назва цієї квітки була відома й у давньоанглійській мові – *dægesege*. Вона утворена зі словосполучення *dægese eage* – «очі дня» (сучасне англійське *day's eye*). Під подібною назвою ця квітка відома й у середньовічній латині – *solis oculus* – очі сонця. Таке ім'я маргаритка отримала через те, що її квіти відкриваються на світанку й закриваються ввечері. У 1791 році з'явилося слово *daisy-cutter* буквально – *різач* ромашок. Воно позначало коня, який при бігу риско невисоко піднімає ноги. Через майже сто років це слово проникло в крикет, а потім і в бейсбол, де так стали називати м'яч, який летить або, точніше, прапоришно ковзає над самою поверхнею землі.

Найчисельнішою виявилася група з компонентом *Rose*. Троянда, будучи найбільш шанованою квіткою, відображена й у літературі, і в живописі. Майже всюди вона асоціюється з красою, молодістю і любов'ю. Відзначимо, що така лексема, як *a rose*, досить активно задіється для опису людської особистості. Велика увага акцентується на дві такі ознаки квітки троянди, як краса і яскравий рожевий/червоний колір, який асоціюється тільки з кольором обличчя й, відповідно, зі здоров'ям: *she has roses in her cheeks* – рум'янець грає на її щоках, вона пашисть здоров'ям; *put the roses back in sb's cheeks* – *to make someone look healthy again*; *fair as a rose* – прекрасна, як троянда; *rose-bud lips* – губки бантиком, *fresh as a rose* – квітучий, пашисть здоров'ям; = свіжа, як троянда; *milk and roses* – кров з молоком, *lose one's roses* – зів'янути, *blush like a rose* – зашарітися, як маків цвіт тощо. Крім цього, відзначається певна емоційна реакція людини: *to blush like a rose* – зашарітися, як маків цвіт. Ознака краси цієї квітки задіяна і при характеристиці відносин людини з оточуючими: *a rose between two thorns* – (красива) жінка, що сидить між двох чоловіків. Троянда є символом мовчання. Про це свідчать такі метафори: *(to be said) under the rose* – по секрету, нішком, *(to be born) under the rose* – бути незаконнонародженим. Троянда може слугувати предметом захоплення й часто недоступна, тому використовується для характеристики чогось рідкісного. Доказом цього можуть бути такі метафори: *a blue rose* – щось недосяжне, *a rose without a thorn* – виняткове явище.

Останні десятиліття свідчать, що англійська мова продовжує збагачувати словниковий склад майже за рахунок власних мовних ресурсів, ураховуючи, проте, що значна частина цих ресурсів, зокрема лексичних одиниць, словотворчих елемен-

тів, запозичена з інших мовних систем протягом історії становлення та розвитку. Найбільшу активність і продуктивність виявляє створення нових лексичних одиниць на базі наявного матеріалу шляхом «обробки» цього матеріалу із залученням різних способів і механізмів. Серед інновацій – кілька десятків семантичних неологізмів, нових одиниць лише за змістом. В основному це наявні слова, які набули нових лексико-семантичних варіантів унаслідок перенесення значення, здебільш метафоричного, наприклад: *avocado hand* – поріз, рвана рана людини під час розрізання ножем авокадо й видалення кісточки (досить частий вид травми); *avocilla* – фрукт авокадо дуже великого розміру; *blood avocado* – фрукт авокадо, що вирощується в місцевості, яка контролюється кримінальними наркокартелями, котрі примушують селян віддавати їм частини прибутку від вирощування цього фрукту; *bitch water* – напій, виготовлений із березового соку (вважається дуже корисним для здоров'я); *crash blossom* – заголовок газетної статті в такому невизначеному смислово оформленні, що викликає в читачів колючу або безглузду інтерпретацію; *root-to-stem* – такій, що прагне; *rosehip neuron* – різновид клітини мозку, яка за формою нагадує бутон троянди, тощо.

Висновки. Отже, образи рослин традиційно переносяться на людину, яка є як адресатом, так й адресантом культурного коду. Процеси пізнання й роздуми часто реалізуються через художні образи рослин. Таким чином, фітоніми як один із видів семантичної лексики, утілюючи певні характеристики рослин, відображають духовний світ людей. Їх дослідження в лінгвокультурологічному аспекті дає змогу отримати певне уявлення про різноманітні мовні явища того чи іншого народу, а також простежити, як позамовна дійсність переломлюється в мові. Особливості функціонування фітонімів у тексті представляють національну картину світу, від якої потерпають у семантиці мовних одиниць через систему значень та асоціацій слова з особливими культурно-специфічними значеннями.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні вивчення семантичних особливостей фітоморфних метафор в англійських пареміях і вивченні їх уживання в різних видах дискурсу та перекладі.

Література:

1. Коновалова Н.И. Народная фитонимия как фрагмент языковой картины мира. Екатеринбург : Дом учителя, 2001. 186 с.
2. Комарова З.И., Хасаншина Г.В. Латинизированный семантический метаязык агрономии как способ научной концептуализации и категоризации фрагмента действительности царства растений. Проблемы языковой концептуализации и категоризации действительности : материалы Всероссийской научной конференции

«Язык. Система. Личность». Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. пед. ун-та, 2004. С. 27–43.

3. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1978. 199 с.
4. Буслав Ф.И. Исторические очерки русской народной словесности. Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. 420 с.
5. Колосова В.Б. Мотивации славянских названий растений, образованных от зоонимов. Традиционная культура : научный альманах. 2014. № 3. С. 77–84.
6. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. Москва : Едиториал УРСС, 2002. 280 с.

Riabchuk O., Kuznetsova I. English phytomorphic metaphor: problems of definition and use

Summary. The article is devoted to the problems of English phytomorphic metaphor in definition and use. Theoretic and linguocultural aspects of studying phytomorphic vocabulary are considered. The theoretic aspect is aimed at determining the semantic scope of concepts such as: “phytonym”, “phytonimics”, “phytomorphic vocabulary” and also justifies the use of these terms in the linguistic literature. The article analyzes the existing approaches and ways of linguocultural study of phytomorphic units since the XIX century, it is generalized the research experience in this fragment of lexical system at the present stage. It is proved that the main properties of phytomorphisms are the complexity of the semantic structure, the focus on associative connections, the tendency to realize the functional and pragmatic potential to be characteristic of the secondary nomination units formed by metaphor. The main feature of phytomorphisms is the ethnocultural meaning realized in language.

It is confirmed by examples that the transfer of plant symbols to humans, the use of plants in various life situations causes their high functional meaning in the English phytomorphic metaphor to create a linguistic picture of the world.

During the analysis it was found that phytonyms are used for figurative characteristics and social evaluation of a person on certain features, they can be used to assess both the external features of man and his internal properties. The main features of these words are the influence of folk, mythological ideas about these plants. The largest number of phytonyms used figuratively, found in the man's description, they characterize his appearance, gender, height, figure, character traits, in some cases phytonyms denote common female images. Abstract concepts are also represented by phytonyms metaphorically. Thus, considerable understanding of metaphoric transformations allows to convey all shades of meaning in translation so this problem, requires further research.

Key words: metaphor, phytomorphism, phytonym, metaphorical transference, linguistic picture of the world, secondary nomination, symbol, linguoculturology.